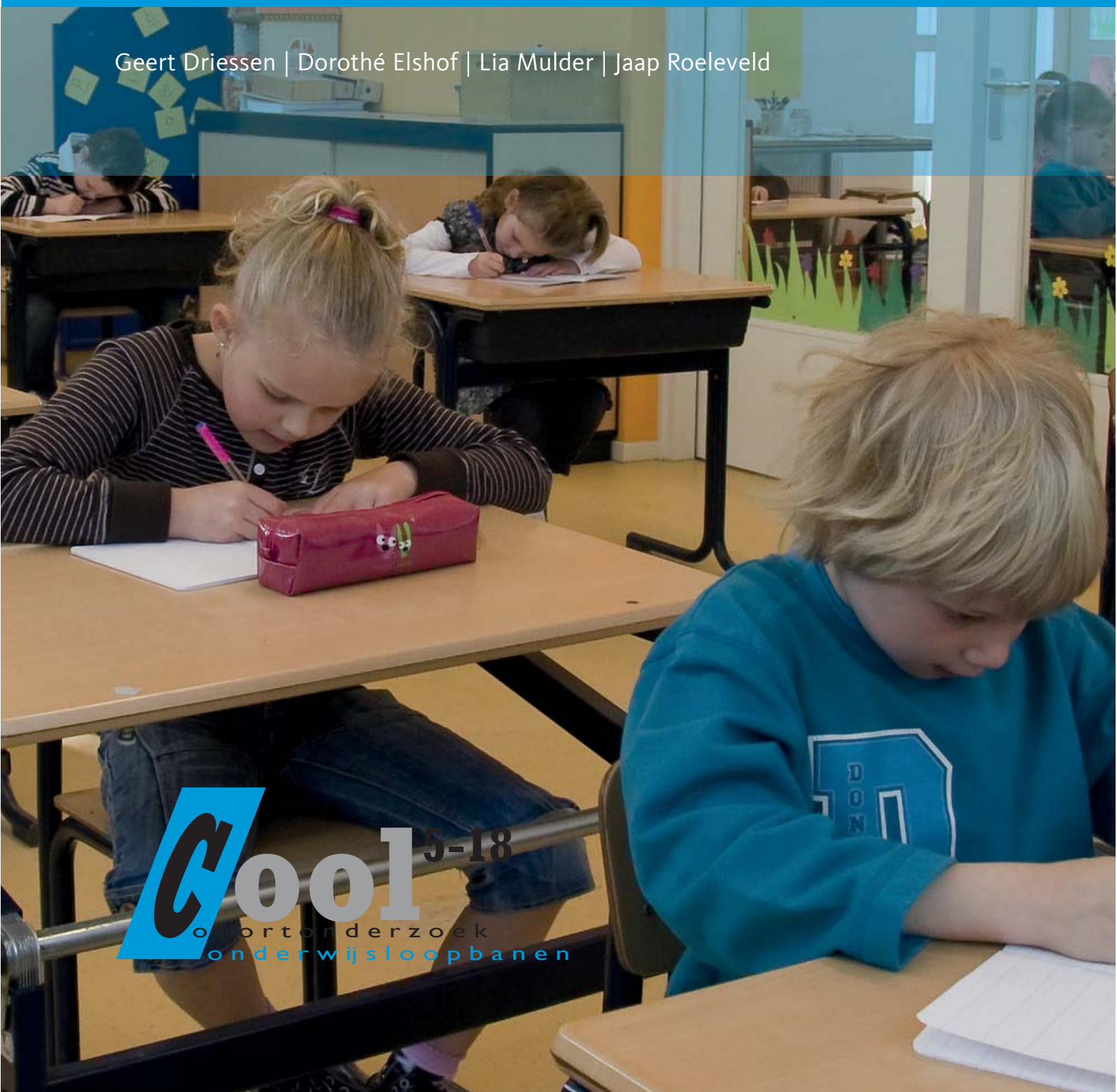

Cohortonderzoek COOL5-18

Technisch rapport basisonderwijs, derde meting 2013/14

Geert Driessen | Dorothe Elshof | Lia Mulder | Jaap Roeleveld

COHORTONDERZOEK COOL⁵⁻¹⁸

Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸

Technisch rapport basisonderwijs, derde meting 2013/14

Geert Driessen
Dorothe Elshof
Lia Mulder
Jaap Roeleveld

De particuliere prijs van deze uitgave is € 15,-
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.
Foto omslag: Nationale Beeldbank.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Driessen, Geert.

Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Technisch rapport basisonderwijs, derde meting
2013/14. Geert Driessen, Dorothé Elshof, Lia Mulder & Jaap Roeleveld - Nijmegen:
ITS / Amsterdam: Kohnstamm Instituut
ISBN 978 90 5554 483 7
NUR 840

ITS-Projectnummer: 34001328

© 2015 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen / Kohnstamm Instituut Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

In het schooljaar 2007/08 is, als voortzetting van de vroegere PRIMA- en VOCL-cohorten, een nieuw cohortonderzoek gestart. Dit onderzoek, COOL⁵⁻¹⁸ genoemd, volgt leerlingen van 5 tot 18 jaar in hun schoolloopbaan door het primair en voortgezet onderwijs en het mbo. Vier aspecten van de ontwikkeling van leerlingen staan in het onderzoek centraal:

- de cognitieve ontwikkeling: kennis en vaardigheden in het Nederlands, rekenen/wiskunde en Engels;
- onderwijsloopbanen in primair, secundair en tertiair onderwijs;
- de ontwikkeling van sociale competenties, waaronder burgerschapscompetenties;
- de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Om de leerlingen op deze vier aspecten te volgen worden op diverse momenten toetsen en vragenlijsten afgenomen bij leerlingen, leraren, directies en ouders. Daarnaast wordt de gehele schoolloopbaan van de leerlingen in kaart gebracht. De gegevens hierover worden verkregen door koppeling van de cohortgegevens aan de Onderwijs-nummerbestanden die beheerd worden door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het doel van COOL⁵⁻¹⁸ is in de eerste plaats een representatief beeld te geven van de prestaties en schoolloopbanen van diverse categorieën leerlingen. Omdat COOL⁵⁻¹⁸ meerdere metingen kent, kan niet alleen een beeld worden geschetst van de situatie op een bepaald moment, maar kunnen ook ontwikkelingen in kaart worden gebracht. Met behulp van de gegevens die in COOL⁵⁻¹⁸ worden verzameld, kunnen bovendien uiteenlopende beleidsmaatregelen worden geëvalueerd en kan ook nieuw beleid worden voorbereid.

Er waren drie ronden van gegevensverzameling gepland: in 2007/08, 2010/11 en 2013/14. Wat betreft het basisonderwijs zijn over de eerste twee COOL-metingen inmiddels diverse rapportages verschenen, waaronder per meting een zogenaamd ‘technisch rapport’. In dat rapport wordt verslag gedaan van de dataverzameling en wordt een beschrijving gegeven van alle gegevens die zijn verzameld. Het betreft onder meer de toetsprestaties taal, lezen en rekenen/wiskunde, gezinskenmerken, houdings- en gedragskenmerken, burgerschapscompetenties, niet-schoolse cognitieve capaciteiten, resultaten op de Cito Eindtoets en het advies voortgezet onderwijs. Het doel van het technisch rapport is tweeledig: het functioneert als verantwoording en

codeboek voor de gebruikte instrumenten, en is tegelijkertijd ook een naslagwerk waarin de eerste resultaten worden gepresenteerd.

Het voorliggende rapport is het technische rapport over de derde (en laatste) meting van COOL⁵⁻¹⁸ in het basisonderwijs, uitgevoerd in schooljaar 2013/14. Het heeft dezelfde opzet als het rapport over de eerste twee metingen.

Het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek in het basisonderwijs is een samenwerkingsproject van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen en het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Voor het onderzoek in het voortgezet onderwijs en mbo zijn het Cito in Arnhem en het GION in Groningen verantwoordelijk. Over de resultaten van dat onderzoek wordt apart door de betreffende instituten gerapporteerd.

Inhoud

Voorwoord	v
Deel I – Het veldwerk	1
1 De steekproef van scholen en leerlingen	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Nagestreefde referentiesteekproef	3
1.3 Nagestreefde aanvullende steekproeven	5
1.4 Omvang en representativiteit van de uiteindelijke scholensteekproef	5
1.5 Aantallen oude en nieuwe COOL-scholen	8
1.6 Omvang van de leerlingensteekproef	9
2 De dataverzameling	11
2.1 Onderscheiden fasen en tijdsplanning	11
2.1.1 Fasen en kalender	11
2.1.2 Fase 1: Benadering van scholen en opvragen van administratieve gegevens	11
2.1.3 Fase 2: Verzameling van leerlinggegevens	12
2.1.4 Fase 3: Toetsafnames en gelijktijdige overige dataverzameling	13
2.1.5 Fase 4: Uitstroomformulieren en schoolinformatielijst	14
2.2 Overzicht van de verzamelde data	14
2.3 Rapportage aan de scholen	16
Deel II – De schoolgegevens	17
3 De schoolinformatielijst	19
3.1 Procedure en respons	19
3.2 De schoolkenmerken	19
Deel III – De leerlinggegevens	23
4 Achtergronden van de leerlingen	25

5 De taal-, lees- en rekentoetsen	31
5.1 De taal-, lees- en rekentoetsen	31
5.1.1 Groep 2	31
5.1.2 Groep 5	32
5.1.3 Groep 8	33
5.1.4 Afname en scoring	34
5.2 Respons	34
5.3 De taal-, lees- en rekenvaardigheid	35
6 De Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test	39
6.1 De Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test	39
6.2 Respons	41
6.3 Schaalconstructie	42
6.4 De NSCCT-scores	42
7 Het leerlingprofiel	45
7.1 Procedure en respons	45
7.2 Prestaties, gedrag en houding	47
7.2.1 Schaalconstructie	47
7.2.2 Schaalscores	49
7.3 Gezin, zorg en onderwijskundige bijzonderheden	57
7.3.1 Gezin	57
7.3.2 Zorg	59
7.3.3 Onderwijskundige bijzonderheden	68
8 Het zorgprofiel	73
8.1 Procedure en respons	73
8.2 Aandeel zorgleerlingen	74
8.3 Kenmerken van zorgleerlingen	76
8.3.1 Overzicht problemen en beperkingen	76
8.3.2 Clustering van problemen	78
8.3.3 Zorgzwaarte	82
8.4 Overige vragen zorgprofiel	83
8.4.1 Speciale voorzieningen	83
8.4.2 Steun door ouders	86
8.4.3 Zorgcapaciteit	86
8.4.4 Ervaren zorgzwaarte	86

9 De Leerlingenvragenlijst	91
9.1 Procedure en respons	91
9.2 Motivatievragen groep 5 en groep 8	92
9.2.1 Schaalconstructie	93
9.2.2 Schaalscores	95
9.3 Extra motivatievragen groep 8	97
9.3.1 Schaalconstructie	99
9.3.2 Schaalscores	101
10 De vragenlijst Burgerschapscompetenties	103
10.1 De vragenlijst	103
10.2 Respons	105
10.3 Schalen	106
10.4 Schaalscores	110
11 Het uitstroomformulier groep 8	113
11.1 Het uitstroomformulier	113
11.2 Respons	113
11.3 De Eindtoets basisonderwijs	114
11.4 Vervolgadvies voortgezet onderwijs	117
Deel IV – De gezinsgegevens	119
12 De oudervragenlijst groep 2	121
12.1 Inleiding	121
12.2 Respons	121
12.3 Beschrijving van de resultaten	123
12.3.1 Samenstelling van het gezin	124
12.3.2 Achtergrondgegevens van de ouders of verzorgers	126
12.3.3 De voor- en vroegschoolse periode	134
Literatuur	139

Deel I

Het veldwerk

1 De steekproef van scholen en leerlingen

1.1 Inleiding

Meer dan tien jaar (tussen 1994 en 2005) hebben het ITS te Nijmegen en het Kohnstamm Instituut te Amsterdam het PRIMA-cohortonderzoek in het basisonderwijs uitgevoerd. Vanaf schooljaar 2007/08 is PRIMA opgevolgd door een nieuw cohortonderzoek: COOL⁵⁻¹⁸ (CohortOnderzoek OnderwijsLoopbanen van 5 tot 18 jaar)¹, waarbij het ITS en Kohnstamm Instituut wederom verantwoordelijk zijn voor het onderzoek in het basisonderwijs. De eerste meting van COOL is in schooljaar 2007/08 uitgevoerd; de tweede in 2010/11 en de derde, waarover hier wordt gerapporteerd, in schooljaar 2013/14. Bij het COOL-onderzoek zijn de leerlingen uit de groepen 2, 5 en 8 van enkele honderden basisscholen betrokken.

De scholensteekproef in het COOL-cohortonderzoek bestaat uit twee delen: een landelijk representatieve steekproef (de zogenoemde referentiesteekproef) en een aanvullende steekproef van scholen met een hoge concentratie van allochtone en autochtone kinderen uit lagere sociaal-economische milieus. Deze opzet zorgt ervoor dat er voldoende achterstandsleerlingen in de steekproef zijn opgenomen, en dat er tevens uitspraken gedaan kunnen worden over scholen met een uiteenlopende sociaal-etnische leerlingpopulatie.

1.2 Nagestreefde referentiesteekproef

De referentiesteekproef is bedoeld om algemene uitspraken te doen over het basisonderwijs. Deze steekproef moet dan ook een zo goed mogelijke afspiegeling zijn van de totale populatie basisscholen. Voor het selecteren van de referentiesteekproef zijn richting, provincie en urbanisatiegraad van de vestigingsgemeente van de school de belangrijkste criteria, samen met het kenmerk schoolscore. De schoolscore geeft een indicatie van de sociaal-etnische samenstelling van de leerlingpopulatie van een school; hoe hoger de score, hoe groter de sociaal-etnische achterstand van de school.²

1 Ter wille van de leesbaarheid gebruiken we hierna de verkorte aanduiding COOL, zonder ⁵⁻¹⁸.

2 De schoolscore wordt berekend door het gewogen aantal leerlingen van een school (dus met verdiscontering van hun wegingsfactor) te delen door het ongewogen aantal leerlingen. De uitkomst van deze rekenom wordt met 100 vermenigvuldigd en is door ons vervolgens ingedikt tot zes categorieën.

Tabel 1.1 – Verhoudingen in de landelijke schoolpopulatie (schooljaar 2013/14, N=6807) met betrekking tot schoolscore, richting, provincie en urbanisatiegraad en bijbehorende streefaantallen in de referentiesteekproef

	landelijk %	nagestreefde n
<i>Schoolscore</i>		
100-104	56.4	226
105-109	20.6	82
110-119	11.5	46
120-139	7.2	29
140-159	3.2	13
>159	1.1	4
<i>Richting</i>		
openbaar	32.9	132
protestants-christelijk	29.8	119
rooms-katholiek	25.5	102
overig bijzonder	11.8	47
<i>Provincie</i>		
Groningen	4.5	18
Friesland	6.7	27
Drenthe	4.2	17
Overijssel	8.1	32
Flevoland	2.8	11
Gelderland	13.7	55
Utrecht	7.1	28
Noord-Holland	13.6	54
Zuid-Holland	17.6	70
Zeeland	3.3	13
Noord-Brabant	12.9	52
Limburg	5.6	22
<i>Urbanisatiegraad</i>		
niet stedelijk	16.9	68
weinig stedelijk	28.1	112
matig stedelijk	20.0	80
sterk stedelijk	21.9	88
zeer sterk stedelijk	13.1	52
totaal	100.0	400

Met het bij de voorbereidingen van het veldwerk meest recente scholenbestand van het ministerie van OCW, gebaseerd op de telling van peildatum 1 oktober 2013, kon worden vastgesteld hoe de landelijke verdeling van deze kenmerken er op dat moment uitzag. Door dezelfde percentuele verdeling over te brengen op een referentiesteekproef van 400 scholen, werd duidelijk naar welke aantallen diende te worden gestreefd. In Tabel 1.1 geven we de procentuele landelijke verdeling en de nagestreefde aantallen scholen weer.

1.3 Nagestreefde aanvullende steekproeven

De totale COOL-steekproef wordt gevormd door een representatief deel en een aanvullend deel van achterstandsscholen. Als criterium voor de laatstgenoemde aanvullende steekproef is de schoolscore-verdeling gebruikt. Er is naar gestreefd om voor de aanvullende steekproef in iedere schoolscore-categorie, met uitzondering van de categorie 100-104, ten minste 30 scholen te werven. Daarmee zouden naar verwachting voldoende achterstandsleerlingen in de steekproef worden opgenomen en konden tevens uitspraken worden gedaan over scholen met een uiteenlopende sociaal-etnische samenstelling. Gegeven de nagestreefde aantallen in de referentiesteekproef (zie ook Tabel 1.1) leidde dat tot de in Tabel 1.2 weergegeven aantallen voor de nagestreefde totale steekproef.

Tabel 1.2 – Nagestreefde aantallen scholen per schoolscore-categorie in de referentiesteekproef, de aanvullende steekproef en de totale steekproef

Schoolscore	referentie-steekproef	aanvullende steekproef	totaal
100-104	226	0	226
105-109	82	30	112
110-119	46	30	76
120-139	29	30	59
140-159	13	30	43
>159	4	30	34
totaal	400	150	550

1.4 Omvang en representativiteit van de uiteindelijke scholensteekproef

De uiteindelijke totale steekproef van COOL in schooljaar 2013/14 bestaat uit 437 basisscholen; dat is dus veel minder dan beoogd. Daar komen we in hoofdstuk 2 uitgebreider op terug. Kanttekening bij dit aantal is dat verschillende dépendances van één school afzonderlijk in de steekproef kunnen voorkomen. In dat geval is er sprake van meer locaties waarop alle aan de COOL-meting deelnemende groepen (2, 5 en 8) aanwezig zijn. Achter deze werkwijze steekt zowel een inhoudelijk als een financieel-organisatorisch motief. Ten eerste blijkt het vaak te gaan om gefuseerde scholen die slechts in beperkte mate samenwerken; ten tweede zou het alternatief (elke administratieve eenheid met al zijn locaties beschouwen als één school) leiden tot een enorme verhoging van het aantal te toetsen leerlingen.

In hoofdstuk 2 wordt beschreven op welke wijze de COOL-scholen geselecteerd en benaderd zijn. Hier dient echter alvast enige toelichting gegeven te worden op de wijze waarop omgegaan werd met de selectiecriteria tijdens de werving. De werving begon met het verzoek aan de scholen die al aan de tweede meting van COOL hadden meegedaan om ook aan de derde meting mee te werken. Indien zij aangaven daar niet toe bereid te zijn, werd voor die uitgevallen school een vervanger gezocht die wat betreft schoolscore, richting, provincie en urbanisatiegraad zoveel mogelijk leek op de uitgevallen school. Daarbij bleek het gaandeweg vrijwel onmogelijk om alle vier de selectiecriteria steeds een even zwaar gewicht te geven. Dat heeft vooral te maken met het forse percentage scholen dat negatief op ons deelnameverzoek bleek te reageren (zie hoofdstuk 2).

In Tabel 1.3 worden de nagestreefde en feitelijke verdelingen van de referentiesteekproef over de vier selectiekenmerken (schoolscore, richting, provincie en urbanisatiegraad) weergegeven ('feitelijke n'). In totaal zitten er 340 scholen in de referentiesteekproef. Dat het er minder zijn dan de 400 beoogde scholen, heeft te maken met het feit dat de totale steekproef kleiner was dan vooraf was gepland.

De schoolkenmerken zijn afkomstig van het departementale bestand van schooljaar 2013/14, dat naar BRIN-nummer is gerangschikt. Dat betekent dat, waar er in de COOL-steekproef sprake is van meer schoollocaties met elk een eigen schoolnummer, aan elk van die locaties dus de kenmerken van de gehele school gekoppeld zijn.

We zien wat afwijkingen bij de schoolscore-categorie 100-104 (ondervertegenwoordigd), provincie (Utrecht ondervertegenwoordigd) en stedelijkheid (niet-stedelijk wat oververtegenwoordigd, sterk-stedelijk wat ondervertegenwoordigd). Met behulp van de χ^2 -toets is nagegaan of er sprake is van significante verschillen ($p < 0.01$) tussen de nagestreefde en feitelijke n, waarmee de representativiteit van de referentiesteekproef in het geding zou zijn. Dat bleek echter nergens het geval te zijn. De verhoudingen naar schoolscore, provincie, richting en urbanisatiegraad zijn in de referentiesteekproef goed in overeenstemming met de landelijke verhoudingen. Dat betekent dat de referentiesteekproef representatief is in alle genoemde opzichten.

Tabel 1.3 – Nagestreefde en feitelijke verdeling van de 340 scholen in de referentiesteekproef, naar schoolscore, richting, provincie en urbanisatiegraad

	nagestreefde verdeling	feitelijke verdeling	
	%	%	n
<i>Schoolscore</i>			
100-104	56.4	50.9	173
105-109	20.6	22.4	76
110-119	11.5	13.5	46
120-139	7.2	7.6	26
140-159	3.2	4.1	14
>159	1.1	1.5	5
<i>Richting</i>			
openbaar	32.9	34.4	117
protestants-christelijk	29.8	28.2	96
rooms-katholiek	25.5	24.7	84
overig bijzonder	11.8	12.6	43
<i>Provincie</i>			
Groningen	4.5	2.6	9
Friesland	6.7	5.0	17
Drenthe	4.2	3.5	12
Overijssel	8.1	9.7	33
Flevoland	2.8	2.6	9
Gelderland	13.7	13.2	45
Utrecht	7.1	3.8	13
Noord-Holland	13.6	15.6	53
Zuid-Holland	17.6	20.6	70
Zeeland	3.3	6.2	21
Noord-Brabant	12.9	11.8	40
Limburg	5.6	5.3	18
<i>Urbanisatiegraad</i>			
niet stedelijk	16.9	20.0	68
weinig stedelijk	28.1	29.1	99
matig stedelijk	20.0	17.9	61
sterk stedelijk	21.9	18.2	62
zeer sterk stedelijk	13.1	14.7	50
totaal	100.0	100.0	340

Bij de selectiecriteria is de schoolgrootte niet betrokken. Volledigheidshalve is achteraf nagegaan of de scholen in de referentiesteekproef afwijken van de landelijke populatie qua het totale aantal leerlingen. Daartoe hebben we eveneens gebruik gemaakt van het scholenbestand van het Ministerie van OCW van schooljaar 2013/14. De gemiddelde schoolgrootte in de referentiegroep is iets kleiner dan die in de populatie: 199 tegen 217 landelijk.

Het streven was om in de aanvullende steekproef 30 extra scholen te werven in elke categorie boven de 100-104. In Tabel 1.4 staan de feitelijke aantallen.

Tabel 1.4 – Feitelijke schoolscore-verdeling in de totale steekproef

Schoolscore	referentie- steekproef	aanvullende steekproef	totaal
100-104	173	9	182
105-109	76	10	86
110-119	46	27	73
120-139	26	27	53
140-159	14	21	35
>159	5	3	8
totaal	340	97	437

In alle schoolscore-categorieën zijn minder dan 30 scholen geworven voor de aanvullende steekproef. Voor de categorieën 105-109 en 110-119 is dat geen bezwaar omdat er in die categorieën al relatief veel scholen in de referentiesteekproef zitten. Dat het aantal in de categorie >159 niet is gehaald, komt doordat ook het totale aantal scholen in Nederland in deze categorie laag is (1.4%), waardoor het lastig is om bij non-respons vervangende scholen te vinden.

Het totaal aantal scholen dat aan de derde COOL-meting heeft deelgenomen bedraagt 437. Niet alle scholen hebben op alle instrumenten volledige data aangeleverd. In de volgende hoofdstukken worden per instrument de responscijfers weergegeven, en wordt een beschrijving gegeven van de beschikbare data.

1.5 Aantallen oude en nieuwe COOL-scholen

Bij de derde COOL-meting bevat de totale steekproef 437 basisscholen die uiteenval-
len in een referentiesteekproef van 340 scholen en een aanvullende steekproef van 97
achterstandsscholen. Van deze 437 steekproefscholen namen er 250 (57%) ook deel
aan de tweede COOL-meting in 2010/11. Aan de scholen die bij de tweede meting
van COOL waren betrokken en niet meer aan de derde meting mee wilden doen, is
gevraagd of ze toch bereid waren om de toetsscores aan te leveren van de leerlingen
die in 2013/14 in groep 5 en 8 zaten en die drie jaar eerder in groep 2 en 5 aan
COOL2 hadden meegedaan. Er zou dan geen nieuwe groep 2 bij het onderzoek wor-
den betrokken en er zouden geen andere instrumenten worden afgenomen, maar het
zou in ieder geval informatie opleveren over het prestatieniveau van de uit COOL2

bekende leerlingen. Ruim 20% van de scholen die dit verzoek hebben gekregen was daartoe bereid.

Het werven van nieuwe scholen ter vervanging van uitgevallen COOL-scholen verliep zeer moeizaam. Na verschillende wervingsrondes bedroeg de respons uiteindelijk slechts 2.5%. Het aantal benaderde scholen en de responspercentages staan in Tabel 1.5.

Tabel 1.5 – Aantallen benaderde scholen en respons

Type scholen	benaderd	respons	
	n	n	%
COOL2-scholen	550	250	45.5
COOL2-scholen (alleen toetsscores)	180	39	21.7
vervanging	5900	148	2.5
totaal	6630	437	

1.6 Omvang van de leerlingensteekproef

Ten behoeve van de derde COOL-meting hebben de 437 deelnemende basisscholen gegevens verstrekt over hun leerlingen in de groepen 2, 5 en 8. In totaal bleek het te gaan om ruim 28.500 leerlingen; een gemiddelde van 65 leerlingen per school in de drie jaargroepen samen. In Tabel 1.7 is te zien hoeveel leerlingen per steekproef en jaargroep dit betreft.

Tabel 1.7 – Totaal aantal leerlingen per jaargroep

	referentiesteekproef		aanvullende steekproef		totale steekproef	
	n	%	n	%	n	%
groep 2	7279	32.2	1716	29.1	8995	31.5
groep 5	7449	32.9	2026	34.4	9475	33.2
groep 8	7907	34.9	2152	36.5	10059	35.3
totaal	22635	100.0	5894	100.0	28529	100.0

In Tabel 1.8 is te zien hoeveel procent van de leerlingen ook heeft deelgenomen aan de tweede meting van COOL.

Tabel 1.8 – Totaal aantal leerlingen per jaargroep in de derde COOL-meting, en percentage daarvan dat bekend is uit de tweede COOL-meting

	totale steekproef	
	n	% in COOL2
groep 2	8995	0.0
groep 5	9475	50.8
groep 8	10059	59.7
totaal	28529	

Groep 2 is per definitie een nieuwe groep. Het percentage bekende leerlingen in groep 5 en 8 samen ligt op 55 procent. Van de voormalige COOL2 leerlingen is dus 45 procent niet meer bij COOL3 betrokken. Dat komt deels door de uitval van scholen en deels doordat leerlingen in de tussentijd zijn blijven zitten, naar een andere basisschool zijn gegaan of naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen. Wat de uitval op leerlingniveau betreft gaat het in totaal om ruim 1800 leerlingen die op dezelfde school zijn blijven zitten, bijna 3000 leerlingen die naar een andere basisschool zijn gegaan, waarvan ruim 600 leerlingen naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen. Daarnaast hebben circa 100 leerlingen een klas overgeslagen. Deze ‘verdwenen’ leerlingen worden in ieder geval via het Onderwijsnummer en zo mogelijk via de nieuw school verder gevolgd. Ook de leerlingen die zijn uitgevallen omdat de school niet meer aan COOL mee wilde doen, worden via het Onderwijsnummer verder gevolgd. De uitgevallen leerlingen blijven hier verder buiten beschouwing; er wordt in een aparte rapportage aandacht aan deze groep leerlingen besteed.

Binnen COOL zijn verschillende instrumenten afgenomen. Door ziekte, tussentijdse uitstroom of andere oorzaken varieert de respons per instrument. Op deze respons wordt hierna in de betreffende hoofdstukken ingegaan.

2 De dataverzameling

2.1 Onderscheiden fasen en tijdsplanning

2.1.1 Fasen en kalender

Bij de dataverzameling van de derde COOL-meting valt een viertal fasen te onderscheiden: de werving van deelnemende scholen, gecombineerd met het opvragen van enkele administratieve gegevens (fase 1), de verzameling van aantallen, namen en enkele achtergrondgegevens van de leerlingen in de toetsgroepen (fase 2), de toetsafnames en gelijktijdige overige dataverzamelingen in groep 2, 5 en 8 (fase 3), en ten slotte de verzameling van uitstroomgegevens groep 8 en een schoolinformatielijst (fase 4).

De bijbehorende kalender staat hieronder vermeld. Elke fase wordt in de paragrafen hierna beschreven.

Kalender dataverzameling derde COOL-meting

Fase 1: april – september 2013

Fase 2: september – december 2013

Fase 3: januari – april 2014

Fase 4: mei – juni 2014

2.1.2 Fase 1: Benadering van scholen en opvragen van administratieve gegevens

De eerste benadering van scholen was vooral bedoeld om hun bereidheid tot deelname te checken, maar werd gecombineerd met het aanbieden van een kort vragenlijstje over een aantal administratieve zaken. Alle scholen die drie jaar eerder aan de tweede meting van COOL hadden deelgenomen, ontvingen in april 2013 deze vragenlijst. Op basis van hun respons is bepaald hoeveel nieuwe scholen nog nodig waren; dat bleken er 260 te zijn. Nagegaan is wat de kenmerken moesten zijn van deze nieuwe scholen, in eerste instantie qua schoolscore en vervolgens ook zoveel mogelijk naar provincie, richting en urbanisatiegraad (zie ook par. 1.4). Met het oog op de te verwachten hoge non-respons werd uit het departementale bestand vervolgens een veelvoud van deze

benodigde scholen geselecteerd, die daarop zijn benaderd met dezelfde vragenlijst als die de voormalige COOL-scholen hadden ontvangen.

Omdat deze ronde niet het benodigde aantal scholen opleverde, is nog een wervingsronde gehouden waarin vrijwel alle overige scholen uit het departementale bestand zijn benaderd.

Uiteindelijk is op deze manier het aantal van 437 scholen gerealiseerd. Daartoe zijn in totaal circa 6500 scholen benaderd; de 550 deelnemers van de vorige meting en daarnaast bijna 6000 nieuwe scholen (zie par. 1.5).

2.1.3 Fase 2: Verzameling van leerlinggegevens

Zodra een school had aangegeven bereid te zijn om aan het onderzoek deel te nemen, werd bij die school opgevraagd welke leerlingen in het onderzoeksjaar in groep 2, 5 en 8 zaten. Per parallelgroep werden behalve de namen van die leerlingen ook enkele achtergrondkenmerken opgevraagd (zie hoofdstuk 4). Deze gegevens konden geautomatiseerd worden aangeleverd, mits de scholen gebruik maakten van het administratiepakket ESIS-A of ParnasSys. Aan de hand van een bijgevoegde instructie konden de scholen met een paar eenvoudige handelingen de gevraagde gegevens vanuit hun administratieprogramma naar een bestand exporteren, en dit bestand vervolgens naar de COOL-onderzoekers opsturen. Scholen die geen gebruik maakten van ESIS-A of ParnasSys konden de namen en enkele achtergrondgegevens van leerlingen via een beveiligd internetadres aanleveren.

Bij de verwerking van de gegevens van de bekende scholen, werd de nieuwe informatie vergeleken met die in de bestanden van COOL2. Zo kon worden nagegaan welke leerlingen ook drie jaar eerder aan het onderzoek hadden deelgenomen en welke leerlingen nieuw waren.

Bij de verwerking van de opbrengst van fase 2 werd aan elke leerling die volgens de opgave van de scholen in groep 2, 5 of 8 zat, een uniek respondentnummer toegekend. In dit nummer was ook het schoolnummer en de jaargroep verwerkt. De namen en respondentnummers werden vervolgens voorgedrukt op de instrumenten en antwoordbladen die voor deze leerlingen in fase 3 en 4 werden ingezet. De school- en respondentnummers vormen de basis van de opgebouwde school- en leerlingbestanden, waarin alle in 2013/14 verzamelde gegevens zijn opgenomen.

2.1.4 Fase 3: Toetsafnames en gelijktijdige overige dataverzameling

Alle toetsen in het COOL-onderzoek zijn afkomstig uit het Cito-Leerlingvolgsysteem (zie ook hoofdstuk 5), met uitzondering van de NSCCT, de Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test. Aangezien het merendeel van de scholen de Citotoetsen zelf al afneemt en de toetsscores van hun leerlingen in een computerprogramma invoert, hebben we voor het onderzoek zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de toetsgegevens die al op de school aanwezig waren.

De scholen c.q. groepsleerkrachten hebben een uitvoerige handleiding ontvangen, waarin de procedures voor afname, nakijken en invoeren van de scores duidelijk en uitgebreid werden uitgelegd. Samengevat zag de procedure er als volgt uit: de betrokken scholen namen alle Cito-LVS-toetsen die in het COOL-onderzoek worden gebruikt op een zelfgekozen tijdstip in de periode januari-maart af, en maakten daarbij gebruik van eigen toetsmateriaal. Was dat materiaal voor een of enkele toetsen niet op de school aanwezig, dan werd het door de onderzoekers (in bruikleen) aangeleverd. Na de toetsafnames werden de toetsen door de school zelf nagekeken.

Scholen die gebruik maakten van het computerprogramma Cito-LOVS, ESIS-B of ParnasSys kregen een instructie om de scores op een eenvoudige manier naar een bestand te exporteren; dat bestand werd vervolgens via e-mail naar de onderzoekers gestuurd. Scholen die de toetsscores niet of in een ander computerprogramma invoerden, kregen de mogelijkheid om de scores via internet in te voeren.

Voor de coördinatie van het onderzoek zijn regiocoördinatoren ingesteld. Die hadden binnen een bepaalde regio een aantal scholen onder hun hoede. Zij waren verantwoordelijk voor het controleren, aanleveren en ophalen van het materiaal, en fungeerden als vraagbaak voor de scholen. Deze coördinatoren zijn voor het verrichten van hun werkzaamheden uitgebreid mondeling en schriftelijk geïnstrueerd.

Voorafgaande aan de toetsperiode zijn op alle scholen in een voorbereidend gesprek tussen regiocoördinator en team de procedures doorgenomen en afspraken over de planning gemaakt. Tevens nam de coördinator bij dit eerste bezoek het materiaal mee voor de afname van de andere instrumenten dan de Citotoetsen: de NSCCT, de oudervragenlijsten, de leerlingprofielen en leerlingvragenlijsten. Inge vulde instrumenten werden aan het einde van de toetsperiode door de regiocoördinator weer meegenomen. Vragenlijsten die nog niet waren ingevuld, konden de scholen per post later alsnog retourneren.

Bij de oudervragenlijsten waren aparte toelichtingen in het Nederlands, Turks, Arabisch en Engels bijgevoegd. Hierin werd onder meer het doel van het onderzoek uitgelegd en werd er tevens op gewezen dat, wanneer de ouders bezwaar hadden tegen deelname van hun kind aan het onderzoek zij dit aan de school konden melden, waarna de betreffende gegevens niet zouden worden meegenomen in het onderzoek.

Deze vragenlijsten gingen ook vergezeld van een instructie voor het invullen. De vragenlijsten zijn via de groepsleerkrachten onder de leerlingen verspreid. Nadat de ouders de vragenlijst hadden ingevuld, konden ze die in een gesloten enveloppe weer via hun kind bij de school inleveren.

In februari kregen de leerkrachten van de groepen 2, 5 en 8 een brief met het verzoek om, via een speciale code, in te loggen op een COOL-webpagina. Daarin stonden de namen van de leerlingen uit hun klas. Van elke leerling kon worden aangegeven of de betreffende leerling een ‘zorgleerling’ was, en over die leerlingen werden enkele vragen gesteld met betrekking tot hun zorgproblematiek (het ‘zorgprofiel’).

2.1.5 Fase 4: Uitstroomformulieren en schoolinformatielijst

De laatste fase in de dataverzameling bestond uit twee schriftelijke onderdelen, namelijk de uitstroomformulieren en een schoolinformatielijst. Op de optisch inleesbare uitstroomformulieren konden de leerkrachten van groep 8 of de directeur over elke leerling van groep 8 het schooladvies voor voortgezet onderwijs, de Cito-Eindtoetsscore en de vermoedelijke VO-school aangeven. Met de schoolinformatielijst werden enkele gegevens over de school opgevraagd, zoals het onderwijskundig concept en Voor- en Vroegschoolse Educatie. De uitstroomformulieren en schoolinformatielijst zijn in mei 2014 per post aan de COOL-scholen toegestuurd; ook de retournering door de scholen verliep per post.

2.2 Overzicht van de verzamelde data

In de verschillende fasen van dataverzameling werd via diverse instrumenten en bronnen en op verschillende niveaus informatie verzameld. Zonder in details te treden, laten we in Tabel 2.1 de herkomst en het niveau van de verzamelde informatie zien.

Tabel 2.1 – Verzamelde gegevens naar fase, instrument, bron en niveau

Fase/instrument	Informatie verstrekt door/ verzameld bij	Informatieniveau		
		school	groep	leerling
<i>Fase 1</i> wervingsvragenlijst	directie	deelnamebereidheid, schoolkenmerken		
<i>Fase 2</i> ESIS/ParnasSys - export-instructie of excel-bestand	directie, administratie of leerkrachten groep 2, 5, 8	aantal groepen 2, 5, 8	groepsnamen, locaties groep 2, 5, 8	groep, naam, achtergrondkenmerken
<i>Fase 3</i> Citotoets Taal voor Kleuters	leerlingen groep 2	toetsscores		
Citotoets Rekenen voor Kleuters	leerlingen groep 2	toetsscores		
Citotoets Woordenschat	leerlingen groep 5, 8	toetsscores		
Citotoets Begrijpend lezen	leerlingen groep 5, 8	toetsscores		
Citotoets Technisch lezen (Drie-Minuten-Toets)	leerlingen groep 5, 8	toetsscores		
Citotoets Rekenen/ Wiskunde	leerlingen groep 5, 8	toetsscores		
NSCCT (Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test)	leerlingen groep 5	testscores		
leerlingprofiel	leerkrachten groep 2, 5, 8	beoordeling, aanpak, bijzonderheden		
leerlingvragenlijst	leerlingen groep 5, 8	motivatie, schoolwelbevinden		
vragenlijst burgerschapscompetentie	leerlingen groep 8	burgerschapscompetenties		
zorgprofiel	leerkrachten groep 2, 5, 8	informatie over zorgleerlingen en zorgproblematiek		
oudervragenlijst	ouders groep 2 en nieuwe leerlingen 5, 8	kenmerken ouders, gezin, opvoeding		
<i>Fase 4</i> uitstroomformulier	directie/ leerkracht groep 8	uitstroomgegevens overgang VO		
schoolinformatielijst	directie	schoolkenmerken (bv. onderwijskundig concept, VVE)		

Over elk van deze instrumenten wordt in het vervolg van dit rapport in afzonderlijke hoofdstukken gerapporteerd.

2.3 Rapportage aan de scholen

Vlak voor de zomervakantie hebben de scholen een schoolrapport ontvangen met de resultaten van hun leerlingen. In deze rapportage is veel aandacht besteed aan de prestaties van de leerlingen en de school in relatie tot leerlingen en scholen elders in het land met een vergelijkbare sociaal-etnische achtergrond. Ook van de leerlingprofielen, leerlingvragenlijsten en zorgprofielen zijn in het ‘landelijk vergelijkend schoolrapport’ enkele resultaten opgenomen.

Deel II

De schoolgegevens

3 De schoolinformatielijst

3.1 Procedure en respons

Aan de directies van de scholen zijn enkele vragen gesteld over het onderwijsconcept, onderwijskundige ontwikkelingen, de samenstelling van de kleuterbouw en het gebruik van VVE-programma's. Daarvoor is gebruik gemaakt van een vragenlijstje van één pagina. Binnen de referentiesteekproef bedroeg de respons hierop 80% en binnen de totale steekproef 71.2%. Nagegaan is of de respons samenhang met de sociaal-etnische samenstelling van de leerlingenpopulatie van de school. Dat is gedaan aan de hand van de schoolscore, die een indicatie geeft van het aandeel achterstandsleerlingen op een school: hoe hoger de score, hoe meer achterstand (zie hoofdstuk 1). Binnen de referentiesteekproef bedroeg de gemiddelde schoolscore van de responderende scholen 110.2 en van de niet responderende scholen 107.2 ($p=0.09$; $\eta^2=0.09$); binnen de totale steekproef waren de gemiddelde scores respectievelijk 112.3 en 115.1 ($p=0.09$; $\eta^2=0.08$). Er zijn dus wat kleine verschillen tussen beide steekproeven wat betreft het aandeel achterstandsleerlingen, maar de verschillen zijn niet significant; er is derhalve geen sprake van selectieve respons.

3.2 De schoolkenmerken

Bij de presentatie van de antwoorden op de vragen hierna houden we de volgorde van de vragenlijst aan. Steeds wordt de vraag letterlijk weergegeven, waarna in tabelvorm de verdeling van de antwoorden volgt. Er vindt daarbij steeds een uitsplitsing plaats naar referentiesteekproef en totale steekproef.

Tabel 3.1 – V1. Heeft uw school een bepaald onderwijsconcept, zo ja welk? (in %)

Toelichting: Als u van een bepaald onderwijsconcept wel elementen toepast maar het concept is niet of nog niet in zijn geheel op de school van toepassing, vult u dan in 'gedeeltelijk'

	referentiesteekproef (n=272)		totale steekproef (n=311)	
	geheel	gedeeltelijk	geheel	gedeeltelijk
Montessori	1.8	--	1.9	--
Jenaplan	2.2	1.1	2.6	1.6
Dalton	4.4	7.7	4.5	7.4
Vrije school	--	--	--	0.3
Freinet	--	--	--	--
Ontwikkelingsgericht onderwijs	4.0	18.8	3.9	19.0
Ervaringsgericht onderwijs	--	5.1	0.3	6.1
Natuurlijk leren, authentiek leren, e.d.	1.1	2.9	1.0	2.9
Samenwerkend leren, zelfsturend leren, e.d.	2.9	18.8	2.6	18.3
anders	12.1	5.5	11.9	4.8

Tabel 3.2 – V2. Is uw school bezig met een van de volgende ontwikkelingen? (in %)

	referentiesteekproef				totale steekproef			
	nee	ja	i.v.*	n	nee	ja	i.v.*	n
- Voorschool of andere vorm van samenwerking met voorschoolse voorzieningen	29.9	57.0	13.1	221	27.5	59.7	12.8	258
- Integraal kindcentrum	76.5	9.2	14.3	196	74.1	12.3	13.6	228
- Brede School	54.6	36.7	8.7	207	51.5	40.2	8.3	241
- Onderwijstijdverlenging	86.4	12.0	1.6	191	86.0	12.2	1.8	221
- Schakelklas(sen)	85.1	14.4	.5	194	80.1	18.6	1.3	226
- Met Woorden in de Weer	77.3	17.0	5.7	194	72.2	22.5	5.3	227
- Taalverbetertraject	60.3	30.7	9.0	199	58.3	32.2	9.6	230
- Rekenverbetertraject	73.7	21.6	4.7	190	73.8	20.8	5.4	221
- Project Op Maat (TOM)	95.6	3.8	0.5	183	95.3	4.3	.5	211
- Omgaan met verschillen	39.0	54.8	6.2	210	37.3	55.7	7.0	244
- Activiteiten gericht op hoogbegaafde leerlingen	16.0	61.8	22.3	238	17.4	60.4	22.2	270
- Opbrengstgericht werken	5.4	89.9	4.7	258	6.1	89.8	4.1	295
- Wetenschap en Techniek	47.8	38.9	13.3	203	47.2	39.6	13.2	235
- Andere schooltijden	62.2	20.6	17.2	209	63.0	20.2	16.8	238

* i.v.=in voorbereiding

Tabel 3.3 – V3. Wordt in de kleutergroepen een van de volgende programma's gebruikt? (in %)

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	nee	ja	n	nee	ja	n
Piramide	79.3	20.7	184	74.3	25.7	214
Kaleidoscoop	98.1	1.9	162	97.3	2.7	184
Basisontwikkeling	83.3	16.7	174	84.3	15.7	197
Ko Totaal	86.0	14.0	172	84.8	15.2	197
BAS-project	80.9	19.1	178	81.9	18.1	199
een ander programma	40.8	59.2	147	40.1	59.9	167

Tabel 3.4 – V4. Hoe zijn op uw school de kleutergroepen samengesteld? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
wij hebben aparte groepen 1 en 2	13.7	13.3
groep 1 en 2 zijn bij ons gecombineerd	73.3	74.4
anders	13.0	12.3
n	270	309

Deel III

De leerlinggegevens

4 Achtergronden van de leerlingen

Dit hoofdstuk beschrijft een aantal achtergrondkenmerken van de leerlingen en hun ouders. Het gaat om gegevens die in het begin van het schooljaar 2013/14 zijn verstrekt door de scholen (doorgaans afkomstig uit de administraties). In totaal zijn van 28529 leerlingen deze kenmerken bekend. In Tabel 4.1 wordt een overzicht van de kenmerken gepresenteerd; daarbij maken we – net zoals in de rest van dit hoofdstuk – een uitsplitsing naar steekproef en groep.

Uit de tabel valt (in de regels met ‘n’) op te maken dat de aantallen leerlingen per kenmerk variëren. Een eerste reden daarvoor is dat de scholen niet alle informatie even consequent hebben aangeleverd. Waarschijnlijk ontbreekt een deel van de informatie in de schooladministraties. Een tweede reden heeft te maken met de gezinsamenstelling. Een kleine 10% van de gezinnen betreft eenoudergezinnen. Doorgaans gaat het daarbij om gezinnen met alleen een moeder. Dit heeft consequenties voor de respons op vragen die in het onderzoek apart zijn gesteld over de vader en moeder. Bij die vragen ligt het aantal ‘missings’ bij de vaders per definitie veel hoger.

Het verschil in samenstelling van de referentie- en totale steekproef komt vooral tot uitdrukking bij het kenmerk OAB-gewicht. Dit gewicht geeft een indicatie van (mogelijke) onderwijsachterstanden die gerelateerd zijn aan het thuismilieu van de leerlingen. Scholen ontvangen in het kader van het Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) op basis van het aantal achterstandsleerlingen extra financiële middelen van het ministerie van OCW om deze achterstanden te bestrijden. Of een kind een achterstands-kind is, wordt momenteel bepaald op grond van het opleidingsniveau van de ouders. Er worden drie gewichtscategorieën onderscheiden:

- 0.0 geen achterstand;
- 0.3 kinderen van wie beide ouders maximaal LBO/VBO/VMBO hebben gehad;
- 1.2 kinderen van wie één van de ouders maximaal basisonderwijs heeft gehad en de ander maximaal LBO/VBO/VMBO.

Tabel 4.1 – Achtergrondkenmerken van de leerlingen

	referentiesteekproef				totale steekproef			
	grp. 2	grp.5	grp. 8	totaal	grp. 2	grp. 5	grp. 8	totaal
<i>Maximaal aantal leerlingen</i>	7279	7450	7906	22635	8995	9476	10058	28529
<i>Leeftijd per 01-01-14 (gem.)</i>	5.7	8.8	11.8	8.9	5.7	8.8	11.8	8.9
n	7116	7366	7839	22321	8785	9370	9970	28125
<i>Sekse (%)</i>								
jongen	51.8	50.7	48.8	50.4	52.0	50.3	49.2	50.5
meisje	48.2	49.3	51.2	49.6	48.0	49.7	50.8	49.5
n	7121	7131	7585	21837	8764	9086	9651	27501
<i>Verblijfsduur in Nederland (%)</i>								
< 1 jaar	0.1	0.1	0.4	0.2	0.1	0.1	0.3	0.2
1-3 jaar	0.8	0.5	0.2	0.5	0.8	0.6	0.3	0.5
4-5 jaar	0.5	0.6	0.2	0.4	0.5	0.9	0.3	0.6
> 5 jaar	2.7	3.1	2.7	2.8	2.4	3.0	2.8	2.7
altijd	95.9	95.7	96.4	96.0	96.2	95.4	96.3	95.9
n	5009	5895	6431	17335	5749	7316	8035	21100
<i>Gezinssamenstelling (%)</i>								
volledig	93.3	91.9	92.3	92.5	92.4	90.6	90.7	91.2
alleen moeder	5.4	6.1	5.9	5.8	6.3	7.4	7.5	7.1
alleen vader	1.0	1.3	1.0	1.1	1.1	1.4	1.1	1.2
anders	0.2	0.6	0.8	0.6	0.2	0.6	0.7	0.5
n	7072	7329	7852	22253	8677	9272	9957	27906
<i>OAB-gewicht (%)</i>								
0.0	86.4	85.9	85.4	85.9	83.8	82.2	80.6	82.1
0.3	7.5	7.6	8.3	7.8	7.8	8.6	9.7	8.8
1.2	6.1	6.5	6.3	6.3	8.4	9.2	9.7	9.1
n	7008	7275	7778	22061	8646	9238	9883	27767

In Tabel 4.2 volgen gegevens over het geboorteland van de ouders van de leerlingen.

Tabel 4.2 – Geboorteland van de ouders van de leerlingen (in %)

	referentiesteekproef				totale steekproef			
	grp. 2	grp.5	grp. 8	totaal	grp. 2	grp. 5	grp. 8	totaal
<i>Geboorteland vader</i>								
Nederland	81.8	82.1	83.2	82.4	75.8	76.3	77.3	76.5
Suriname	1.3	1.6	2.2	1.8	1.5	2.0	2.5	2.0
Antillen/Aruba	1.1	0.5	0.7	0.7	1.2	0.7	0.8	0.9
Molukken	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Turkije	3.6	3.8	3.7	3.7	5.1	5.4	6.0	5.5
Marokko	5.1	5.2	4.4	4.9	6.9	7.2	6.3	6.8
voormalig Joegoslavië	0.4	0.3	0.5	0.4	0.7	0.4	0.6	0.6
voormalige Sovjet-Unie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1
Polen	0.5	0.3	0.2	0.3	0.5	0.3	0.2	0.3
China	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
overig oost-Europa	0.3	0.2	0.1	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2
Irak	0.3	0.4	0.2	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4
Afghanistan	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.3	0.1	0.2
Somalië	0.4	0.5	0.4	0.4	0.5	0.6	0.5	0.5
ander westers land	1.1	1.1	0.9	1.0	1.3	1.1	0.9	1.1
ander niet-westers land	3.7	3.6	3.0	3.4	5.2	4.7	3.9	4.6
n	6698	6970	7513	21181	8160	8713	9408	26281
<i>Geboorteland moeder</i>								
Nederland	80.3	81.0	82.4	81.3	75.2	74.8	76.3	75.5
Suriname	1.4	1.8	2.3	1.9	1.8	2.4	2.8	2.4
Antillen/Aruba	1.2	0.6	0.6	0.8	1.3	0.8	0.9	1.0
Molukken	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Turkije	3.4	3.4	3.4	3.4	4.6	5.1	5.5	5.1
Marokko	4.5	4.9	4.3	4.6	6.0	6.8	6.1	6.3
voormalig Joegoslavië	0.4	0.3	0.5	0.4	0.6	0.4	0.6	0.5
voormalige Sovjet-Unie	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2
Polen	0.7	0.5	0.4	0.5	0.8	0.6	0.4	0.6
China	0.3	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.2	0.3
overig oost-Europa	0.5	0.4	0.2	0.3	0.5	0.5	0.3	0.4
Irak	0.3	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Afghanistan	0.2	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.2	0.3
Somalië	0.5	0.6	0.4	0.5	0.7	0.8	0.5	0.7
ander westers land	1.5	1.4	1.2	1.3	1.5	1.4	1.1	1.3
ander niet-westers land	4.7	4.1	3.5	4.1	5.9	5.2	4.5	5.2
n	6954	7179	7685	21818	8529	9035	9707	27271

De totale steekproef onderscheidt zich sterk van de referentiesteekproef wat betreft het grotere aandeel allochtone ouders – hetgeen ook werd nagestreefd.

In Tabel 4.3 wordt een overzicht gegeven van de ouderlijke opleidingsniveaus. Het betreft hier een inschatting door de school, vaak afkomstig uit de administratie, waarbij gekozen kon worden uit vier categorieën: maximaal LO/BaO, maximaal LBO/VBO, maximaal MBO (incl. MAVO, HAVO, VWO) of HBO/WO.

Tabel 4.3 – Opleidingsniveau van de ouders van de leerlingen (in %)

	referentiesteekproef				totale steekproef			
	grp. 2	grp.5	grp. 8	totaal	grp. 2	grp. 5	grp. 8	totaal
<i>Opleiding vader</i>								
max. LO/BaO	5.8	6.3	5.9	6.0	7.6	8.7	8.6	8.3
max. LBO/VBO	18.5	20.9	22.4	20.7	19.2	21.7	23.8	21.7
max. MBO	44.3	42.2	41.4	42.6	44.0	41.4	40.2	41.8
HBO/WO	31.4	30.5	30.2	30.7	29.2	28.2	27.4	28.2
n	6491	6799	7368	20658	7847	8446	9162	25455
<i>Opleiding moeder</i>								
max. LO/BaO	6.5	6.8	6.7	6.7	8.9	9.9	10.4	9.7
max. LBO/VBO	12.7	14.4	16.2	14.5	13.5	15.2	17.2	15.4
max. MBO	49.1	50.0	50.5	49.9	48.4	48.3	48.5	48.4
HBO/WO	31.7	28.8	26.6	28.9	29.3	26.6	23.9	26.5
n	6842	7074	7649	21565	8346	8861	9586	26793

In het COOL-onderzoek wordt naast de wegingsfactor (het OAB-gewicht; zie Tabel 4.1) nog een andere gedetailleerdere maat voor de sociaal-etnische achtergrond gehanteerd. Die maat is geconstrueerd op basis van de gegevens uit de vorige drie tabellen, te weten het geboorteland en het opleidingsniveau van de ouders en de gezinssamenstelling. De resulterende variabele ‘*sociaal-etnische achtergrond*’ kan de volgende waarden aannemen:

1. kinderen van niet-westerse allochtone ouders die beiden ten hoogste een opleiding op LBO-niveau hebben gevolgd;
2. kinderen van autochtone ouders die beiden ten hoogste een opleiding op LBO-niveau hebben gevolgd;
3. kinderen van niet-westerse allochtone ouders van wie de hoogst opgeleide ouder een opleiding op MBO-niveau heeft gevolgd (meer dan LBO, maar minder dan HBO/WO);
4. kinderen van autochtone ouders van wie de hoogst opgeleide ouder een opleiding op MBO-niveau heeft gevolgd (meer dan LBO, maar minder dan HBO/WO);
5. kinderen van niet-westerse allochtone ouders van wie de hoogst opgeleide ouder een opleiding op HBO/WO-niveau heeft gevolgd;

6. kinderen van autochtone ouders van wie de hoogst opgeleide ouder een opleiding op HBO/WO-niveau heeft gevolgd.

In deze indeling worden onder allochtone ouders ouders verstaan die niet in Nederland zijn geboren. Allochtone ouders met een westerse achtergrond zijn tot de categorie autochtone ouders gerekend; gelet op de verdeling van de prestaties van hun kinderen is dat het meest logisch. In het geval van een eenoudergezin, heeft de indeling plaatsgevonden op basis van de gegevens van die ene ouder. Als er sprake is van één ouder van Nederlandse en één ouder van buitenlandse herkomst, vormt het herkomstland van de moeder het uitgangspunt. Deze variabele zal hierna in deze rapportage steeds worden gebruikt om eventuele verschillen tussen leerlingen wat betreft hun prestaties, gedrag en houding te duiden. In Tabel 4.4 staat de verdeling van dit kenmerk.

Tabel 4.4 – Sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen (in %)

	referentiesteekproef				totale steekproef			
	grp. 2	grp.5	grp. 8	totaal	grp. 2	grp. 5	grp. 8	totaal
max. LBO allochtoon	5.8	6.9	6.3	6.3	8.0	9.8	9.9	9.3
max. LBO autochtoon	8.5	8.4	9.0	8.6	8.9	8.9	10.0	9.3
max. MBO allochtoon	6.5	5.7	5.8	6.0	8.3	7.8	7.8	7.9
max. MBO autochtoon	37.6	39.6	40.3	39.2	36.1	36.8	37.6	36.9
HBO/WO allochtoon	4.2	3.8	3.0	3.7	5.0	4.8	3.6	4.4
HBO/WO autochtoon	37.4	35.7	35.5	36.2	33.7	31.9	31.2	32.2
n	6959	7204	7747	21910	8503	9019	9720	27242

5 De taal-, lees- en rekentoetsen

5.1 De taal-, lees- en rekentoetsen

In Tabel 5.1 geven we allereerst per jaargroep een overzicht van de toetsen die zijn afgenomen. Daarna lichten we elk van de toetsen kort toe. Alle toetsen zijn onderdeel van het leerlingvolgsysteem van het Cito; het gaat steeds om LOVS-versie. Bij deze COOL-meting is steeds de M-versie (midden schooljaar) afgenomen. Voor uitgebreidere informatie over de toetsen verwijzen we naar www.cito.nl.

Tabel 5.1 – Overzicht afgenomen toetsen (tussen [...] aantallen items)

Groep	Taal	Lezen	Rekenen
2	Taal voor Kleuters (oudste kleuters) LOVS [60]		Rekenen voor Kleuters (oudste kleuters) [48]
5	Woordenschat [70] Drie Minuten Toets [120]	Begrijpend lezen [50]	Rekenen/Wiskunde [56]
8	Woordenschat [70] Drie Minuten Toets [120]	Begrijpend lezen [55]	Rekenen/Wiskunde [96]

5.1.1 Groep 2

Taal voor Kleuters

In de toets Taal voor Kleuters (versie oudste kleuters) zijn aspecten van de taalontwikkeling (conceptueel bewustzijn) en de ontluikende geletterdheid (metalinguïstisch bewustzijn) opgenomen.

- Conceptueel bewustzijn: hieronder vallen passieve woordenschat en kritisch luisteren. Dit is het herkennen van begrippen en het begrijpen van korte teksten.
- Metalinguïstisch bewustzijn: hieronder vallen schriftoriëntatie, klank en rijm, laatste en eerste woord horen en auditieve synthese. Metalinguïstisch bewustzijn is de vaardigheid om af te zien van de betekenis en te letten op de vorm, bijvoorbeeld de gerichtheid van kinderen op geschreven taal en de gerichtheid op klanken.

Rekenen voor Kleuters

In de toetsen voor groep 2 zijn opdrachten opgenomen over getalbegrip (omgaan met de telrij, omgaan met hoeveelheden, omgaan met getallen), meten (lengte, omtrek, oppervlakte, inhoud, gewicht en tijd) en meetkunde (oriënteren en lokaliseren, construeren, opereren met vormen en figuren). De toets bestaat uit twee delen van 24 opgaven. De afname van elk deel duurt ongeveer 20 tot 30 minuten.

5.1.2 Groep 5

Woordenschat

De toets Woordenschat LOVS meet de ontwikkeling van de woordenschat van kinderen in geschreven taal. Bij elke opgave moeten leerlingen een zin lezen waarin steeds een woord of een uitdrukking vetgedrukt is. Onder de zin staan vier antwoorden. De leerlingen moeten bepalen welke van de vier antwoorden het beste de betekenis weergeeft van het vetgedrukte zinsdeel.

Drie Minuten Toets

Met de Drie Minuten Toets, kortweg ook wel DMT genoemd, wordt vastgesteld hoe goed een leerling losse woorden van uiteenlopende moeilijkheidsgraad kan verklanken, oftewel hoe goed een leerling is in technisch lezen. Hoewel veruit de meeste leerlingen in groep 5 geen problemen meer hebben met het correct lezen van woorden, blijft het technisch lezen een belangrijk aandachtspunt.

De DMT is een leessnelheidstoets en telt drie verschillende kaarten. In één minuut moeten leerlingen zoveel mogelijk woorden van een kaart hardop lezen.

- Op leeskaart 1 staan woorden van het type ‘km’ (uil), ‘mk’ (koe) en ‘mkm’ (pen).
- Op leeskaart 2 staan woorden van het type ‘mmkm’ (spin), ‘mkmm’ (bank), ‘mmkmm’ (krant), ‘mmmkm’ (schroef) en ‘mkmmm(m)’ (herfst).
- Op leeskaart 3 ten slotte, staan woorden met twee, drie en vier lettergrepen, zoals ‘geluid’, ‘koningin’, ‘papegaaien’.

Het is niet noodzakelijk om bij alle leerlingen van groep 5 alle drie de leeskaarten af te nemen. Uit onderzoek is namelijk bekend dat leerlingen die correct en vlot meerlettergrepige woorden kunnen lezen ook kortere woorden goed kunnen lezen. Daarom wordt eerst bij alle leerlingen leeskaart 3 afgenomen. Leerlingen die daarop meer dan een bepaalde score behalen, hoeven kaart 2 en 1 niet meer te lezen. Dit geldt landelijk gezien voor 50 tot 75% van de leerlingen. Zij zijn na leeskaart 3 dus klaar met de afname.

De verschillende leeskaarten kunnen met elkaar vergeleken worden. De vaardigheidscore behorend bij een score op kaart 3 is te vergelijken met de vaardigheidsscore behaald bij een totaalscore op kaarten 1, 2 en 3.

Wat betreft het afnametijdstip geldt hetzelfde als voor groep 2.

Begrijpend lezen

De toets Begrijpend lezen bestaat uit een aantal teksten met meerkeuze-opgaven en is bedoeld om het niveau vast te stellen van de vaardigheid om teksten te begrijpen.

De toets bestaat uit drie modules die verschillen in moeilijkheid. Module 1 past bij de gemiddelde vaardigheid van leerlingen in groep 5. Module 2 is gemakkelijker en module 3 is moeilijker. Alle leerlingen maken de eerste module. Afhankelijk van hun score op de eerste module, maken de minder goede lezers daarna de tweede module en de betere lezers de derde module. Elke leerling maakt dus twee van de drie modules, dus deel 1 en 2 of deel 1 en 3. Alle leerlingen maken module Start, gevolgd door Vervolg 1 voor de minder goede lezers en Vervolg 2 voor de betere lezers.

Rekenen/Wiskunde

De toets Rekenen/Wiskunde bevat de volgende leerstofonderdelen:

1. Getallen en getalrelaties: structuur van de telrij en van getallen, en relaties tussen getallen.
2. Hoofdrekenen: optellen, aftrekken.
3. Hoofdrekenen: vermenigvuldigen en delen.
4. Complexere toepassingen: opgaven waarbij leerlingen meerdere bewerkingen moeten uitvoeren, bijvoorbeeld zowel optellen als aftrekken.
5. Meten en meetkunde: begrippen die in meetsituaties gebruikt worden.
6. Tijd: basiskennis en begrip van klok en kalender.
7. Geld: rekenen met munten en bankbiljetten.

5.1.3 Groep 8

Woordenschat

Voor een beschrijving, zie groep 5.

Drie Minuten Toets

Met de Drie Minuten Toets wordt vastgesteld hoe goed een leerling losse woorden van uiteenlopende moeilijkheidsgraad kan verklanken, oftewel hoe goed een leerling is in technisch lezen. Bij kinderen in groep 8 komt het verklanken van woorden over het algemeen snel tot stand, zodat zij hun aandacht volledig kunnen richten op het begrijpen van teksten. Toch zijn er in deze fase nog steeds leerlingen bij wie het technisch lezen niet geautomatiseerd verloopt. Voor een verdere beschrijving, zie groep 5.

Begrijpend lezen

Voor een beschrijving, zie groep 5.

Rekenen/Wiskunde

De toets Rekenen/Wiskunde bevat de volgende leerstofonderdelen:

1. Getallen: structuur van de telrij en structuur van getallen.
2. Automatisering van elementaire optel-, aftrek-, vermenigvuldig- en deelopertes.
3. Hoofdrekenen: optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen met getallen sec en in toepassingssituaties.
4. Bewerkingen op papier, waarbij kinderen uitrekenpapier mogen gebruiken om een cijferalgoritme toe te passen of bijvoorbeeld tussenuitkomsten te noteren.
5. Breuken: basiskennis en toepassingen.
6. Verhoudingen: basiskennis en toepassingen.
7. Procenten: basiskennis en toepassingen.
8. Meten: lengte/omtrek, oppervlakte, inhoud, gewicht.
9. Meetkunde: diverse aspecten uit de meetkundige oriëntatie.
10. Tijd: klok en kalender.
11. Schattend rekenen.

De onderdelen samen vormen de schaal Rekenen algemeen.

5.1.4 Afname en scoring

Het Cito schrijft voor alle toetsen een bepaalde periode voor waarin ze moeten worden afgenomen (de toetskalender). De scholen konden de in COOL gebruikte toetsen gewoon volgens deze toetskalender inplannen.

De scores op de toetsen zijn uitgedrukt in zogenoemde vaardigheidsscores. Vaardigheidsscores hebben als voordeel dat ze over jaargroepen heen op één continue schaal liggen en met elkaar kunnen worden vergeleken. Binnen COOL geldt dit in principe voor de toetsen die in groep 5 en groep 8 zijn afgenomen (dus niet voor de twee toetsen voor groep 2).

5.2 Respons

In totaal bevat het COOL-bestand gegevens van 28529 leerlingen (zie Tabel 4.1). Het betreft de leerlingen waarvan de scholen bij aanvang van het schooljaar hebben aangegeven dat zij op dat moment in de betreffende klassen zaten. Van al deze leerlingen zijn – in principe – ook de achtergrondgegevens bekend die door de scholen zijn verstrekt en zijn opgeslagen in het administratiebestand ('het totaalbestand'). Ten opzichte van deze groep hebben 27147 (95.2%) leerlingen ook een of meer toetsen gemaakt; van 4.8% van de leerlingen zijn dus geen toetsgegevens beschikbaar. Deze

non-respons kan bijvoorbeeld te maken hebben met absentie door ziekte of door verhuizing tussen het moment van de verzameling van de administratieve gegevens en de afname van de toetsen. De respons verschilt per groep. In de referentiesteekproef bedraagt de respons voor de drie groepen achtereenvolgens 96.9, 98.7 en 96.6%; in de totale steekproef gaat het om 94.7, 96.3 en 94.5%.

Om na te gaan of er sprake is van selectieve uitval hebben we de feitelijke verdelingen van de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het administratiebestand afgezet tegen de verdeling in het toetsbestand. Daarvoor hebben we gebruik gemaakt van de COOL-SES variabele (zie Tabel 4.4). In Tabel 5.2 geven we voor de drie jaargroepen samen de verdelingen weer, uitgesplitst naar referentiesteekproef. In de tabel beperken we ons overigens tot de leerlingen waarvan de sociaal-etnische achtergrond bekend is.³

Tabel 5.2 – Respons op de toetsen: verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het toetsbestand (groepen 2, 5 en 8 samen; in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	toets	totaal	toets
LBO all.	6.3	6.4	9.3	9.1
LBO aut.	8.6	8.6	9.3	9.2
MBO all.	6.0	6.0	7.9	7.9
MBO aut.	39.2	39.2	36.9	37.0
HBO/WO all.	3.7	3.6	4.4	4.4
HBO/WO aut.	36.2	36.2	32.2	32.4
n	21910	21461	27242	26079

De verschillen tussen de verdeling van sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en het toetsbestand zijn verwaarloosbaar, maximaal 0.2%-punten.

5.3 De taal-, lees- en rekenvaardigheid

In Tabel 5.3 – 5.6 worden de verdelingen van de toetsscores gepresenteerd: het gemiddelde, de standaarddeviatie en het aantal leerlingen (gem., sd, n) waarop deze

³ Dat geldt ook voor alle hierna volgende tabellen waarbij een uitsplitsing wordt gemaakt naar sociaal-etnische achtergrond.

betrekking hebben. Dat gebeurt steeds uitgesplitst naar steekproef en groep en verder nog naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 5.3 – Toetsscores taal, lezen en rekenen

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
Taal voor Kleuters	65.9	11.2	6971	65.1	11.3	8374
Rekenen voor Kleuters	83.8	12.3	6960	83.1	12.3	8388
<i>Groep 5</i>						
Woordenschat	63.5	15.0	6954	62.4	15.1	8581
Drie Minuten Toets	72.8	17.2	7115	72.9	17.0	8824
Begrijpend lezen	24.9	14.1	7208	24.3	14.0	8949
Rekenen/Wiskunde	71.9	15.5	7286	71.2	15.5	9009
<i>Groep 8</i>						
Woordenschat	96.6	14.2	6362	95.4	14.2	8024
Drie Minuten Toets	101.3	14.5	6836	101.3	14.4	8556
Begrijpend lezen	54.9	18.8	7451	53.6	19.0	9272
Rekenen/Wiskunde	110.5	12.8	7407	109.8	13.0	9237

Tabel 5.4 – Toetsscores taal en rekenen groep 2, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Taal voor Kleuters</i>						
LBO all.	57.0	10.3	392	56.7	9.7	630
LBO aut.	63.3	10.3	563	62.8	10.5	691
MBO all.	59.7	9.5	440	59.7	9.7	650
MBO aut.	65.9	10.6	2528	65.6	10.7	2899
HBO/WO all.	62.1	10.7	282	61.2	10.5	394
HBO/WO aut.	69.3	10.8	2526	69.2	10.9	2738
<i>Rekenen voor Kleuters</i>						
LBO all.	75.1	11.1	387	74.6	10.9	634
LBO aut.	80.9	11.8	552	80.5	11.9	682
MBO all.	77.7	11.2	435	77.7	11.2	656
MBO aut.	83.6	11.3	2536	83.2	11.4	2907
HBO/WO all.	80.5	12.0	282	80.3	11.5	397
HBO/WO aut.	87.5	12.2	2529	87.4	12.3	2740

Tabel 5.5 – Toetsscores taal, lezen en rekenen groep 5, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Woordenschat</i>						
LBO all.	50.8	13.2	471	50.6	12.6	801
LBO aut.	59.2	14.1	563	58.4	14.2	716
MBO all.	54.7	13.2	397	54.3	13.1	648
MBO aut.	63.8	13.5	2678	63.5	13.7	3038
HBO/WO all.	60.2	15.5	265	58.5	15.2	408
HBO/WO aut.	68.8	14.6	2396	68.6	14.7	2625
<i>Drie Minuten Toets</i>						
LBO all.	72.3	17.1	487	72.3	16.4	824
LBO aut.	69.6	17.3	579	70.1	17.2	748
MBO all.	73.8	16.2	399	74.3	15.9	655
MBO aut.	71.9	17.0	2721	72.0	16.9	3114
HBO/WO all.	78.1	16.0	267	77.1	15.9	414
HBO/WO aut.	74.2	17.4	2463	74.1	17.4	2694
<i>Begrijpend lezen</i>						
LBO all.	15.6	12.0	481	16.1	11.8	819
LBO aut.	19.6	13.8	583	19.7	14.0	755
MBO all.	18.2	12.7	403	18.7	12.3	663
MBO aut.	24.3	13.3	2777	24.1	13.3	3179
HBO/WO all.	23.6	13.2	269	22.7	13.0	417
HBO/WO aut.	29.8	13.7	2496	29.7	13.8	2739
<i>Rekenen/Wiskunde</i>						
LBO all.	62.4	16.2	484	62.8	15.5	820
LBO aut.	66.7	16.3	589	66.6	16.1	760
MBO all.	64.6	15.6	403	65.2	15.3	662
MBO aut.	71.4	14.5	2807	71.1	14.5	3200
HBO/WO all.	72.2	16.6	269	70.7	15.9	417
HBO/WO aut.	76.9	14.2	2533	76.8	14.3	2771

Tabel 5.6 – Toetsscores taal, lezen en rekenen groep 8, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Woordenschat</i>						
LBO all.	84.9	12.6	435	84.9	12.3	817
LBO aut.	91.3	13.6	548	90.7	13.4	755
MBO all.	89.5	12.5	393	88.7	11.5	653
MBO aut.	96.1	12.9	2467	95.7	13.0	2844
HBO/WO all.	94.7	13.5	186	93.3	13.2	280
HBO/WO aut.	102.2	13.7	2213	102.1	13.7	2415
<i>Drie Minuten Toets</i>						
LBO all.	102.8	14.4	453	102.5	14.0	848
LBO aut.	99.0	14.9	603	99.2	14.6	827
MBO all.	102.8	14.8	398	102.8	13.7	666
MBO aut.	99.8	14.8	2678	99.7	14.8	3080
HBO/WO all.	105.1	12.9	202	104.4	12.8	304
HBO/WO aut.	102.7	13.9	2373	102.4	14.1	2580
<i>Begrijpend lezen</i>						
LBO all.	43.3	16.9	472	42.9	16.6	883
LBO aut.	45.2	16.3	654	44.2	16.8	889
MBO all.	48.6	17.8	425	48.0	17.2	701
MBO aut.	53.0	17.4	2951	52.5	17.5	3370
HBO/WO all.	56.1	17.5	219	54.1	17.9	321
HBO/WO aut.	62.4	18.2	2600	62.2	18.5	2827
<i>Rekenen/Wiskunde</i>						
LBO all.	104.5	15.0	462	104.9	14.0	877
LBO aut.	104.7	12.1	650	104.1	12.5	884
MBO all.	108.5	13.5	424	108.0	13.2	703
MBO aut.	109.2	12.4	2937	108.8	12.5	3358
HBO/WO all.	111.4	11.7	220	111.3	11.9	322
HBO/WO aut.	114.8	11.6	2584	114.7	11.7	2812

6 De Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test

6.1 De Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test

De Niet-Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test (NSCCT; Van Batenburg & Van der Werf, 2004) is bedoeld om leerkrachten op de basisscholen een objectieve second opinion te geven over de niet-schoolse capaciteiten van hun leerlingen. Leerkrachten willen weten hoe goed hun leerlingen op en buiten de school om kunnen leren. Met behulp van de NSCCT kunnen ze leerlingen opsporen die onder hun niveau presteren en daar iets aan doen. In groep 8 kan de test tevens worden gebruikt bij het schooladvies.

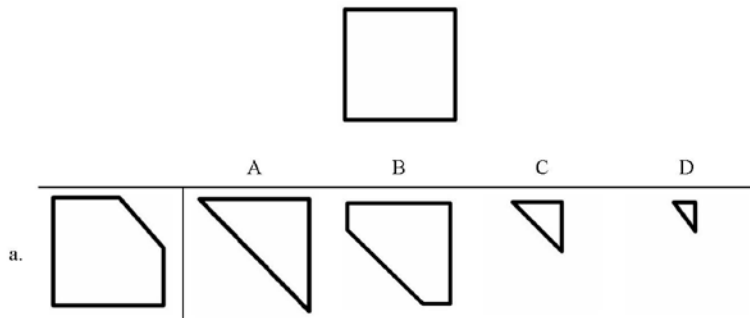
De oorspronkelijke test bevat verbale, numerieke en ruimtelijke items voor kinderen in groep 4, 6 en 8. Inmiddels is de test beschikbaar voor kinderen in groep 4 t/m 8. De test bestaat uit vijf onderdelen, namelijk figuur samenstellen, exclusie, getallenreeksen, categorieën en analogieën.

De NSCCT is (in 1990) genormeerd en op zijn psychometrische kwaliteiten onderzocht. De test is in 2005 door het COTAN op alle criteria ‘voldoende’ tot ‘goed’ beoordeeld, met uitzondering van de normen die als verouderd worden beoordeeld. In het schooljaar 2013/14 heeft daarom een nieuw onderzoek plaatsgevonden en zijn de resultaten daarvan opnieuw aangeboden aan het COTAN. Voor meer informatie zie www.nscct.2ya.com.

Speciaal voor COOL is er bij de start van dit cohortonderzoek op basis van de versies voor groep 4 en 6 een nieuwe versie ontwikkeld voor groep 5. De eerste drie subtests tellen elk 15 items, de laatste twee elk 20 items. De totale test telt dus 85 items. Om een indruk te geven van de inhoud van de test volgt hierna per subtest een voorbeeld van een opgave.

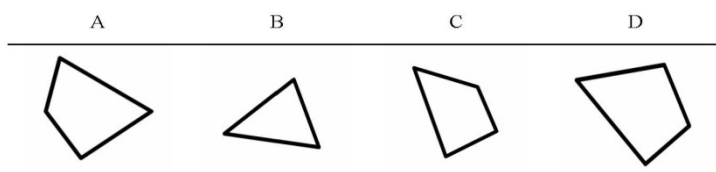
Figuur samenstellen

Bij deze test zie je voor de streep telkens een vierkantje waar een stukje van af is. Het stuk dat er af is staat tussen de figuren achter de streep.

Exclusie

Hieronder zie je vier figuren. Boven de figuren staan de letters A, B, C en D. Eén figuur is anders dan de andere. Zoek de letter van de figuur die anders is dan de rest.

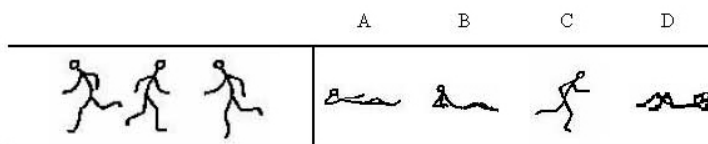
Getallenreeksen

In deze taak staan voor de streep rijtjes getallen waarin telkens één getal is weggelaten. Achter de streep staan ook getallen. Boven die getallen staan de letters A, B, C en D. Je moet steeds dat getal kiezen dat weggelaten is in de rij voor de streep.

							A	B	C	D
1	2	3	-	5	6		7	4	8	9

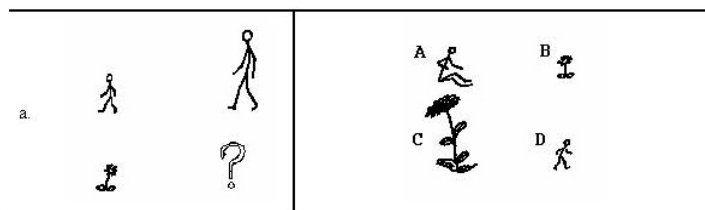
Categorieën

Voor de streep zie je drie plaatjes, die bij elkaar horen. Achter de streep zie je vier plaatjes waarvan er precies één hoort bij de drie figuurtjes voor de streep.

Analogieën

Hieronder zie je in het vakje voor de streep bovenaan twee dingen die bij elkaar horen. In het voorbeeld zijn dat een klein poppetje en een groot poppetje. Daaronder zie je een klein bloemetje en een vraagteken. Op de plaats van het vraagteken moet iets komen dat op dezelfde manier bij het bloemetje past als het grote poppetje bij het kleine. Je kunt het vinden bij de vier dingen achter de streep A, B, C en D. Zoek de letter die past bij het plaatje dat op de plaats van het vraagteken moet komen. Welk plaatje is dat?

6.2 Respons

Het COOL-bestand bevat voor groep 5 gegevens van 7450 leerlingen in de referentiesteekproef en 9476 in de totale steekproef. In de referentiesteekproef heeft 88.1% van de leerlingen aan de testafname meegedaan en in de totale steekproef 80.5%. Ten opzichte van de leerlingen die ook hebben deelgenomen aan de afname van de taal-, lees- en rekentoetsen bedraagt de respons 88.1%, respectievelijk 80.0%.

Om te controleren op mogelijke selectieve uitval hebben we de feitelijke verdelingen van de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het administratiebestand afgezet tegen de verdeling in het NSCCT-bestand. Daarvoor is gebruik gemaakt van de COOL-SES variabele. In Tabel 6.1 staan de verdelingen, uitgesplitst naar referentiesteekproef en totale steekproef.

Tabel 6.1 – Respons op de NSCCT: verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het NSCCT-bestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	NSCCT	totaal	NSCCT
LBO all.	6.9	7.5	9.6	9.1
LBO aut.	8.3	8.7	8.8	9.0
MBO all.	5.7	5.9	7.7	7.3
MBO aut.	39.5	39.4	37.0	37.7
HBO/WO all.	3.8	3.8	4.8	4.4
HBO/WO aut.	35.8	34.8	32.1	32.6
n	7152	6318	8742	7023

De verschillen tussen de verdeling van sociaal-etnische achtergrond binnen het toetaalbestand en het NSCCT-bestand zijn zeer klein.

6.3 Schaalconstructie

Op basis van de binnen COOL verzamelde gegevens is de betrouwbaarheid (Cronbachs alfa) van elk van de vijf subtests bepaald. Die waren (voor de totale steekproef) achtereenvolgens 0.73, 0.74, 0.76, 0.82 en 0.79. Ook is nog de betrouwbaarheid van de gehele test bepaald; die bedroeg 0.91. Factoranalyse op de vijf subtests liet één generale factor zien die 51.9% van de variantie verklaart.

De scores op elk van de subtests en van de test als geheel zijn gesommeerd tot een totaalscore.

6.4 De NSCCT-scores

In Tabel 6.2 staan eerst de scores op elk van de subtests en op de test als geheel, uitgesplitst naar steekproef. In Tabel 6.3 volgt de verdere uitsplitsingen naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 6.2 – De NSCCT-scores

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
Figuur samenstellen	10.2	2.8	6565	10.1	2.9	7632
Exclusie	11.9	2.7	6565	11.8	2.7	7632
Getallenreeksen	11.0	2.5	6565	10.9	2.5	7632
Categorieën	15.7	3.4	6565	15.6	3.4	7632
Analogieën	13.3	4.0	6565	13.1	4.0	7632
NSCCT totaal	62.1	11.1	6565	61.6	11.2	7632

Tabel 6.3 – De NSCCT-scores, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Figuur samenvatten</i>						
LBO all.	8.7	3.1	474	8.8	3.2	681
LBO aut.	9.5	3.0	553	9.5	3.0	662
MBO all.	9.2	3.1	372	9.2	3.0	541
MBO aut.	10.3	2.7	2512	10.2	2.8	2735
HBO/WO all.	10.1	2.9	245	10.0	2.9	319
HBO/WO aut.	10.9	2.5	2206	10.9	2.5	2352
<i>Exclusie</i>						
LBO all.	10.6	3.1	474	10.6	3.1	681
LBO aut.	11.2	2.9	553	11.1	2.9	662
MBO all.	11.3	3.0	372	11.2	3.0	541
MBO aut.	11.9	2.6	2512	11.9	2.6	2735
HBO/WO all.	11.7	2.9	245	11.7	2.8	319
HBO/WO aut.	12.5	2.3	2206	12.4	2.3	2352
<i>Getallenreeksen</i>						
LBO all.	10.0	2.6	474	10.0	2.7	681
LBO aut.	10.3	2.6	553	10.3	2.6	662
MBO all.	10.3	2.4	372	10.4	2.4	541
MBO aut.	10.9	2.5	2512	10.9	2.5	2735
HBO/WO all.	11.0	2.6	245	10.9	2.6	319
HBO/WO aut.	11.6	2.4	2206	11.6	2.4	2352
<i>Categorieën</i>						
LBO all.	14.0	3.8	474	14.0	3.9	681
LBO aut.	14.8	3.7	553	14.9	3.6	662
MBO all.	14.4	3.7	372	14.5	3.5	541
MBO aut.	15.8	3.3	2512	15.7	3.3	2735
HBO/WO all.	15.4	3.4	245	15.1	3.7	319
HBO/WO aut.	16.4	2.9	2206	16.4	2.9	2352
<i>Analogieën</i>						
LBO all.	11.5	3.7	474	11.3	3.8	681
LBO aut.	12.1	3.9	553	12.0	3.9	662
MBO all.	11.6	3.8	372	11.7	3.8	541
MBO aut.	13.2	3.9	2512	13.1	3.9	2735
HBO/WO all.	13.1	3.8	245	12.9	3.9	319
HBO/WO aut.	14.4	3.8	2206	14.4	3.8	2352
<i>NSCCT totaal</i>						
LBO all.	54.8	11.4	474	54.7	11.7	681
LBO aut.	57.8	11.7	553	57.7	11.5	662
MBO all.	56.8	11.7	372	56.9	11.3	541
MBO aut.	62.1	10.6	2512	61.9	10.7	2735
HBO/WO all.	61.3	10.8	245	60.6	11.0	319
HBO/WO aut.	65.8	9.8	2206	65.7	9.8	2352

7 Het leerlingprofiel

7.1 Procedure en respons

Aan de leerkrachten van de groepen 2, 5 en 8 is het zogenaamde leerlingprofiel voorgelegd. Hierin konden zij hun mening geven over elke leerling uit hun klas met betrekking tot:

- de leerlingprestaties;
- het gedrag;
- de relatie met de leerling;
- de achtergrond van de leerling;
- zorg en andere onderwijskundige bijzonderheden;
- het karakter van de leerling.

Om vergelijkingen met gegevens uit de voorgaande COOL- en PRIMA-metingen mogelijk te maken, zijn in het leerlingprofiel voor een deel dezelfde vragen opgenomen als die in PRIMA en in COOL zijn gesteld. Dit betreft de vragen over leerlingprestaties en leerlinggedrag en een aantal vragen over de achtergrond van de leerling, namelijk die over het sociaal milieu van de leerling, en vragen over onderwijskundige bijzonderheden.

De vragen over de *relatie van de leerkracht met de leerling*, *zorg*, enkele vragen over de *achtergrond* van de leerling en vragen over het *karakter* van de leerling zijn in de metingen van het COOL-onderzoek vergeleken met PRIMA nieuw toegevoegd.

De *relatie van de leerkracht met de leerling* is gemeten met behulp van een verkorte versie van de Leerling-Leerkracht Relatie Vragenlijst van Koomen, Verschueren & Pianta (2007). Deze vragenlijst is een Nederlandstalige versie van de Student-Teacher Relationship Scale van Pianta (2001).

Wat de *achtergrond* van de leerling betreft zijn in COOL vragen over echtscheiding en gezinsproblemen toegevoegd.

De vragen over *zorg* zijn ontleend aan een leerlingprofiel gericht op zorgleerlingen dat aan de zesde meting van PRIMA toegevoegd werd in het kader van het bij die meting behorende centrale onderzoeksthema 'Zorgleerlingen en leerlingenzorg in het basisonderwijs' (Smeets e.a., 2007).

De vragen over het *karakter* van de leerling zijn gebaseerd op de vijf dimensies van de Five Factor Personality Inventory (Hendriks, 1997).

In dit hoofdstuk worden schaal- en betrouwbaarheidsanalyses beschreven van alle in het leerlingprofiel opgenomen schalen.

De op naam gestelde leerlingprofielen zijn door de regiocoördinatoren voor het veldwerk bij hun eerste bezoek op school achtergelaten, zodat de leerkrachten ze in de periode van de feitelijke toetsafnames konden invullen. Na de toetsafnames hebben de regiocoördinatoren de formulieren weer meegenomen. Nog niet ingevulde formulieren konden de leerkrachten nazenden.

Binnen de referentiesteekproef is van 87.6% van de leerlingen een leerlingprofiel beschikbaar. Uitgesplitst naar jaargroep gaat het achtereenvolgens om 89.0, 87.6 en 86.4%. Binnen de totale steekproef ligt de respons duidelijk lager, namelijk op 81.7%. Uitgesplitst naar jaargroep gaat het om 84.5, 80.9 en 79.9%.

Of er sprake is van selectieve uitval hebben we gecontroleerd door de feitelijke verdeling naar sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het COOL-leerlingenbestand af te zetten tegen de respons op de leerlingprofielen. De resultaten staan in Tabel 7.1, waarbij we een uitsplitsing maken naar de referentie- en totale steekproef.

Tabel 7.1 – Respons op de leerlingprofielen; verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het leerlingprofielbestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	profiel	totaal	profiel
LBO all.	6.3	6.2	9.3	8.2
LBO aut.	8.6	9.1	9.3	9.4
MBO all.	6.0	6.0	7.9	7.4
MBO aut.	39.2	39.4	36.9	37.7
HBO/WO all.	3.7	3.6	4.4	4.1
HBO/WO aut.	36.2	35.6	32.2	33.1
n	21910	19230	27242	22239

In zowel de referentiesteekproef als de totale steekproef verschilt de verdeling van de respons naar sociaal-etnische herkomst nauwelijks met die in de totale COOL-steekproef: de verschillen zijn overal minder dan 1%.

7.2 Prestaties, gedrag en houding

7.2.1 Schaalconstructie

De eerste blokken in het leerlingprofiel bestaan uit 13 vragen over de leerlingprestaties en het leerlinggedrag. Het gaat hierbij om schalen, die ook in PRIMA al uitgebreid beproefd zijn (Jungbluth, Roeleveld & Roede, 2001). Voor de beantwoording konden de leerkrachten kiezen uit vijf antwoordcategorieën: (1) beslist onwaar, (2) onwaar, (3) niet onwaar, niet waar, (4) waar, en (5) beslist waar.

De op deze vragen uitgevoerde factoranalyse leverde voor de referentiesteekproef vier factoren op, die samen 73.4% van de variantie binden. De factoren kunnen als volgt worden geïnterpreteerd: onderpresteren; gedrag; werkhouding; en populariteit in de klas. In Tabel 7.2 staan de resultaten van deze factoranalyse.

Tabel 7.2 – Factorladingen en betrouwbaarheden van vier profielschalen

(Bij) deze leerling(e) ...	onder- presteren	gedrag	werk- houding	popula- riteit
geven prestaties goed beeld van talent	-0.78			
blijven prestaties achter bij capaciteiten	0.87			
kan eigenlijk (nog) beter presteren	0.85			
is vaak brutaal		0.82		
houdt zich aan de regels		-0.75		
probeert altijd eigen zin door te drijven		0.79		
maakt nooit ruzie		-0.71		
werkt nauwkeurig			-0.77	
denkt al gauw dat het werk af is			0.84	
houdt snel op als iets niet lukt			0.77	
kan goed met klasgenoten opschieten				0.81
is bij klasgenoten populair				0.89
heeft weinig vriend(inn)en in de klas				-0.86
betrouwbaarheid (alfa)	0.84	0.82	0.83	0.86

De resulterende schalen zijn, via hercodering van relevante items, zo geconstrueerd dat een hoge score overeenkomt met de naam van de schaal. Een hoge score op *gedrag* of *werkhouding* betekent dus gunstig gedrag of een goede werkhouding; een hoge score op *onderpresteren* betekent een sterke mate van onderpresteren.

Het volgende blok in het leerlingprofiel bevat 15 vragen over de relatie van de leerkracht met de leerling uit de verkorte versie van de Leerling-Leerkracht Relatie Vra-

genlijst van Koomen, Verschuieren & Pianta (2007). De vragen omvatten drie subschalen: nabijheid, conflict en afhankelijkheid. De subschaal *nabijheid* meet de mate waarin een leerkracht genegenheid, warmte en open communicatie ervaart in de relatie met een leerling, de subschaal *conflict* de mate waarin een leerkracht de relatie met een leerling als negatief en conflictueus beoordeelt en de subschaal *afhankelijkheid* de mate waarin een leerkracht een leerling als overmatig afhankelijk beoordeelt ten opzichte van zichzelf.

De vragen kennen dezelfde antwoordcategorieën als hiervoor. Hier leverde factoranalyse drie factoren op, die samen 74.1% van de variantie verklaren. Deze factoren betreffen de drie genoemde aspecten van de relatie tussen leerkracht en leerling. In Tabel 7.3 staan de resultaten van deze factoranalyse.

Tabel 7.3 – Factorladingen en betrouwbaarheden van drie profielschalen

Deze leerling(e) ...	afhanke- lijkheid	conflict	nabij- heid
heeft voortdurend bevestiging van mij nodig	0.85		
is de hele dag sterk op mij gericht	0.85		
reageert sterk op situaties waarin hij/zij niet bij mij kan zijn	0.75		
gedraagt zich te afhankelijk van mij	0.86		
vraagt om hulp in situaties waarin dit eigenlijk niet nodig is	0.82		
Dit kind en ik lijken voortdurend strijd met elkaar te leveren		0.87	
Dit kind heeft het gevoel dat ik hem/haar oneerlijk behandel		0.83	
Als dit kind slecht gehumeurd is, weet ik dat het een lange en moeilijke dag gaat worden		0.87	
De gevoelens van dit kind tegenover mij kunnen geheel onvoorspelbaar zijn of abrupt omslaan		0.86	
De omgang met dit kind vergt veel energie van mij		0.80	
Dit kind praat openhartig met mij over zijn/haar gevoelens en ervaringen			0.81
Als dit kind verdrietig is, zal het troost bij me zoeken			0.83
Ik heb een hartelijke, warme relatie met dit kind			0.86
Dit kind lijkt zich veilig bij mij te voelen			0.83
De omgang met dit kind geeft mij een gevoel van effectiviteit			0.75
betrouwbaarheid (alfa)	0.90	0.93	0.88

Het volgende blok bevat enkele vragen over het ouderlijk gezin van de leerling. Er kan een in eerdere PRIMA en COOL-metingen al beproefde schaal ‘*ouderbetrokkenheid*’ gemaakt worden van de drie volgende items:

In dit gezin...

- zijn de ouders actief betrokken bij de school;
- worden leren en nieuwsgierigheid bevorderd;
- zijn de ouders het kind bij het leren tot steun.

De betrouwbaarheid (alfa) van deze schaal bedraagt 0.90.

Het vierde item in dit blokje ('in dit gezin zijn veel problemen') is niet voor deze schaal bedoeld en wordt verderop afzonderlijk besproken.

7.2.2 Schaalscores

Hierna geven we in Tabel 7.4 als eerste per steekproef en groep een overzicht van de gemiddelde scores, standaarddeviaties en aantallen leerlingen op de hiervoor besproken schalen. Op alle schalen is een geldige score berekend als er tenminste twee items beantwoord waren.

Tabel 7.4 – Schaalscores profielen

<i>Referentiesteekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n	gem.	sd	n
onderpresteren	2.48	0.81	6422	2.56	0.82	6499	2.39	0.87	6814
gedrag	3.71	0.79	6469	3.72	0.85	6515	3.83	0.84	6821
werkhouding	3.45	0.88	6375	3.41	0.92	6468	3.54	0.94	6746
populariteit in de klas	3.81	0.71	6370	3.64	0.79	6457	3.72	0.80	6737
relatie leerkracht-leerling, afhankelijkheid	2.10	0.74	6455	2.07	0.82	6500	1.85	0.77	6821
relatie leerkracht-leerling, conflict	1.66	0.74	6458	1.69	0.80	6502	1.59	0.78	6820
relatie leerkracht-leerling, nabijheid	3.97	0.61	6457	3.72	0.63	6497	3.61	0.69	6816
ouderbetrokkenheid	3.87	0.82	6443	3.76	0.85	6498	3.75	0.87	6786

<i>Totale steekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n	gem.	sd	n
onderpresteren	2.50	0.81	7533	2.56	0.81	7639	2.40	0.87	8020
gedrag	3.69	0.80	7586	3.70	0.85	7657	3.80	0.85	8027
werkhouding	3.43	0.88	7466	3.40	0.93	7600	3.51	0.95	7942
populariteit in de klas	3.80	0.71	7456	3.63	0.78	7586	3.70	0.81	7931
relatie leerkracht-leerling, afhankelijkheid	2.11	0.75	7567	2.09	0.83	7644	1.87	0.78	8028
relatie leerkracht-leerling, conflict	1.67	0.75	7569	1.72	0.81	7645	1.63	0.81	8027
relatie leerkracht-leerling, nabijheid	3.96	0.61	7565	3.70	0.63	7637	3.58	0.70	8020
ouderbetrokkenheid	3.84	0.83	7560	3.74	0.85	7638	3.71	0.90	7973

Vervolgens presenteren we hierna in Tabel 7.5 – 7.12 een overzicht van de schaalscores per groep, steeds nader onderverdeeld naar de steekproef en sociaal-etnische herkomst van de leerlingen.

Tabel 7.5 – Schaalscores ‘onderpresteren’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.79	0.77	345	2.78	0.75	506
LBO aut.	2.55	0.78	560	2.55	0.79	669
MBO all.	2.74	0.74	390	2.72	0.75	561
MBO aut.	2.44	0.79	2352	2.47	0.80	2633
HBO/WO all.	2.69	0.80	243	2.69	0.78	316
HBO/WO aut.	2.38	0.83	2263	2.37	0.82	2444
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	2.78	0.80	436	2.70	0.79	648
LBO aut.	2.51	0.80	546	2.55	0.80	660
MBO all.	2.76	0.83	363	2.72	0.81	528
MBO aut.	2.54	0.82	2492	2.53	0.81	2731
HBO/WO all.	2.66	0.84	240	2.68	0.84	319
HBO/WO aut.	2.49	0.80	2213	2.48	0.80	2383
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	2.61	0.84	414	2.58	0.83	666
LBO aut.	2.51	0.88	641	2.52	0.90	760
MBO all.	2.53	0.78	382	2.52	0.79	547
MBO aut.	2.39	0.87	2696	2.40	0.87	2984
HBO/WO all.	2.40	0.83	212	2.41	0.85	267
HBO/WO aut.	2.29	0.87	2348	2.29	0.88	2512

Tabel 7.6 – Schaalscores ‘gedrag’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.60	0.79	349	3.59	0.79	512
LBO aut.	3.60	0.84	565	3.59	0.83	674
MBO all.	3.50	0.84	398	3.51	0.84	570
MBO aut.	3.72	0.80	2363	3.70	0.80	2645
HBO/WO all.	3.61	0.78	244	3.61	0.79	317
HBO/WO aut.	3.81	0.74	2276	3.79	0.76	2458
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.63	0.95	437	3.58	0.94	650
LBO aut.	3.59	0.89	547	3.56	0.89	661
MBO all.	3.61	0.88	365	3.62	0.89	530
MBO aut.	3.70	0.85	2499	3.69	0.85	2739
HBO/WO all.	3.73	0.92	242	3.68	0.91	321
HBO/WO aut.	3.82	0.80	2215	3.82	0.80	2385
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.63	0.86	413	3.60	0.88	664
LBO aut.	3.66	0.88	641	3.62	0.90	760
MBO all.	3.68	0.87	384	3.68	0.87	549
MBO aut.	3.84	0.83	2696	3.82	0.84	2984
HBO/WO all.	3.84	0.86	212	3.81	0.86	267
HBO/WO aut.	3.91	0.81	2354	3.91	0.82	2518

Tabel 7.7 – Schaalscores ‘werkhouding’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.28	0.86	344	3.27	0.84	502
LBO aut.	3.27	0.88	555	3.24	0.90	662
MBO all.	3.23	0.91	386	3.25	0.88	554
MBO aut.	3.44	0.88	2339	3.42	0.88	2611
HBO/WO all.	3.48	0.88	240	3.45	0.87	312
HBO/WO aut.	3.58	0.87	2244	3.57	0.87	2424
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.28	0.98	431	3.32	0.95	642
LBO aut.	3.17	0.94	544	3.17	0.94	658
MBO all.	3.31	0.95	362	3.35	0.95	526
MBO aut.	3.38	0.92	2482	3.38	0.92	2720
HBO/WO all.	3.47	0.93	241	3.44	0.93	320
HBO/WO aut.	3.54	0.88	2201	3.53	0.89	2369
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.45	0.93	407	3.41	0.91	656
LBO aut.	3.28	0.95	629	3.24	0.96	746
MBO all.	3.56	0.95	379	3.53	0.94	544
MBO aut.	3.48	0.95	2667	3.47	0.95	2951
HBO/WO all.	3.66	0.90	205	3.65	0.90	260
HBO/WO aut.	3.67	0.91	2339	3.67	0.92	2502

Tabel 7.8 – Schaalscores ‘populariteit in de klas’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.54	0.67	344	3.56	0.69	502
LBO aut.	3.66	0.74	555	3.68	0.75	662
MBO all.	3.59	0.72	386	3.63	0.72	552
MBO aut.	3.84	0.69	2340	3.83	0.70	2613
HBO/WO all.	3.68	0.67	239	3.68	0.66	310
HBO/WO aut.	3.92	0.68	2239	3.92	0.69	2417
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.45	0.81	430	3.44	0.79	641
LBO aut.	3.47	0.80	544	3.47	0.79	658
MBO all.	3.61	0.77	362	3.61	0.74	524
MBO aut.	3.64	0.81	2477	3.64	0.80	2714
HBO/WO all.	3.70	0.80	241	3.65	0.78	320
HBO/WO aut.	3.73	0.76	2196	3.73	0.76	2364
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.64	0.74	405	3.62	0.73	653
LBO aut.	3.56	0.84	628	3.52	0.87	745
MBO all.	3.71	0.76	378	3.69	0.78	542
MBO aut.	3.71	0.81	2665	3.70	0.81	2949
HBO/WO all.	3.72	0.78	205	3.71	0.80	260
HBO/WO aut.	3.80	0.81	2336	3.80	0.81	2499

Tabel 7.9 – Schaalscores ‘relatie leerkracht-leerling, afhankelijkheid’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.26	0.72	349	2.24	0.72	512
LBO aut.	2.24	0.77	561	2.26	0.80	670
MBO all.	2.28	0.74	398	2.28	0.74	568
MBO aut.	2.10	0.75	2357	2.11	0.75	2636
HBO/WO all.	2.16	0.74	244	2.20	0.74	317
HBO/WO aut.	2.00	0.70	2273	2.00	0.71	2456
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	2.22	0.90	435	2.21	0.86	649
LBO aut.	2.23	0.87	547	2.24	0.88	661
MBO all.	2.18	0.89	365	2.18	0.85	531
MBO aut.	2.08	0.81	2491	2.09	0.82	2731
HBO/WO all.	1.96	0.88	242	2.04	0.88	321
HBO/WO aut.	1.96	0.77	2210	1.97	0.77	2380
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	2.01	0.80	413	2.04	0.79	665
LBO aut.	1.96	0.81	641	2.00	0.82	760
MBO all.	1.95	0.82	384	1.92	0.79	549
MBO aut.	1.86	0.78	2699	1.88	0.79	2987
HBO/WO all.	1.88	0.75	212	1.89	0.73	267
HBO/WO aut.	1.76	0.74	2351	1.76	0.74	2515

Tabel 7.10 – Schaalscores ‘relatie leerkracht-leerling, conflict’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	1.87	0.79	350	1.84	0.81	513
LBO aut.	1.74	0.77	562	1.74	0.77	670
MBO all.	1.94	0.81	398	1.91	0.84	570
MBO aut.	1.63	0.73	2359	1.65	0.74	2637
HBO/WO all.	1.82	0.76	244	1.81	0.75	317
HBO/WO aut.	1.55	0.68	2272	1.57	0.70	2454
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	1.76	0.89	436	1.83	0.88	649
LBO aut.	1.80	0.88	547	1.84	0.89	661
MBO all.	1.78	0.80	365	1.83	0.83	531
MBO aut.	1.72	0.82	2491	1.73	0.82	2731
HBO/WO all.	1.72	0.87	243	1.80	0.90	322
HBO/WO aut.	1.58	0.71	2210	1.59	0.72	2380
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	1.78	0.89	413	1.87	0.92	665
LBO aut.	1.73	0.84	642	1.80	0.92	761
MBO all.	1.72	0.81	384	1.74	0.82	549
MBO aut.	1.58	0.77	2698	1.60	0.79	2986
HBO/WO all.	1.60	0.81	212	1.66	0.85	267
HBO/WO aut.	1.50	0.73	2350	1.51	0.74	2514

Tabel 7.11 – Schaalscores ‘relatie leerkracht-leerling, nabijheid’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.75	0.63	350	3.76	0.61	513
LBO aut.	3.90	0.54	562	3.90	0.58	670
MBO all.	3.80	0.56	398	3.81	0.57	570
MBO aut.	4.00	0.60	2360	4.00	0.60	2638
HBO/WO all.	3.87	0.60	244	3.83	0.60	316
HBO/WO aut.	4.04	0.60	2270	4.05	0.61	2451
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.60	0.67	434	3.58	0.65	646
LBO aut.	3.68	0.67	546	3.66	0.66	660
MBO all.	3.66	0.63	364	3.66	0.63	530
MBO aut.	3.72	0.63	2492	3.73	0.63	2732
HBO/WO all.	3.63	0.66	244	3.61	0.63	323
HBO/WO aut.	3.76	0.62	2207	3.75	0.62	2376
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.47	0.74	412	3.44	0.72	662
LBO aut.	3.58	0.71	640	3.53	0.73	758
MBO all.	3.51	0.68	384	3.47	0.70	549
MBO aut.	3.62	0.69	2701	3.61	0.69	2989
HBO/WO all.	3.53	0.69	211	3.53	0.73	266
HBO/WO aut.	3.65	0.67	2347	3.64	0.67	2511

Tabel 7.12 – Schaalscores ‘ouderbetrokkenheid’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.17	0.88	346	3.17	0.89	509
LBO aut.	3.38	0.86	563	3.36	0.88	672
MBO all.	3.47	0.81	396	3.50	0.80	567
MBO aut.	3.88	0.76	2354	3.87	0.77	2637
HBO/WO all.	3.72	0.79	244	3.76	0.79	317
HBO/WO aut.	4.18	0.68	2269	4.18	0.69	2451
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	2.97	0.98	434	3.04	0.94	646
LBO aut.	3.36	0.94	547	3.35	0.93	661
MBO all.	3.43	0.91	365	3.48	0.90	531
MBO aut.	3.78	0.76	2489	3.78	0.76	2728
HBO/WO all.	3.71	0.91	242	3.69	0.90	321
HBO/WO aut.	4.08	0.69	2211	4.09	0.69	2381
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.02	0.95	408	3.02	0.96	654
LBO aut.	3.21	0.94	640	3.18	0.95	758
MBO all.	3.39	0.90	381	3.36	0.94	543
MBO aut.	3.73	0.80	2690	3.73	0.81	2972
HBO/WO all.	3.61	0.89	209	3.58	0.93	263
HBO/WO aut.	4.12	0.69	2337	4.12	0.70	2498

7.3 Gezin, zorg en onderwijskundige bijzonderheden

7.3.1 Gezin

Naast de drie items die opgenomen zijn in de eerder besproken schaal *ouderbetrokkenheid*, zijn nog twee vragen gesteld die betrekking hebben op het gezin. Dat betreft allereerst het item ‘in dit gezin zijn veel problemen’ (1 = beslist onwaar ... 5 = beslist waar), waarvan eerder is aangegeven dat het niet tot de schaal *ouderbetrokkenheid* behoort. En verder is gevraagd of de ouders van het kind gescheiden (of bijna gescheiden) zijn.

In Tabel 7.13 – 7.15 geven we een overzicht van de antwoorden, eerst alleen uitgesplitst naar steekproef en groep, en vervolgens ook nog naar sociaal-etnische herkomst.

Tabel 7.13 – Schaalscores ‘gezin’

in dit gezin zijn veel problemen	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>	2.06	1.01	6400	2.08	1.01	7514
<i>Groep 5</i>	2.13	1.03	6469	2.16	1.02	7604
<i>Groep 8</i>	2.04	1.03	6765	2.09	1.41	7944
ouders gescheiden	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>	14.0	889	6337	14.7	1092	7436
<i>Groep 5</i>	16.7	1064	6388	17.1	1284	7507
<i>Groep 8</i>	20.6	1371	6671	21.2	1667	7850

Tabel 7.14 – Scores ‘gezin veel problemen’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.45	1.02	339	2.42	1.01	501
LBO aut.	2.57	1.19	560	2.59	1.18	669
MBO all.	2.25	0.93	390	2.23	0.91	560
MBO aut.	2.06	0.99	2339	2.07	1.00	2620
HBO/WO all.	2.01	0.88	242	2.01	0.87	315
HBO/WO aut.	1.82	0.90	2262	1.83	0.91	2445
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	2.50	1.02	430	2.45	0.96	643
LBO aut.	2.52	1.17	545	2.57	1.16	658
MBO all.	2.24	0.98	363	2.27	0.99	527
MBO aut.	2.15	1.04	2478	2.15	1.04	2716
HBO/WO all.	2.16	1.02	241	2.19	1.02	319
HBO/WO aut.	1.90	0.93	2205	1.91	0.93	2374
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	2.28	0.96	403	2.34	1.00	646
LBO aut.	2.45	1.19	638	2.52	1.21	756
MBO all.	2.19	0.95	381	2.21	0.98	542
MBO aut.	2.06	1.03	2684	2.08	1.04	2964
HBO/WO all.	2.09	1.02	209	2.14	1.05	263
HBO/WO aut.	1.84	0.93	2330	1.85	0.94	2489

Tabel 7.15 – Scores ‘gescheiden ouders’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	18.3	61	333	16.7	82	492
LBO aut.	24.4	135	553	25.0	165	660
MBO all.	15.0	57	380	15.7	86	549
MBO aut.	14.4	335	2326	14.9	388	2607
HBO/WO all.	8.9	21	236	9.7	30	308
HBO/WO aut.	9.8	219	2241	10.2	248	2422
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	18.1	75	415	17.7	109	617
LBO aut.	27.1	145	536	28.2	183	649
MBO all.	18.8	65	345	17.8	90	507
MBO aut.	17.5	432	2462	18.0	485	2698
HBO/WO all.	11.6	27	232	11.9	37	310
HBO/WO aut.	12.6	278	2198	12.8	302	2367
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	16.8	64	381	19.2	120	624
LBO aut.	30.7	193	629	32.2	240	746
MBO all.	23.7	87	367	23.5	124	527
MBO aut.	21.0	555	2649	21.4	627	2929
HBO/WO all.	13.7	28	204	14.7	38	258
HBO/WO aut.	17.5	407	2323	17.7	440	2484

7.3.2 Zorg

Als volgende onderdeel wordt in het leerlingprofiel gevraagd of er sprake is van speciale zorg voor de betreffende leerling. Er wordt gevraagd naar de volgende situaties:

- is er voor dit kind een ‘Rugzak’ beschikbaar?
- wordt er voor dit kind ambulante begeleiding gegeven vanuit het speciaal onderwijs?
- loopt voor dit kind een procedure tot plaatsing in het speciaal onderwijs?
- is er voor dit kind een individueel handelingsplan opgesteld?
- volgt het kind een eigen leerlijn?
- is voor dit kind een specifieke aanpak of extra hulp nodig?
- heeft dit kind een specifiek probleem of beperking?

Op deze vragen kon geantwoord worden met ‘ja’, ‘nee’ of ‘weet niet’.

Uit de voorgaande zeven vragen naar verschillende ‘zorgsituaties’ is een nieuwe variabele ‘*zorgleerling*’ geconstrueerd. Een leerling wordt een zorgleerling genoemd als op ten minste één van de genoemde vragen met ‘ja’ is geantwoord. De laatste twee

vragen zijn nieuw in deze derde meting van COOL. De variabele ‘zorgleerling’ is in de vorige metingen van COOL anders geconstrueerd, namelijk alleen uit de eerste vijf vragen naar speciale zorg voor de leerling.

In Tabel 7.16 – 7.24 geven we het percentage leerlingen waarvoor tenminste één van deze vragen met ‘ja’ is beantwoord. (De antwoordcategorie ‘weet niet’ laten we daarbij buiten beschouwing; deze wordt, net als wanneer niets is ingevuld, als ‘missing value’ beschouwd.) Eerst weer uitgesplitst naar steekproef en groep, en daarna ook nog naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 7.16 – Scores ‘zorg’

<i>Referentiesteekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
rugzak	0.9	54	6316	2.1	131	6375	1.8	124	6769
ambulante begeleiding	1.4	90	6251	2.0	126	6229	1.5	98	6707
procedure plaatsing SBO	0.9	55	6224	0.8	47	6232	0.6	37	6701
individueel handelingsplan	11.6	724	6228	16.3	1013	6211	12.1	811	6679
eigen leerlijn	2.5	153	6231	4.3	265	6228	6.5	437	6699
specifieke aanpak/extra hulp	18.5	1149	6206	29.0	1805	6222	19.6	1306	6680
specifiek probleem/beperking	9.2	563	6115	17.7	1087	6153	15.2	1011	6642
zorgleerling	22.6	1448	6408	32.7	2124	6486	25.6	1744	6816

<i>Totale steekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
rugzak	0.9	66	7405	2.0	150	7504	1.8	141	7967
ambulante begeleiding	1.4	100	7314	2.0	144	7363	1.5	115	7862
procedure plaatsing SBO	0.9	66	7287	0.7	54	7361	0.6	49	7853
individueel handelingsplan	11.5	838	7291	16.1	1181	7337	12.9	1009	7837
eigen leerlijn	2.4	173	7297	4.0	294	7356	6.7	527	7853
specifieke aanpak/extra hulp	19.0	1378	7266	28.2	2073	7339	19.9	1557	7837
specifiek probleem/beperking	9.5	681	7153	17.4	1259	7250	14.9	1163	7794
zorgleerling	22.9	1724	7514	32.2	2457	7628	25.7	2064	8020

Tabel 7.17 – Scores ‘Rugzak’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	0.3	1	339	0.4	2	500
LBO aut.	1.6	9	551	1.4	9	659
MBO all.	0.8	3	381	1.1	6	549
MBO aut.	1.0	22	2314	1.1	28	2588
HBO/WO all.	0.9	2	233	0.7	2	306
HBO/WO aut.	0.6	14	2231	0.6	14	2408
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	2.6	11	423	2.1	13	633
LBO aut.	3.0	16	535	2.6	17	648
MBO all.	1.7	6	359	1.5	8	518
MBO aut.	2.1	52	2451	2.1	57	2689
HBO/WO all.	1.3	3	239	2.2	7	318
HBO/WO aut.	1.9	41	2167	1.9	44	2337
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	1.7	7	403	1.7	11	653
LBO aut.	2.5	16	631	2.3	17	750
MBO all.	0.3	1	378	0.2	1	542
MBO aut.	2.0	55	2687	2.0	59	2974
HBO/WO all.	0.5	1	211	0.4	1	265
HBO/WO aut.	1.8	42	2340	1.8	46	2501

Indien is aangegeven dat er voor een leerling een rugzak beschikbaar is, is tevens gevraagd voor welk cluster (1, 2, 3 of 4) de indicatie geldt. Van de in totaal 357 leerlingen met een rugzak is bij 279 de indicatie vermeld, namelijk 15 voor cluster 1, 66 voor cluster 2, 50 voor cluster 3 en 106 voor cluster 4.

Tabel 7.18 – Scores ‘ambulante begeleiding’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.9	10	341	2.0	10	502
LBO aut.	2.2	12	553	2.1	14	656
MBO all.	0.8	3	376	1.1	6	542
MBO aut.	1.4	32	2286	1.4	36	2551
HBO/WO all.	3.9	9	229	3.0	9	300
HBO/WO aut.	0.9	20	2201	0.8	20	2368
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	1.0	4	411	1.0	6	624
LBO aut.	4.0	21	529	3.3	21	643
MBO all.	1.5	5	326	2.2	11	492
MBO aut.	2.2	52	2403	2.2	57	2641
HBO/WO all.	1.9	4	216	2.0	6	295
HBO/WO aut.	1.6	34	2144	1.5	34	2313
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	1.2	5	404	1.1	7	648
LBO aut.	1.9	12	636	1.6	12	754
MBO all.	0.5	2	377	0.4	2	540
MBO aut.	1.7	44	2662	1.7	49	2934
HBO/WO all.	0.0	0	207	0.0	0	262
HBO/WO aut.	1.5	34	2301	1.5	36	2444

Tabel 7.19 – Scores ‘procedure plaatsing SBO’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.1	7	341	1.8	9	500
LBO aut.	1.3	7	547	1.2	8	651
MBO all.	1.6	6	373	1.5	8	540
MBO aut.	0.5	11	2269	0.5	12	2534
HBO/WO all.	3.9	9	229	3.3	10	299
HBO/WO aut.	0.5	12	2201	0.6	14	2369
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	1.5	6	412	1.4	9	625
LBO aut.	1.1	6	527	1.1	7	640
MBO all.	0.9	3	326	0.6	3	490
MBO aut.	0.9	21	2401	0.9	23	2640
HBO/WO all.	1.8	4	218	1.4	4	294
HBO/WO aut.	0.2	4	2147	0.2	4	2316
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	0.2	1	404	0.3	2	647
LBO aut.	1.7	11	633	1.5	11	750
MBO all.	0.5	2	377	0.6	3	541
MBO aut.	0.6	15	2657	0.6	18	2927
HBO/WO all.	0.5	1	207	0.4	1	262
HBO/WO aut.	0.3	6	2302	0.2	6	2445

Tabel 7.20 – Scores ‘individueel handelingsplan’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	15.8	54	342	15.6	78	500
LBO aut.	16.5	91	551	16.5	108	655
MBO all.	12.0	45	375	10.9	59	540
MBO aut.	11.5	262	2275	11.4	290	2543
HBO/WO all.	17.0	39	230	16.0	48	300
HBO/WO aut.	8.8	194	2195	8.7	205	2364
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	16.7	68	408	14.5	90	620
LBO aut.	23.1	122	527	22.2	142	640
MBO all.	12.9	42	326	12.7	62	490
MBO aut.	17.2	413	2395	17.1	451	2634
HBO/WO all.	10.6	23	216	11.6	34	294
HBO/WO aut.	14.4	308	2138	14.6	337	2306
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	13.8	55	400	15.8	102	644
LBO aut.	18.2	115	633	19.3	145	751
MBO all.	8.5	32	376	9.3	50	540
MBO aut.	13.5	357	2650	14.2	416	2924
HBO/WO all.	6.8	14	207	6.9	18	262
HBO/WO aut.	9.4	215	2292	9.4	230	2434

Tabel 7.21 – Scores ‘eigen leerlijn’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	4.7	16	339	4.8	24	500
LBO aut.	3.2	18	554	3.0	20	659
MBO all.	2.4	9	373	1.9	10	538
MBO aut.	2.0	46	2277	2.0	52	2544
HBO/WO all.	5.7	13	230	4.3	13	301
HBO/WO aut.	1.9	41	2196	1.8	43	2364
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	5.6	23	408	5.0	31	618
LBO aut.	5.1	27	531	4.5	29	644
MBO all.	5.3	17	323	3.7	18	488
MBO aut.	3.9	93	2400	3.8	99	2637
HBO/WO all.	5.6	12	216	5.4	16	295
HBO/WO aut.	3.8	82	2147	3.7	86	2316
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	10.9	44	403	11.1	72	647
LBO aut.	12.4	79	636	12.1	91	753
MBO all.	7.0	26	374	6.7	36	538
MBO aut.	6.9	183	2660	7.1	208	2931
HBO/WO all.	5.8	12	207	5.0	13	262
HBO/WO aut.	3.4	78	2298	3.4	83	2440

Tabel 7.22 – Scores ‘specifieke aanpak of extra hulp’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	35.0	119	340	33.9	168	496
LBO aut.	27.7	152	548	27.7	180	650
MBO all.	23.3	87	373	22.4	121	540
MBO aut.	17.9	407	2270	18.4	468	2538
HBO/WO all.	23.3	53	227	22.8	68	298
HBO/WO aut.	12.2	268	2191	12.3	290	2361
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	34.9	143	410	33.3	206	619
LBO aut.	36.7	194	528	34.5	220	637
MBO all.	29.3	95	324	26.1	127	487
MBO aut.	29.3	704	2399	28.5	752	2637
HBO/WO all.	24.3	53	218	25.3	75	297
HBO/WO aut.	25.8	552	2142	25.5	588	2309
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	22.4	90	401	22.4	144	644
LBO aut.	28.4	180	633	28.6	215	751
MBO all.	15.2	57	375	15.2	82	538
MBO aut.	20.0	531	2652	20.8	607	2924
HBO/WO all.	14.6	30	206	14.2	37	261
HBO/WO aut.	16.5	379	2292	16.5	401	2437

Tabel 7.23 – Scores ‘specifiek probleem of beperking’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	15.5	51	329	16.9	82	486
LBO aut.	12.7	69	542	12.8	82	641
MBO all.	9.7	36	370	9.9	53	535
MBO aut.	9.0	200	2231	9.2	230	2487
HBO/WO all.	11.2	25	223	11.2	33	294
HBO/WO aut.	6.7	146	2163	6.7	157	2327
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	21.6	88	407	19.9	122	613
LBO aut.	24.4	127	520	22.8	143	627
MBO all.	15.5	50	323	15.6	76	486
MBO aut.	17.5	415	2367	17.2	446	2598
HBO/WO all.	13.4	29	216	14.4	42	291
HBO/WO aut.	15.9	339	2126	15.7	360	2290
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	7.5	30	398	7.0	45	639
LBO aut.	21.7	137	630	21.0	157	748
MBO all.	9.4	35	372	8.8	47	533
MBO aut.	16.6	438	2639	16.7	485	2910
HBO/WO all.	7.8	16	206	8.8	23	261
HBO/WO aut.	14.4	327	2277	14.4	350	2423

Tabel 7.24 – Scores ‘zorgleerling’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	% ja	aantal	n	% ja	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	38.8	135	348	37.8	193	511
LBO aut.	32.1	181	563	32.1	216	672
MBO all.	26.2	102	389	25.1	141	561
MBO aut.	22.5	527	2342	22.9	600	2622
HBO/WO all.	26.5	63	238	25.7	80	311
HBO/WO aut.	16.1	364	2258	16.0	391	2437
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	37.0	161	435	35.6	231	648
LBO aut.	41.7	225	540	40.1	262	654
MBO all.	31.4	114	363	29.1	154	529
MBO aut.	33.5	834	2486	32.9	896	2725
HBO/WO all.	26.3	64	243	28.0	90	322
HBO/WO aut.	29.4	650	2209	29.2	695	2379
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	26.2	108	412	26.6	176	662
LBO aut.	37.1	238	641	37.5	285	760
MBO all.	18.7	72	385	18.2	100	550
MBO aut.	26.5	716	2698	27.2	812	2986
HBO/WO all.	19.0	40	211	19.5	52	266
HBO/WO aut.	22.3	524	2348	22.0	553	2511

7.3.3 Onderwijskundige bijzonderheden

In het leerlingprofiel wordt vervolgens nog een aantal vragen over onderwijskundige bijzonderheden gesteld. Ze komen hierna achtereenvolgens aan bod.

De eerste vraag was of de leerling aanspreekbaar is in het Nederlands. Daarop kon geantwoord worden met: (1) zeer slecht, (2) slecht, (3) matig, (4) goed, en (5) zeer goed. De volgende vraag betrof de meest waarschijnlijke VO-keuze. Hierbij kon gekozen worden tussen (1) VMBO-beroepsgericht, (2) VMBO-theoretisch, (3) HAVO, en (4) VWO. Bij twijfel tussen twee antwoorden konden ook beide antwoorden worden aangekruist. Deze zijn als tussenliggende waarden gescoord; bijvoorbeeld: HAVO én VWO aangekruist krijgt de waarde 3.5 op de variabele *waarschijnlijke VO-keuze*.

In Tabel 7.25 – 7.28 volgen de uitsplitsingen naar steekproef en groep, en dan verder ook nog naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 7.25 – Schaalscores ‘onderwijskundige bijzonderheden’

<i>Referentiesteekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n	gem.	sd	n
aanspreekbaar in het Nederlands	4.50	0.64	6359	4.53	0.60	6435	4.66	0.53	6754
meest waarschijnlijke VO-keuze	2.50	0.93	5690	2.41	0.96	6277	2.43	1.05	6736

<i>Totale steekproef</i>	groep 2			groep 5			groep 8		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n	gem.	sd	n
aanspreekbaar in het Nederlands	4.47	0.66	7457	4.50	0.61	7555	4.63	0.55	7950
meest waarschijnlijke VO-keuze	2.47	0.93	6704	2.38	0.94	7367	2.38	1.05	7936

Tabel 7.26 – Scores ‘aanspreekbaar in het Nederlands’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.71	0.83	347	3.72	0.79	510
LBO aut.	4.39	0.67	556	4.37	0.69	662
MBO all.	4.06	0.63	382	4.06	0.68	551
MBO aut.	4.57	0.55	2319	4.56	0.56	2598
HBO/WO all.	4.10	0.76	242	4.09	0.77	315
HBO/WO aut.	4.70	0.48	2241	4.70	0.48	2416
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.87	0.66	428	3.89	0.67	633
LBO aut.	4.44	0.60	537	4.43	0.59	649
MBO all.	4.11	0.63	360	4.12	0.63	524
MBO aut.	4.60	0.53	2464	4.60	0.53	2700
HBO/WO all.	4.21	0.73	241	4.19	0.73	319
HBO/WO aut.	4.71	0.47	2195	4.71	0.47	2362
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	4.16	0.65	410	4.13	0.64	658
LBO aut.	4.55	0.58	638	4.54	0.58	757
MBO all.	4.33	0.63	378	4.32	0.60	543
MBO aut.	4.69	0.50	2668	4.69	0.50	2953
HBO/WO all.	4.48	0.60	211	4.45	0.60	266
HBO/WO aut.	4.80	0.41	2329	4.80	0.41	2491

Tabel 7.27 – Scores ‘waarschijnlijke VO-keuze’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	1.97	0.87	311	1.93	0.84	464
LBO aut.	1.92	0.86	500	1.91	0.86	600
MBO all.	2.16	0.89	331	2.15	0.88	485
MBO aut.	2.40	0.89	2103	2.39	0.89	2365
HBO/WO all.	2.46	0.92	205	2.46	0.90	274
HBO/WO aut.	2.91	0.82	2007	2.91	0.83	2174
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	1.96	0.88	422	1.92	0.87	628
LBO aut.	1.93	0.87	523	1.94	0.87	632
MBO all.	2.14	0.91	356	2.19	0.90	515
MBO aut.	2.29	0.93	2412	2.29	0.92	2635
HBO/WO all.	2.62	1.00	239	2.55	1.00	316
HBO/WO aut.	2.78	0.90	2125	2.78	0.90	2284
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	1.90	0.94	404	1.88	0.94	652
LBO aut.	1.79	0.88	635	1.78	0.88	754
MBO all.	2.20	1.02	380	2.20	1.01	545
MBO aut.	2.26	1.00	2667	2.24	1.00	2953
HBO/WO all.	2.56	1.01	209	2.50	1.00	264
HBO/WO aut.	2.91	0.95	2321	2.90	0.95	2485

Tot slot werd nog gevraagd of het kind behoorde tot een speciale categorie, bijvoorbeeld asielzoekers. Tabel 7.28 geeft de percentages weer.

Tabel 7.28 – Speciale categorieën kinderen (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	groep 2	groep 5	groep 8	n
n.v.t.	98.6	98.7	98.7	19338
schipperskinderen	0.1	0.1	0.1	20
woonwagen / zigeunerkinderen	0.2	0.1	0.3	43
asielzoekerskinderen	1.0	1.0	0.7	173
Molukse bevolkingsgroep	0.1	0.1	0.1	23
totaal	100.0	100.0	100.0	19597

<i>Totale steekproef</i>	groep 2	groep 5	groep 8	n
n.v.t.	98.3	98.6	98.6	22728
schipperskinderen	0.1	0.1	0.2	30
woonwagen / zigeunerkinderen	0.3	0.1	0.3	52
asielzoekerskinderen	1.2	1.0	0.7	225
Molukse bevolkingsgroep	0.1	0.1	0.1	30
totaal	100.0	100.0	100.0	23065

8 Het zorgprofiel

8.1 Procedure en respons

In deze derde meting van het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek is bij de reguliere dataverzameling opnieuw het zogenoemde zorgprofiel opgenomen. Dit instrument is eerder gebruikt bij de laatste meting van het PRIMA-cohortonderzoek, toen in het kader van een specifiek thema ‘*Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het reguliere basis-onderwijs*’ (zie Smeets e.a., 2007). Na de eerste meting van COOL⁵⁻¹⁸ is besloten om een schooljaar later alsnog, in een aanvullende ronde, het zorgprofiel af te nemen op de COOL-scholen (zie Mulder, Van der Hoeven-Van Doornum & Roeleveld, 2009). In de tweede en de huidige derde meting is het instrument in de reguliere dataverzameling opgenomen. Tijdens het onderzoek kregen de leerkrachten een brief met het verzoek om, via een speciale code, in te loggen op een webpagina. Daarin stonden de namen van de leerlingen uit hun klas. Van elke leerling kon worden aangegeven of de betreffende leerling een zorgleerling was. Indien dat het geval was moesten een aantal verdere vragen met betrekking tot de zorgproblematiek van die leerling worden beantwoord (zie verderop voor details).

Er zijn leerkrachten van uiteindelijk 371 scholen benaderd. Een aantal scholen had aangegeven geen extra werk meer voor het onderzoek te willen verrichten en anderen wilden alleen de toetsgegevens aanleveren. Op 87 van deze scholen (23.5%) heeft geen enkele leerkracht gereageerd; op de overige scholen heeft ten minste één leerkracht gereespondeerd. Er zijn in totaal 1602 leerkrachten benaderd voor het zorgprofiel. Daarvan hebben er 886 (55.3%) gereageerd; in de referentiesteekproef is de respons iets hoger (57.1%). Bij leerkrachten van groep 5 is de respons hoger (60.3%) dan bij leerkrachten van de groepen 2 en 8 (beide groepen 53.2%).

Of er sprake is van selectieve uitval hebben we gecontroleerd door de feitelijke verdeling naar sociaal-etnische achtergrond van alle leerlingen af te zetten tegen de achtergrond van de leerlingen, waarvan de leerkracht heeft gereespondeerd. De resultaten staan in Tabel 8.1, waarbij we een uitsplitsing maken naar de referentie- en totale steekproef.

Tabel 8.1 – Respons op de zorgprofielen; verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het zorgprofielbestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	respons profiel	totaal	respons profiel
LBO all.	6.3	5.8	9.3	7.6
LBO aut.	8.6	10.0	9.3	10.4
MBO all.	6.0	4.7	7.9	5.9
MBO aut.	39.2	41.3	36.9	39.6
HBO/WO all.	3.7	2.9	4.4	3.3
HBO/WO aut.	36.2	35.4	32.2	33.2
n	21910	11779	27242	13066

In de referentiesteekproef is de respons met betrekking tot de drie groepen allochtone leerlingen wat lager en die met betrekking tot autochtone leerlingen doorgaans wat hoger. Binnen de totale steekproef zien we dezelfde tendensen. De genoemde verschillen zijn echter niet erg groot (nergens meer dan 3 procentpunten).

8.2 Aandeel zorgleerlingen

Voor alle leerlingen is aan hun leerkrachten gevraagd aan te geven of het een zorgleerling was. Daarbij werd een zorgleerling gedefinieerd als een leerling:

- voor wie een individueel handelingsplan bestaat, en/of
- voor wie specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of
- die een specifiek probleem of beperking heeft.

In de referentiesteekproef gaf 9.9% van de responderende leerkrachten aan dat zij helemaal geen zorgleerlingen in de klas hebben. In de totale steekproef is dat percentage vergelijkbaar (9.7%). De overige leerkrachten hebben één of meer zorgleerlingen in de klas.

In Tabel 8.2 wordt het aandeel zorgleerlingen in de groepen 2, 5 en 8 weergegeven, onderscheiden naar steekproef. In Tabel 8.3 en 8.4 volgen dan nog nadere uitsplitsingen naar sociaal-etnische herkomst en het geslacht van de leerlingen.

Tabel 8.2 – Aandeel zorgleerlingen

	groep 2			groep 5			groep 8		
	%	aantal	n	%	aantal	n	%	aantal	n
referentiesteekproef	18.6	711	3825	25.2	1096	4342	20.3	809	3987
totale steekproef	18.6	794	4271	24.8	1217	4913	20.9	929	4442

Tabel 8.3 – Aandeel zorgleerlingen, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	%	aantal	n	%	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	31.7	60	189	31.3	82	262
LBO aut.	28.2	101	358	26.9	109	405
MBO all.	28.5	55	193	24.7	65	263
MBO aut.	18.8	273	1451	19.0	296	1560
HBO/WO all.	23.4	26	111	22.9	33	144
HBO/WO aut.	12.8	173	1356	12.5	176	1406
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	32.1	90	280	29.2	121	414
LBO aut.	35.4	135	381	34.2	153	447
MBO all.	30.1	56	186	25.0	67	268
MBO aut.	25.3	444	1752	25.2	468	1858
HBO/WO all.	20.8	27	130	21.5	37	172
HBO/WO aut.	22.0	325	1478	21.9	339	1549
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	21.9	47	215	25.2	80	318
LBO aut.	31.5	137	435	32.5	165	507
MBO all.	21.3	37	174	17.9	43	240
MBO aut.	20.8	345	1661	21.1	371	1760
HBO/WO all.	13.4	13	97	13.2	15	114
HBO/WO aut.	16.4	218	1332	16.5	228	1379

Tabel 8.4 – Aandeel zorgleerlingen, naar geslacht

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	%	aantal	n	%	aantal	n
<i>Groep 2</i>						
jongen	22.4	429	1913	22.7	482	2127
meisje	15.4	281	1827	15.3	311	2036
<i>Groep 5</i>						
jongen	29.1	610	2094	28.5	675	2368
meisje	22.2	449	2026	21.8	505	2319
<i>Groep 8</i>						
jongen	23.4	430	1834	24.2	498	2061
meisje	17.0	329	1938	17.6	381	2164

8.3 Kenmerken van zorgleerlingen

8.3.1 Overzicht problemen en beperkingen

In deze paragraaf vervolgen we met de beschrijving van alleen de als zodanig door de leerkrachten aangemerkte zorgleerlingen. In totaal gaat het dan om 2940 leerlingen; percentages hebben steeds betrekking op deze groep van leerlingen.

Voor elk van deze zorgleerlingen kon worden aangegeven welk probleem of beperking deze leerling heeft. In de vorige meting van COOL⁵⁻¹⁸ kon daarbij gekozen worden uit lijst van 38 problemen/beperkingen en werd ook gevraagd of er sprake was van een officiële diagnose. Om de belasting van leerkrachten in het onderzoek te beperken is in de huidige meting deze lijst ingeperkt tot 28 problemen/beperkingen. Ook is niet meer gevraagd naar een officiële diagnose, omdat uit de vorige meting duidelijk is geworden dat leerkrachten dat doorgaans niet weten.

In Tabel 8.5 wordt een algemeen overzicht gegeven van de voorgelegde problemen/beperkingen en de aandelen zorgleerlingen, die het betreffende probleem in een bepaalde mate heeft. (Let wel: het gaat hier om percentages van het totaal aantal zorgleerlingen; niet om percentages van het totaal aantal leerlingen in het onderzoek.)

Tabel 8.5 – Aandeel leerlingen met probleem/beperking (onderscheiden naar de mate waarin) (in %; n = 2940)

	in welke mate?		
	licht	behoorlijk	ernstig
<i>Beperkingen/handicaps</i>			
Visuele handicap (blind of slechtziend)	1.8	0.3	0.2
Auditieve handicap (doof of slechthorend)	1.1	0.4	0.0
Spraak/taalstoornis (vertraagde/verstoorde taalontwikkeling)	7.1	3.9	2.4
Motorische handicap (belemmering van beweging)	3.0	1.5	0.8
Andere fysieke beperking (bv. chronische ziekte, epilepsie, astma)	0.5	0.9	0.8
(Zeer) moeilijk lerend (verstandelijke beperking, zwakbegaafd, Down)	3.9	2.2	0.6
Dyslexie (specifieke stoornis bij lezen en schrijven)	4.1	7.1	7.1
Dyscalculie (specifieke stoornis bij rekenen)	1.7	1.2	0.7
ADHD (stoornis in de aandacht; overactief gedrag)	3.0	5.5	2.6
Autisme en verwante stoornissen (zoals PDD-NOS)	3.1	3.1	1.4
Opstandig of antisociaal gedrag (ODD)	2.6	1.3	0.9
(Andere) psychiatrische stoornis (bv. dissociatieve stoornis, hechtingsstoornis, angststoornis, dwanghandelingen, Gilles de la Tourette)	1.1	0.6	0.4
<i>Ontwikkeling en leren</i>			
Achterstand in taal/lezen (resp. voorbereidend taal/lezen)	27.8	23.0	11.7
Achterstand in rekenen (resp. voorbereidend rekenen)	22.6	18.7	10.7
Hoogbegaafdheid	2.4	2.7	0.6
<i>Werkhouding en taakgedrag</i>			
Gebrek aan motivatie, inzet	16.9	11.2	3.8
Gebrek aan concentratie	20.4	20.0	9.3
Laag werktempo	17.3	14.7	6.4
Faalangstig	14.0	7.4	2.2
<i>Sociaal-emotionele ontwikkeling</i>			
Angstig, neerslachtig, depressief	5.7	2.2	0.5
Teruggetrokken, komt niet tot contact met anderen	7.9	3.0	0.9
Gebrek aan zelfvertrouwen, negatief beeld van zichzelf	18.8	8.0	2.0
Gebrek aan weerbaarheid	12.9	5.2	1.7
<i>Gedrag in de groep</i>			
Agressief tegenover klasgenoten	8.4	3.8	1.1
Bizar gedrag, of gedrag dat niet past bij de leeftijd	6.2	5.2	2.2
Sterk storend voor anderen	11.9	8.3	4.9
<i>Communicatievaardigheid</i>			
Slechte uitdrukkingsvaardigheid	25.8	0.0	0.0
Begrijpt anderen niet goed	23.1	0.0	0.0

Vervolgens is een clustering gemaakt van alle 28 afzonderlijke problemen en beperkingen uit het zorgprofiel. Hierbij is aangesloten bij de clustering van de uitgebreide-

re lijst problemen en beperkingen in de vorige meting van COOL⁵⁻¹⁸ (en van het COOL-speciaal onderzoek).

8.3.2 Clustering van problemen

1. Externaliserend probleemgedrag (schaal; alfa = 0.73)
 - sterk storend voor anderen
 - agressief tegenover klasgenoten
 - bizar gedrag, of gedrag dat niet past bij de leeftijd
 - ADHD
 - opstandig of antisociaal gedrag (ODD)
2. Internaliserend probleemgedrag (schaal; alfa = 0.74)
 - gebrek aan weerbaarheid
 - teruggetrokken, komt niet in contact met anderen
 - angstig of neerslachtig
 - gebrek aan zelfvertrouwen, negatief beeld van zichzelf
 - faalangstig
3. Problematische werkhouding (schaal; alfa = 0.76)
 - gebrek aan motivatie, inzet
 - gebrek aan concentratie
 - laag werktempo
4. Lichamelijke beperking (nauwelijks samenhangen; alfa = 0.17)
 - auditieve handicap
 - visuele handicap
 - overige fysieke beperking (bv. chronische ziekte)
 - motorische handicap
5. Communicatieproblemen (beperkte samenhangen; alfa = 0.60)
 - spraak- of taalstoornis
 - slechte uitdrukkingsvaardigheid
 - begrijpt anderen niet goed
6. Leerachterstand (beperkte samenhangen; alfa = 0.51)
 - achterstand in taal/lezen
 - achterstand in rekenen

En tot slot enkele afzonderlijke items:

7. (Zeer) moeilijk lerend (verstandelijke beperking, zwakbegaafd, Down-syndroom)
8. Autisme of een verwante stoornis
9. Dyslexie
10. Hoogbegaafdheid

Twee andere problemen/beperkingen worden in de navolgende overzichten verder buiten beschouwing gelaten:

- dyscalculie
- overige psychiatrische stoornissen (zoals dissociatieve stoornis, hechtingsstoornis, angststoornis, dwanghandelingen, Gilles de la Tourette).

Deze items passen niet goed in een cluster bij andere beperkingen en worden ook relatief weinig genoemd door de leerkrachten.

In Tabel 8.6 geven we een overzicht van het aandeel zorgleerlingen dat ten minste één probleem of beperking heeft binnen de onderscheiden clusters.

Tabel 8.6 – Aandeel zorgleerlingen per type probleem (in %)

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	groep 2	groep 5	groep 8	groep 2	groep 5	groep 8
externaliserend probleemgedrag	31.9	38.0	32.1	31.6	38.0	32.3
internaliserend probleemgedrag	37.1	48.2	47.0	36.9	47.2	48.4
problematische werkhouding	61.0	64.8	59.5	61.1	64.9	59.5
lichamelijke beperking	14.8	10.1	6.2	14.4	9.9	6.8
communicatieprobleem	48.8	34.6	27.9	50.3	35.0	29.9
leerachterstand	74.0	73.3	75.6	74.2	73.5	75.8
verstandelijke beperking	4.6	7.6	7.0	4.5	7.6	7.4
autisme of verwante stoornis	5.5	8.2	9.3	5.3	7.9	9.1
dyslexie	1.5	21.1	32.5	1.5	20.5	29.9
hoogbegaafdheid	5.6	7.4	4.2	5.0	7.1	4.4
n	711	1096	809	794	1217	929

Tabel 8.7 geeft een overzicht van het aandeel zorgleerlingen dat tenminste één probleem of beperking heeft binnen de verschillende clusters, nader onderscheiden naar de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen.

Tabel 8.7 – Aandeel zorgleerlingen, naar sociaal-etnische achtergrond (in %)

	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
<i>Referentiesteekproef</i>						
externaliserend probleemgedrag	41.6	35.7	38.5	36.1	40.9	28.1
internaliserend probleemgedrag	43.1	49.3	39.9	46.5	33.3	43.3
problematische werkhouding	62.4	63.3	64.9	65.2	57.6	56.8
lichamelijke beperking	6.6	10.2	8.1	11.1	4.5	10.9
communicatieprobleem	64.0	39.7	53.4	33.4	50.0	26.8
leerachterstand	89.8	81.0	82.4	74.2	71.2	64.9
verstandelijke beperking	10.2	10.7	14.2	6.8	1.5	2.2
autisme of verwante stoornis	4.1	6.4	4.7	8.9	1.5	9.4
dyslexie	5.1	15.3	5.4	20.6	1.5	28.4
hoogbegaafdheid	1.0	1.1	2.0	4.2	4.5	13.3
n	197	373	148	1062	66	716
<i>Totale steekproef</i>						
externaliserend probleemgedrag	39.9	35.4	37.7	35.6	38.8	28.3
internaliserend probleemgedrag	43.1	49.4	39.4	46.7	34.1	43.1
problematische werkhouding	61.8	63.9	65.7	64.8	58.8	56.8
lichamelijke beperking	7.4	10.3	8.0	11.1	3.5	10.9
communicatieprobleem	61.8	39.8	53.1	33.8	52.9	26.8
leerachterstand	88.3	80.1	82.3	74.3	74.1	64.6
verstandelijke beperking	9.9	9.8	13.7	6.7	2.4	2.4
autisme of verwante stoornis	3.2	6.8	4.0	8.8	1.2	9.4
dyslexie	5.7	15.0	5.7	20.2	2.4	27.9
hoogbegaafdheid	1.8	0.9	1.7	4.2	3.5	13.5
n	283	427	175	1135	85	743

Bij de zorgleerlingen kan sprake zijn van problemen/beperkingen in meerdere van de door ons onderscheiden clusters van problemen. We noemen dit de meervoudigheid van de problematiek bij een zorgleerling. In Tabel 8.8 geven we een overzicht van deze meervoudigheid, onderscheiden naar groep en steekproef; Tabel 8.9 geeft de meervoudigheid naar de sociaal-etnische achtergrond van de zorgleerlingen.

Tabel 8.8 – Meervoudigheid van problematiek (aantal problemen; in %)

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	groep 2	groep 5	groep 8	groep 2	groep 5	groep 8
hooguit 1	16.6	15.5	17.6	16.0	15.4	16.8
2	28.0	22.4	21.9	28.3	22.8	21.9
3	24.2	22.4	22.9	25.2	22.8	23.5
4	19.8	20.7	22.4	19.5	20.5	22.1
5	6.9	10.9	10.9	6.5	10.8	11.0
6	3.7	6.8	3.8	3.5	6.4	4.1
7	0.6	1.0	0.2	0.6	1.0	0.4
8	0.3	0.3	0.0	0.3	0.2	0.0
9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	0.0	0.0	0.4	0.0	0.1	0.3
n	711	1096	809	794	1217	929

Tabel 8.9 – Meervoudigheid van problematiek, naar sociaal-etnische achtergrond (aantal problemen; in %)

	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
<i>Referentiesteekproef</i>						
hooguit 1	10.2	16.6	12.8	14.7	18.2	21.2
2	20.3	21.7	25.0	24.8	30.3	22.9
3	23.4	21.2	20.9	24.1	22.7	22.9
4	27.9	20.4	25.0	19.6	24.2	20.4
5	14.7	12.6	10.8	9.5	3.0	8.0
6	2.0	6.7	3.4	6.1	1.5	4.2
7	1.5	0.5	1.4	0.8	0.0	0.1
8	0.0	0.3	0.7	0.1	0.0	0.3
9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0
n	197	373	148	1062	66	716
<i>Totale steekproef</i>						
hooguit 1	10.2	15.9	12.6	14.5	16.5	21.3
2	21.6	22.5	23.4	24.8	29.4	23.4
3	25.4	22.0	25.7	24.5	24.7	22.6
4	26.1	20.1	22.3	19.6	24.7	19.9
5	12.7	11.9	10.9	9.5	3.5	7.9
6	2.1	6.6	3.4	5.8	1.2	4.4
7	1.4	0.7	1.1	0.9	0.0	0.1
8	0.0	0.2	0.6	0.1	0.0	0.3
9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	0.4	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0
n	283	427	175	1135	85	743

8.3.3 Zorgzwaarte

Bij de voorgaande clustering van problemen is de mate (licht, behoorlijk, ernstig) waarin het probleem zich voordoet niet meegenomen. In navolging van de aanpak bij COOL-speciaal (Ledoux e.a., 2012b; Roeleveld e.a. 2013) is daarom een variabele *zorgzwaarte* geconstrueerd. Deze vormt een combinatie van het aantal problemen en de ernst daarvan. Er is een (ongewogen) somscore berekend over de volgende problematieken (waarbij hoogbegaafdheid buiten beschouwing is gelaten):

- externaliserend probleemgedrag
- internaliserend probleemgedrag
- problematische werkhouding
- lichamelijke beperking
- communicatieprobleem
- leerachterstand
- verstandelijke beperking
- autisme of verwante stoornis
- dyslexie
- dyscalculie
- overige psychiatrische stoornissen

Het resultaat is een score van 0 (geen problemen) tot maximaal 33 (11 keer ernstige problematiek). Een leerling kan dan een bepaalde score krijgen op deze zorgzwaarte, bijvoorbeeld door veel problemen in lichtere mate te hebben of door minder problemen in ernstiger mate te hebben.

De gemiddelde zorgzwaarte in de referentiesteekproef bedraagt 5.2 (met een minimum van 0 en een maximum van 22). Deze cijfers zijn hetzelfde in de totale steekproef. In Tabel 8.10 volgt een uitsplitsing naar de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen.

Tabel 8.10 – Zorgzwaarte, naar sociaal-etnische achtergrond (gemiddelde score)

	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
<i>Referentiesteekproef</i>						
gemiddelde	5.8	5.5	5.5	5.3	4.4	4.7
n	197	373	148	1062	66	716
<i>Totale steekproef</i>						
gemiddelde	5.6	5.4	5.5	5.3	4.5	4.7
n	283	427	175	1135	85	743

8.4 Overige vragen zorgprofiel

8.4.1 Speciale voorzieningen

In het zorgprofiel werden vervolgens, per zorgleerling, nog een aantal vragen gesteld over speciale voorzieningen met betrekking tot het kind. De leerkracht kon daarop antwoorden met 'ja', 'nee' of 'weet niet'. Het antwoord 'weet niet' wordt steeds bij minder dan 3% van de leerlingen ingevuld. In de Tabel 8.11 laten we de 'weet niet' antwoorden buiten beschouwing en berekenen vervolgens het aandeel dat 'ja' heeft geantwoord. In de tabel wordt onderscheid gemaakt naar steekproef en daarbinnen naar groep.

Tabel 8.11 – Speciale voorzieningen (% ja)

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	groep 2	groep 5	groep 8	groep 2	groep 5	groep 8
Is voor dit kind een 'Rugzak' beschikbaar (eigen budget in kader van LGF-beleid)?	4.3	7.0	8.7	4.2	7.0	9.2
Wordt voor dit kind ambulante begeleiding gegeven vanuit het speciaal onderwijs?	5.2	7.3	7.7	5.3	7.2	8.0
Wordt dit kind begeleid door externe deskundigen, bv. psycholoog, RIAGG, jeugdzorg?	16.0	22.8	20.8	16.0	22.3	20.2
Is bij dit kind sprake van ondertoezichtstelling, gezinsvoogd, gezinsbehandeling/begeleiding?	5.3	5.7	5.5	5.7	5.8	6.0
Is voor dit kind een persoonsgebonden budget beschikbaar dat op school wordt ingezet voor verzorging of begeleiding?	3.2	4.0	3.8	3.1	4.0	4.1
Is voor dit kind extra hulp in de klas beschikbaar, bijvoorbeeld klassenassistent, extra leerkracht, hulpouders?	32.0	30.4	16.3	35.2	30.5	16.7
Krijgt het kind remedial teaching?	41.3	42.7	40.2	42.0	43.7	42.0
Is er voor het kind een handelingsplan opgesteld?	67.5	70.5	66.0	67.7	71.0	67.2
Is voor dit kind een ontwikkelingsperspectief opgesteld?	6.4	14.5	33.2	6.1	14.1	33.5
Volgt het kind een eigen leerlijn?	7.2	13.6	29.4	7.5	13.6	28.9
Krijgt dit kind extra hulp of aangepaste aanwijzingen wanneer het een gestandaardiseerde toets maakt?	13.4	31.0	48.6	12.4	30.7	47.1
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale hulpklas binnen de school?	5.3	9.0	4.8	6.7	8.9	4.6
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale groep/voorziening buiten de school?	2.3	6.1	4.6	2.7	6.2	4.9
minimale n	682	1038	794	764	1144	910
maximale n	699	1090	806	782	1207	923

In Tabel 8.12 wordt de aanwezigheid van speciale voorzieningen bij de zorgleerlingen verder uitgesplitst naar de sociaal-etnische achtergrond, eerst voor de referentiesteekproef en daarna voor de totale steekproef.

Tabel 8.12a – Speciale voorzieningen, naar sociaal-etnische achtergrond; referentiesteekproef (% ja)

	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
Is voor dit kind een ‘Rugzak’ beschikbaar (eigen budget in kader van LGF-beleid)?	6.2	8.1	2.8	6.7	3.1	7.6
Wordt voor dit kind ambulante begeleiding gegeven vanuit het speciaal onderwijs?	4.6	9.2	3.4	7.1	4.5	6.8
Wordt dit kind begeleid door externe deskundigen, bv. psycholoog, RIAGG, jeugdzorg?	15.7	22.2	13.3	22.1	9.1	20.3
Is bij dit kind sprake van ondertoezichtstelling, gezinsvoogd, gezinsbehandeling/begeleiding?	9.8	11.7	4.8	4.0	3.0	3.1
Is voor dit kind een persoonsgebonden budget beschikbaar dat op school wordt ingezet voor verzorging of begeleiding?	3.6	4.7	2.1	3.0	1.6	5.0
Is voor dit kind extra hulp in de klas beschikbaar, bijvoorbeeld klassenassistent, extra leerkracht, hulpouders?	33.7	28.6	38.4	25.0	30.3	22.3
Krijgt het kind remedial teaching?	45.6	45.0	45.2	41.9	30.3	38.1
Is er voor het kind een handelingsplan opgesteld?	61.9	72.2	69.2	69.4	64.6	66.8
Is voor dit kind een ontwikkelingsperspectief opgesteld?	23.5	23.5	22.6	17.0	15.9	15.7
Volgt het kind een eigen leerlijn?	16.9	18.9	18.1	16.5	15.2	16.0
Krijgt dit kind extra hulp of aangepaste aanwijzingen wanneer het een gestandaardiseerde toets maakt?	17.9	30.5	25.7	34.1	18.2	35.5
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale hulpklas binnen de school?	14.3	5.7	11.7	5.3	16.7	5.1
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale groep/voorziening buiten de school?	3.6	4.0	4.1	4.1	3.1	6.3
minimale n	187	358	137	1032	63	688
maximale n	196	371	146	1052	66	711

Tabel 8.12b – Speciale voorzieningen, naar sociaal-etnische achtergrond; totale steekproef (% ja)

	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
Is voor dit kind een ‘Rugzak’ beschikbaar (eigen budget in kader van LGF-beleid)?	6.2	8.0	4.1	6.8	3.8	7.9
Wordt voor dit kind ambulante begeleiding gegeven vanuit het speciaal onderwijs?	5.4	9.0	5.8	7.0	4.8	6.8
Wordt dit kind begeleid door externe deskundigen, bv. psycholoog, RIAGG, jeugdzorg?	14.1	21.8	13.0	22.0	9.8	20.2
Is bij dit kind sprake van ondertoezichtstelling, gezinsvoogd, gezinsbehandling/begeleiding?	8.4	11.7	4.7	4.5	3.7	3.0
Is voor dit kind een persoonsgebonden budget beschikbaar dat op school wordt ingezet voor verzorging of begeleiding?	3.3	4.6	2.4	3.1	2.6	5.1
Is voor dit kind extra hulp in de klas beschikbaar, bijvoorbeeld klassenassistent, extra leerkracht, hulpouders?	37.7	28.7	41.3	25.4	31.0	22.2
Krijgt het kind remedial teaching?	48.9	45.6	50.3	42.1	35.4	38.0
Is er voor het kind een handelingsplan opgesteld?	65.6	71.5	71.5	69.8	69.9	67.2
Is voor dit kind een ontwikkelingsperspectief opgesteld?	23.8	22.8	21.6	16.8	16.7	15.4
Volgt het kind een eigen leerlijn?	18.6	19.3	17.1	16.3	14.3	16.0
Krijgt dit kind extra hulp of aangepaste aanwijzingen wanneer het een gestandaardiseerde toets maakt?	20.0	30.1	27.8	33.2	15.5	35.4
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale hulpklas binnen de school?	12.7	6.1	10.6	5.6	17.1	5.3
Volgt dit kind onderwijs (eventueel een deel van de week) in een speciale groep/voorziening buiten de school?	4.8	4.0	5.3	4.1	2.5	6.7
minimale n	265	412	162	1104	78	713
maximale n	281	425	172	1124	84	736

8.4.2 Steun door ouders

Over dit onderwerp werden bij de vorige meting zes items aan de leerkrachten voorgelegd. Om het zorgprofiel in te korten zijn er in deze meting drie gehandhaafd. De items luiden:

- Met de ouders van dit kind is goed overleg mogelijk over de aanpak op school en thuis
- De ouders en ik hebben dezelfde kijk op het probleem van het kind
- De ouders van dit kind bieden het kind thuis een goede begeleiding

Hierop kon worden geantwoord met: (1) beslist onwaar, (2) onwaar, (3) neutraal, (4) waar, (5) beslist waar.

Op basis hiervan is een schaal *steun door ouders* gemaakt, die staat voor de mate waarin de school ondersteuning ondervindt van de ouders van het kind, door communicatie, zelfde visie, hulp en begeleiding. Cronbachs alfa van deze schaal is 0.88.

8.4.3 Zorgcapaciteit

Daarna volgden in de vorige meting vijf items over het bieden van zorg aan de leerling, waarop op dezelfde manier kon worden geantwoord als hiervoor. Bij deze meting zijn van deze vijf items er drie gehandhaafd. Deze items luiden:

- Ik kan deze leerling in mijn klas voldoende bieden
- Het lukt me om de zorg voor deze leerling in te passen in mijn onderwijs
- Deze leerling is in mijn klas goed op zijn/haar plek.

Hieruit is een schaal *zorgcapaciteit* gemaakt. Deze schaal staat voor de mate waarin de leerkracht van oordeel is dat hij/zij de zorgleerling voldoende kan. Cronbachs alfa van deze schaal is 0.91.

8.4.4 Ervaren zorgzwaarte

In deze meting zijn in het zorgprofiel drie nieuwe vragen opgenomen die een indicatie kunnen geven van de door de leerkracht ervaren zorgzwaarte. Deze vragen luiden:

Niet elke zorgleerling vergt evenveel extra steun en aandacht.

- Hoeveel extra steun/aandacht heeft deze leerling van u nodig?
- Hoe belastend vindt u deze leerling voor uzelf als leerkracht?
- Hoe belastend vindt u deze leerling voor de rest van de klas?

De antwoordmogelijkheden liepen van 1 (heel weinig) tot 5 (heel veel). Samen vormen deze drie items de schaal *ervaren zorgzwaarte*. Deze schaal staat voor de mate waarin de leerkracht van oordeel is dat de zorgleerling een belasting vormt bij het onderwijs. Cronbachs alfa van deze schaal is 0.85. De schaal correleert 0.49 met de zorgzwaarte, zoals berekend vanuit de mate waarin een reeks problemen zich voordoen bij de leerling (zie eind paragraaf 8.3).

Tabel 8.13 geeft een overzicht van de gemiddelden op de drie schalen, onderscheiden naar steekproef en groep.

Tabel 8.13 – Schaalscores steun ouders en zorgcapaciteit

	groep 2			groep 5			groep 8		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Referentiesteekproef</i>									
steun ouders	3.71	0.86	699	3.79	0.86	1091	3.86	0.87	805
zorgcapaciteit	3.80	0.80	699	3.61	0.78	1091	3.83	0.76	805
ervaren zorgzwaarte	2.92	0.87	699	3.07	0.87	1090	2.80	0.86	805
<i>Totale steekproef</i>									
steun ouders	3.68	0.86	782	3.77	0.86	1208	3.80	0.92	922
zorgcapaciteit	3.78	0.78	782	3.61	0.78	1208	3.81	0.77	922
ervaren zorgzwaarte	2.95	0.85	782	3.09	0.86	1207	2.81	0.87	922

Vervolgens presenteren we hierna in Tabel 8.14 - 8.16 een overzicht van de schaal-scores per groep, nader onderverdeeld naar de steekproef en sociaal-etnische herkomst van de leerlingen.

Tabel 8.14 – Schaalscores ‘steun ouders’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	2.99	0.89	60	2.98	0.90	82
LBO aut.	3.51	0.90	100	3.50	0.88	108
MBO all.	3.31	0.82	53	3.39	0.81	63
MBO aut.	3.85	0.79	268	3.84	0.78	291
HBO/WO all.	3.55	0.76	26	3.51	0.77	33
HBO/WO aut.	3.99	0.72	169	3.98	0.73	172
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.05	0.95	89	3.11	0.90	119
LBO aut.	3.63	0.88	135	3.59	0.90	153
MBO all.	3.49	0.74	56	3.57	0.77	66
MBO aut.	3.83	0.85	441	3.82	0.85	465
HBO/WO all.	3.47	0.77	27	3.43	0.81	36
HBO/WO aut.	4.10	0.69	324	4.10	0.69	338
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.27	0.87	47	3.10	1.01	80
LBO aut.	3.52	0.99	136	3.51	0.96	164
MBO all.	3.31	0.88	37	3.33	0.88	43
MBO aut.	3.92	0.79	343	3.93	0.80	368
HBO/WO all.	3.03	0.98	13	2.91	1.00	15
HBO/WO aut.	4.24	0.66	217	4.23	0.67	225

Tabel 8.15 – Schaalscores ‘zorgcapaciteit’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.61	0.75	60	3.59	0.72	82
LBO aut.	3.73	0.86	100	3.74	0.83	108
MBO all.	3.28	0.94	53	3.34	0.90	63
MBO aut.	3.88	0.80	268	3.88	0.78	291
HBO/WO all.	3.65	0.76	26	3.56	0.81	33
HBO/WO aut.	3.93	0.64	169	3.92	0.65	172
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.30	0.80	89	3.34	0.78	119
LBO aut.	3.64	0.86	135	3.64	0.84	153
MBO all.	3.48	0.89	56	3.51	0.85	66
MBO aut.	3.62	0.76	441	3.62	0.76	465
HBO/WO all.	3.73	0.58	27	3.58	0.77	36
HBO/WO aut.	3.70	0.74	324	3.71	0.74	338
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.62	0.89	47	3.58	0.85	80
LBO aut.	3.80	0.82	136	3.76	0.83	164
MBO all.	3.60	0.74	37	3.60	0.72	43
MBO aut.	3.80	0.75	343	3.79	0.77	368
HBO/WO all.	3.64	1.08	13	3.76	1.07	15
HBO/WO aut.	4.02	0.63	217	4.01	0.64	225

Tabel 8.16 – Schaalscores ‘ervaren zorgzwaarte’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 2</i>						
LBO all.	3.00	0.72	60	3.00	0.66	82
LBO aut.	3.03	0.88	100	3.01	0.86	108
MBO all.	3.32	1.00	53	3.32	0.95	63
MBO aut.	2.79	0.84	268	2.82	0.82	291
HBO/WO all.	2.87	0.84	26	3.03	0.86	33
HBO/WO aut.	2.92	0.87	169	2.94	0.88	172
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.37	0.96	89	3.30	0.88	119
LBO aut.	3.12	0.89	135	3.16	0.88	153
MBO all.	3.11	0.91	56	3.16	0.87	66
MBO aut.	3.12	0.86	441	3.14	0.86	465
HBO/WO all.	2.91	0.75	27	3.02	0.76	36
HBO/WO aut.	2.90	0.82	324	2.91	0.82	338
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.03	0.81	47	2.99	0.83	80
LBO aut.	2.94	0.83	136	2.94	0.82	164
MBO all.	2.86	0.80	37	2.96	0.87	43
MBO aut.	2.80	0.89	343	2.79	0.89	368
HBO/WO all.	3.00	0.94	13	2.82	1.02	15
HBO/WO aut.	2.61	0.80	217	2.61	0.81	225

9 De Leerlingenvragenlijst

9.1 Procedure en respons

In de groepen 5 en 8 is de leerlingen gevraagd een vragenlijst in te vullen met betrekking tot hun motivatie voor school. Aan de groep 8 leerlingen is een langere vragenlijst voorgelegd dan aan de leerlingen in groep 5. We zullen deze daarom apart bespreken. Uit de resultaten van een uitgevoerd proefonderzoek op 11 scholen bij ruim 500 leerlingen bleek de geschiktheid van de vragen voor jonge leerlingen en voor leerlingen met diverse sociale en etnische achtergronden (Van der Veen, 2007).

In de referentiesteekproef is de respons ten opzichte van het totale leerlingenbestand met achtergrondkenmerken uit de schooladministraties 88.6% (groep 5: 89.5%; groep 8: 87.8%). Binnen de totale steekproef is de respons duidelijk lager, namelijk 81.6% (groep 5: 82.3%; groep 8: 80.9%). Of er sprake is van selectieve uitval hebben we gecontroleerd door de verdeling naar sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het administratiebestand af te zetten tegen de verdeling naar sociaal-etnische achtergrond voor de leerlingen die de leerlingenvragenlijst hebben ingevuld. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Tabel 9.1. We hebben de gegevens in de tabel zowel voor de referentiesteekproef als voor de totale steekproef weergegeven. De tabel bevat alleen de leerlingen waarvan de sociaal-etnische achtergrond bekend is.

Tabel 9.1 – Respons op de Leerlingenvragenlijst; verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het leerlingenvragenlijstbestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	leerlingen	totaal	leerlingen
LBO all.	6.6	7.0	9.9	9.1
LBO aut.	8.7	9.0	9.5	9.3
MBO all.	5.7	5.9	7.8	7.3
MBO aut.	39.9	39.9	37.2	38.1
HBO/WO all.	3.4	3.4	4.2	3.8
HBO/WO aut.	35.6	34.8	31.5	32.4
n	14951	13280	18739	15291

In zowel de referentiesteekproef als de totale steekproef verschilt de verdeling van de respons naar sociaal-etnische herkomst nauwelijks met die in de totale COOL-steekproef: de verschillen zijn overal minder dan 1%.

9.2 Motivatievragen groep 5 en groep 8

In groep 5 en 8 zijn aan de leerlingen vragen gesteld over hun welbevinden in relatie met de leerkracht en in relatie met medeleerlingen, over hun cognitief zelfvertrouwen en over hun taakmotivatie. Met taakmotivatie wordt bedoeld de mate waarin leerlingen gericht zijn op het ontwikkelen van hun vaardigheden, op leren en het begrijpen van schoolwerk. Leerlingen zijn daarbij gericht op hun eigen prestaties en hoe die zich ontwikkelen en niet op de vergelijking met andere leerlingen.

De in totaal 24 items luiden als volgt:

Welbevinden in relatie met de leerkracht

- a. De juf/meester weet meestal wel hoe ik me voel
- b. Ik kan met de juf/meester over problemen praten
- c. Als ik me ongelukkig voel, kan ik daar met de juf/meester over praten
- d. Ik voel me bij de juf/meester op mijn gemak
- e. De juf/meester begrijpt mij
- f. Ik heb een goed contact met de juf/meester
- g. Ik zou liever een andere juf/meester hebben

Welbevinden in relatie met medeleerlingen

- h. Ik heb veel contact met mijn klasgenoten
- i. Ik zou liever in een andere klas zitten
- j. Wij hebben een leuke klas
- k. Ik kan goed met mijn klasgenoten overweg
- l. In mijn klas voel ik mij soms alleen
- m. Ik vind het leuk om met de kinderen in mijn klas om te gaan

Cognitief zelfvertrouwen (self-efficacy)

- n. Ik weet zeker dat dit jaar alles op school me wel zal lukken
- o. Ik kan op school zelfs de moeilijkste opdrachten maken als ik mijn best doe
- p. Ik kan al mijn werk voor school goed maken als ik maar genoeg tijd heb
- q. Ik kan bijna alles op school, als ik het maar blijf proberen
- r. Ik kan ook moeilijke dingen op school wel leren
- s. Ik weet zeker dat op school zelfs de moeilijkste taken me wel lukken

Taakmotivatie

- t. Ik ben tevreden als ik op school iets heb geleerd dat ik begrijp
- u. Ik maak liever moeilijke opdrachten waar ik iets nieuws van leer, dan gemakkelijke opdrachten
- v. Ik vind het fijn wanneer ik op school iets heb geleerd dat ik belangrijk vind
- w. Als ik op school iets niet meteen snap, ga ik er juist extra mijn best voor doen
- x. Ik vind het fijn wanneer ik op school iets nieuws heb geleerd

Bij cognitief zelfvertrouwen is gebruik gemaakt van de schaal 'self-efficacy' die afkomstig is van de '*Patterns of Adaptive Learning Survey (PALS)*' (Midgley e.a., 2000). Taakmotivatie is gemeten door gebruik te maken van een schaal door Seegers, Van Putten & De Brabander (2002). De vragen over het welbevinden van de leerling in relatie met de leerkracht en in relatie met de medeleerlingen zijn ontleend aan Peetsma, Wagenaar & De Kat (2001). Voor de beantwoording konden de leerlingen kiezen uit vijf antwoordcategorieën: (1) klopt helemaal niet, (2) klopt niet, (3) klopt soms wel/soms niet, (4) klopt, en (5) klopt precies.

9.2.1 Schaalconstructie

Er is voor de referentiesteekproef een factoranalyse met vier factoren uitgevoerd op alle 24 items. De factoren verklaren samen 49% van de variantie. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 9.2.

Tabel 9.2 – Factorladingen voor de schalen cognitief zelfvertrouwen, welbevinden met de leerkracht, met medeleerlingen en taakmotivatie (ladingen >0.30)

	cogn. zelfv.*	welb. lkr.	welb. ll.	taak mot.
Ik weet zeker dat op school zelfs de moeilijkste taken me wel lukken	0.82			
Ik kan op school zelfs de moeilijkste opdrachten maken als ik mijn best doe	0.79			
Ik kan ook moeilijke dingen op school wel leren	0.67			
Ik weet zeker dat dit jaar alles op school me wel zal lukken	0.62			
Ik kan bijna alles op school, als ik het maar blijf proberen	0.61			
Ik kan al mijn werk voor school goed maken als ik maar genoeg tijd heb	0.41			
Als ik me ongelukkig voel, kan ik daar met de juf/meester over praten		0.69		
Ik kan met de juf/meester over problemen praten		0.69		
Ik heb een goed contact met de juf/meester		0.63		
De juf/meester begrijpt mij		0.67		
Ik voel me bij de juf/meester op mijn gemak		0.65		
De juf/meester weet meestal wel hoe ik me voel		0.65		
Ik zou liever een andere juf/meester hebben		-0.56		
In mijn klas voel ik mij soms alleen			-0.59	
Ik kan goed met mijn klasgenoten overweg			0.73	
Ik zou liever in een andere klas zitten			-0.65	
Wij hebben een leuke klas			0.71	
Ik heb veel contact met mijn klasgenoten			0.69	
Ik vind het leuk om met de kinderen in mijn klas om te gaan			0.68	
Ik vind het fijn wanneer ik op school iets nieuws heb geleerd				0.78
Ik vind het fijn wanneer ik op school iets heb geleerd dat ik belangrijk vind				0.76
Ik ben tevreden als ik op school iets heb geleerd dat ik begrijp				0.68
Ik maak liever moeilijke opdrachten waar ik iets nieuws van leer, dan gemakkelijke opdrachten	0.49			0.41
Als ik op school iets niet meteen snap, ga ik er juist extra mijn best voor doen	0.32			0.55
betrouwbaarheid (alfa)	0.79	0.80	0.77	0.75

* cogn. zelfv. = cognitief zelfvertrouwen; welb. lkr. = welbevinden in relatie met de leerkracht;
welb. ll. = welbevinden in relatie met medeleerlingen; taakmot. = taakmotivatie

Twee items hebben een lading op twee factoren. Dit betreft het item ‘Ik maak liever moeilijke opdrachten waar ik iets nieuws van leer, dan gemakkelijke opdrachten’ en het item ‘Als ik op school iets niet meteen snap, ga ik er juist extra mijn best voor doen’ die beiden zoals bedoeld laden op taakmotivatie, maar ook een lading hebben op de factor cognitief zelfvertrouwen. Terwille van de vergelijking met de voorgaande metingen van COOL handhaven we deze twee items in de schaal ‘taakmotivatie’.

We hebben de vier schalen gevormd door het gemiddelde te berekenen over de scores op de bij de schaal behorende items voor zover ten minste tweederde bekend was. Hierbij zijn de scores op negatief geformuleerde items als ‘In mijn klas voel ik mij soms alleen’ gespiegeld zodat de schaalscores lopen van weinig naar veel welbevinden/zelfvertrouwen/taakmotivatie.

9.2.2 Schaalscores

In Tabel 9.3 presenteren we eerst de gemiddelde schaalscores op de vier schalen naar steekproef en groep. In Tabel 9.4 – 9.7 zijn vervolgens de gemiddelde schaalscores naar steekproef, jaargroep en sociaal-etnische achtergrond weergegeven.

Tabel 9.3 – Schaalscores welbevinden in relatie met de leerkracht en in relatie met medeleerlingen, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Welbevinden in relatie met leerkracht</i>						
groep 5	3.78	0.62	6652	3.78	0.62	7784
groep 8	3.72	0.68	6935	3.72	0.68	8132
<i>Welbevinden in relatie met medeleerlingen</i>						
groep 5	4.08	0.68	6647	4.08	0.69	7778
groep 8	4.20	0.66	6928	4.18	0.66	8123
<i>Cognitief zelfvertrouwen</i>						
groep 5	3.80	0.71	6628	3.82	0.71	7757
groep 8	3.72	0.63	6917	3.72	0.63	8109
<i>Taakmotivatie</i>						
groep 5	4.12	0.68	6630	4.13	0.68	7758
groep 8	3.96	0.64	6921	3.97	0.64	8114

Tabel 9.4 – Schaalscores ‘welbevinden in relatie met de leerkracht’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.83	0.63	477	3.82	0.65	686
LBO aut.	3.77	0.66	552	3.80	0.66	660
MBO all.	3.86	0.63	380	3.84	0.65	549
MBO aut.	3.77	0.62	2552	3.77	0.62	2793
HBO/WO all.	3.76	0.65	246	3.75	0.66	325
HBO/WO aut.	3.77	0.58	2242	3.77	0.58	2411
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.70	0.73	456	3.67	0.72	702
LBO aut.	3.69	0.66	639	3.70	0.65	760
MBO all.	3.68	0.73	410	3.66	0.74	573
MBO aut.	3.73	0.66	2733	3.73	0.67	3018
HBO/WO all.	3.68	0.76	207	3.66	0.72	260
HBO/WO aut.	3.73	0.66	2363	3.73	0.66	2529

Tabel 9.5 – Schaalscores ‘welbevinden in relatie met medeleerlingen’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	4.01	0.75	475	4.01	0.75	684
LBO aut.	4.08	0.69	551	4.07	0.70	659
MBO all.	4.08	0.71	380	4.05	0.70	549
MBO aut.	4.10	0.68	2549	4.10	0.68	2790
HBO/WO all.	4.04	0.67	247	4.01	0.71	326
HBO/WO aut.	4.09	0.64	2242	4.09	0.65	2410
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	4.25	0.64	456	4.23	0.62	702
LBO aut.	4.16	0.69	639	4.15	0.69	760
MBO all.	4.22	0.64	409	4.21	0.63	572
MBO aut.	4.21	0.67	2729	4.19	0.67	3014
HBO/WO all.	4.24	0.64	206	4.20	0.64	259
HBO/WO aut.	4.19	0.65	2362	4.18	0.66	2527

Tabel 9.6 – Schaalscores ‘cognitief zelfvertrouwen’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	3.98	0.72	477	3.98	0.71	687
LBO aut.	3.75	0.73	550	3.77	0.72	658
MBO all.	3.95	0.68	378	3.96	0.68	546
MBO aut.	3.75	0.72	2547	3.75	0.72	2788
HBO/WO all.	4.06	0.69	246	4.03	0.70	325
HBO/WO aut.	3.78	0.68	2227	3.79	0.68	2393
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	3.86	0.62	454	3.86	0.62	700
LBO aut.	3.57	0.63	639	3.58	0.63	760
MBO all.	3.88	0.65	404	3.89	0.64	566
MBO aut.	3.64	0.62	2728	3.64	0.63	3012
HBO/WO all.	3.90	0.66	206	3.91	0.65	259
HBO/WO aut.	3.78	0.61	2360	3.78	0.62	2525

Tabel 9.7 – Schaalscores ‘taakmotivatie’, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Groep 5</i>						
LBO all.	4.35	0.63	476	4.32	0.67	686
LBO aut.	4.07	0.71	550	4.07	0.71	658
MBO all.	4.28	0.65	379	4.27	0.66	546
MBO aut.	4.08	0.70	2544	4.08	0.70	2785
HBO/WO all.	4.34	0.61	246	4.33	0.61	325
HBO/WO aut.	4.08	0.66	2232	4.09	0.66	2399
<i>Groep 8</i>						
LBO all.	4.24	0.58	454	4.21	0.60	700
LBO aut.	3.84	0.68	638	3.85	0.68	759
MBO all.	4.18	0.62	406	4.19	0.62	568
MBO aut.	3.88	0.63	2729	3.89	0.63	3012
HBO/WO all.	4.26	0.58	205	4.24	0.58	258
HBO/WO aut.	3.97	0.62	2363	3.97	0.62	2529

9.3 Extra motivatievragen groep 8

In groep 8 is een vertaalde versie van de Inventory of School Motivation van Ali & McInerney (2004) opgenomen. Deze vragenlijst bestaat uit 33 items die hieronder

zijn weergegeven. De vragenlijst bevat acht schalen en vier dimensies. De dimensies zijn vetgedrukt weergegeven met daaronder steeds de twee bijbehorende schalen.

Bekwaming (mastery)

Taak (task)

1. Ik wil graag dat het nuttig is wat ik op school leer
2. Voor interessant werk doe ik beter mijn best
3. Ik zie graag dat mijn schoolwerk steeds beter wordt
4. Ik krijg graag de kans iets opnieuw te doen om het te verbeteren

Inzet (effort)

1. Als mijn schoolwerk vooruit gaat, doe ik nog beter mijn best
2. Ik doe goed mijn best op school omdat ik mijn schoolwerk interessant vind
3. Bij moeilijke problemen doe ik juist beter mijn best
4. Ik doe goed mijn best om nieuwe dingen op school te begrijpen
5. Ik probeer altijd mijn schoolwerk nog beter te doen

Prestatie (performance)

Sociale macht (social power)

1. Ik probeer vaak de leider van een groepje te zijn
2. Ik doe mijn best op school zodat ik de leider van een groepje word
3. Ik ben op school graag de leider van een groepje

Competitie (competition)

1. Ik wil graag de beste zijn
2. Ik ben alleen maar tevreden als ik een van de besten van de klas ben
3. Ik werk harder als ik beter dan andere kinderen probeer te zijn
4. Ik wil op school beter presteren dan mijn klasgenoten

Sociaal (social)

Sociale betrokkenheid (social concern)

1. Ik help graag andere kinderen goede cijfers te halen op school
2. Het kan me wat schelen hoe het met andere kinderen op school gaat
3. Ik help graag andere kinderen met hun schoolwerk, ook als ik zelf niet zo goed ben
4. Ik baal ervan als mijn vrienden/vriendinnen op school slechte cijfers halen
5. Ik vind het belangrijk dat kinderen elkaar helpen op school

Verwantschap (affiliation)

1. Ik werk op school het liefst zoveel mogelijk samen met andere kinderen
2. Ik doe mijn best op school als ik met andere kinderen samen werk
3. Ik werk op school liever samen met andere kinderen dan alleen

Extrinsiek (extrinsic)*Lof (praise)*

1. Het is voor mij belangrijk om van mijn vrienden/vriendinnen complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk
2. Ik werk op school het beste als ik complimentjes krijg
3. Ik krijg graag complimentjes voor goed schoolwerk
4. Het is voor mij belangrijk om van mijn ouders complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk
5. Het is voor mij belangrijk om van de juf of meester complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk

Beloning (token)

1. Ik doe tijdens de les mijn best om een beloning van de juf of meester te krijgen
2. Als je op school 'bonuspunten' zou kunnen krijgen, zou ik beter mijn best doen
3. Ik vind het belangrijk een beloning te krijgen voor goed schoolwerk
4. Als ik op school beloningen zou krijgen zou ik beter mijn best doen

Bij deze motivatievragen konden de leerlingen voor de beantwoording kiezen uit vijf antwoordcategorieën: (1) klopt helemaal niet, (2) klopt een beetje, (3) klopt matig, (4) klopt vrij goed en (5) klopt precies.

9.3.1 Schaalconstructie

Factoranalyse levert 7 factoren op die in totaal 57% van de variantie verklaren. Deze analyse levert geen duidelijke resultaten op: de meeste van de acht schalen vormen geen aparte factoren. Het item 'Het kan me wat schelen hoe het met andere kinderen op school gaat' blijkt ambigu: het is zowel opgevat als positieve als negatieve betrokkenheid met anderen. Een factoranalyse met vier factoren en 46% verklaarde variantie komt in grote lijnen overeen met de vier dimensies. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in Tabel 9.8.

Tabel 9.8 – Factorladingen voor de 33 items van de Inventory of School Motivation (ladingen >0.30)

	bekwaming	extrinsiek	prestatie	sociaal
<i>Inzet</i>				
Als mijn schoolwerk vooruit gaat, doe ik nog beter mijn best	0.54	0.31		
Ik doe goed mijn best op school omdat ik mijn schoolwerk interessant vind	0.66			
Bij moeilijke problemen doe ik juist beter mijn best	0.62			
Ik doe goed mijn best om nieuwe dingen op school te begrijpen	0.76			
Ik probeer altijd mijn schoolwerk nog beter te doen	0.72			
<i>Taak</i>				
Ik wil graag dat het nuttig is wat ik op school leer	0.57			
Voor interessant werk doe ik beter mijn best	(<0.30)			
Ik zie graag dat mijn schoolwerk steeds beter wordt	0.59			
Ik krijg graag de kans iets opnieuw te doen om het te verbeteren	0.51			
<i>Lof</i>				
Het is voor mij belangrijk om van mijn vrienden/vriendinnen complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk		0.67		
Ik werk op school het beste als ik complimentjes krijg		0.66		
Ik krijg graag complimentjes voor goed schoolwerk		0.62		
Het is voor mij belangrijk om van mijn ouders complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk		0.61		
Het is voor mij belangrijk om van de juf of meester complimentjes te krijgen voor mijn schoolwerk		0.76		
<i>Beloning</i>				
Ik doe tijdens de les mijn best om een beloning van de juf of meester te krijgen		0.53		
Als je op school ‘bonuspunten’ zou kunnen krijgen, zou ik beter mijn best doen		0.59		
Ik vind het belangrijk een beloning te krijgen voor goed schoolwerk		0.69		
Als ik op school beloningen zou krijgen zou ik beter mijn best doen		0.66		
<i>Competitie</i>				
Ik wil graag de beste zijn			0.63	
Ik ben alleen maar tevreden als ik een van de besten van de klas ben			0.58	
Ik werk harder als ik beter dan andere kinderen probeer te zijn		0.33	0.65	
Ik wil op school beter presteren dan mijn klasgenoten		0.35	0.64	
<i>Sociale macht</i>				
Ik probeer vaak de leider van een groepje te zijn			0.78	
Ik doe mijn best op school zodat ik de leider van een groepje word			0.74	
Ik ben op school graag de leider van een groepje			0.80	

	bekwaming	extrinsiek	prestatie	sociaal
<i>Verwantschap</i>				
Ik werk op school het liefst zoveel mogelijk samen met andere kinderen				0.78
Ik doe mijn best op school als ik met andere kinderen samen werk				0.53
Ik werk op school liever samen met andere kinderen dan alleen				0.79
<i>Sociale betrokkenheid</i>				
Ik help graag andere kinderen goede cijfers te halen op school	0.53			0.37
Het kan me wat schelen hoe het met andere kinderen op school gaat				(<0.30)
Ik help graag andere kinderen met hun schoolwerk, ook als ik zelf niet zo goed ben	0.50			0.40
Ik baal ervan als mijn vrienden/vriendinnen op school slechte cijfers halen	0.43			0.31
Ik vind het belangrijk dat kinderen elkaar helpen op school	0.55			0.38
betrouwbaarheid (alfa)	0.80	0.86	0.86	0.72

Vier items van de factor ‘sociaal’ hebben een hoogste lading op de factor ‘bekwaming’. Deze items hebben echter doorgaans ook een voldoende hoge lading op de bedoelde factor. Terwille van de vergelijking met de voorgaande metingen van COOL handhaven we deze vier items in de factor ‘sociaal’. We hebben vervolgens vier schalen gevormd voor de vier dimensies door de gemiddelde score te berekenen over de bij de betreffende dimensie behorende items voor zover ten minste twee derde van de scores bekend was. Het ambigue item ‘Het kan me wat schelen hoe het met andere kinderen op school gaat’ maakt geen deel uit van de schaal ‘sociaal’.

9.3.2 Schaalscores

In Tabel 9.9 presenteren we eerst de gemiddelde schaalscores op de vier schalen naar steekproef. In Tabel 9.10 zijn vervolgens de gemiddelde schaalscores naar steekproef, jaargroep en sociaal-etnische achtergrond weergegeven.

Tabel 9.9 – Schaalscores op de vier dimensies van de Inventory of School Motivation

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
bekwaming	3.77	0.60	6890	3.79	0.60	8079
extrinsiek	2.81	0.81	6892	2.83	0.82	8082
prestatie	2.07	0.82	6892	2.11	0.83	8080
sociaal	3.53	0.64	6885	3.54	0.64	8075

Tabel 9.10 – Schaalscores op de vier dimensies van de Inventory of School Motivation, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Bekwaming</i>						
LBO all.	4.06	0.60	454	4.03	0.59	699
LBO aut.	3.67	0.63	634	3.69	0.63	754
MBO all.	4.03	0.60	398	4.03	0.61	560
MBO aut.	3.70	0.57	2720	3.71	0.57	3003
HBO/WO all.	4.06	0.54	205	4.06	0.54	258
HBO/WO aut.	3.75	0.58	2352	3.75	0.58	2517
<i>Extrinsiek</i>						
LBO all.	3.04	0.95	454	3.07	0.90	699
LBO aut.	2.76	0.80	634	2.79	0.79	754
MBO all.	2.89	0.90	399	2.94	0.91	561
MBO aut.	2.77	0.79	2721	2.78	0.80	3004
HBO/WO all.	2.90	0.90	205	2.97	0.90	258
HBO/WO aut.	2.79	0.78	2352	2.79	0.79	2518
<i>Prestatie</i>						
LBO all.	2.41	0.95	454	2.46	0.91	699
LBO aut.	1.98	0.79	634	2.00	0.78	753
MBO all.	2.28	0.91	399	2.35	0.92	561
MBO aut.	1.97	0.76	2720	1.99	0.77	3003
HBO/WO all.	2.33	0.94	205	2.41	0.94	258
HBO/WO aut.	2.08	0.79	2353	2.09	0.79	2518
<i>Sociaal</i>						
LBO all.	3.69	0.67	454	3.68	0.65	699
LBO aut.	3.51	0.68	634	3.50	0.67	754
MBO all.	3.56	0.71	398	3.57	0.69	560
MBO aut.	3.52	0.63	2717	3.52	0.63	3000
HBO/WO all.	3.62	0.63	205	3.65	0.62	258
HBO/WO aut.	3.52	0.62	2350	3.52	0.62	2516

10 De vragenlijst Burgerschapscompetenties

10.1 De vragenlijst

In groep 8 is aan de leerlingen een vragenlijst Burgerschapscompetenties voorgelegd. Deze vragenlijst bevat het leerlingendeel van het meetinstrument voor burgerschapscompetenties voor jongeren van 11 tot 16 jaar. Dit meetinstrument, ontwikkeld door het Instituut voor de Lerarenopleiding en het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam, bevat ook een vragenlijst voor docenten. Deze is in COOL echter niet gebruikt. De leerlingenvragenlijst is ook voorgelegd aan een deel van de steekproef in het voortgezet onderwijs, de afname daar heeft plaatsgevonden bij leerlingen in het derde leerjaar.

Het meetinstrument burgerschap is ontwikkeld als antwoord op toenemende aandacht voor burgerschapsvorming in het onderwijs. De achtergronden daarvan en de overwegingen bij de keuzes voor aard en inhoud van het instrument worden hier niet beschreven, zie daarvoor Ten Dam e.a. (2010). Voor de redenen om de leerlingenvragenlijst op te nemen in het instrumentarium voor COOL verwijzen we naar het onderzoeksplan (ITS/SCO-Kohnstamm Instituut/GION/Cito, 2007).

In het meetinstrument is het begrip competentie uiteengelegd in vier componenten: kennis, reflectie, vaardigheden en attituden. Het begrip burgerschap is geoperationaliiseerd aan de hand van vier centrale sociale taken: democratisch handelen, maatschappelijke verantwoordelijkheid, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen. Elk van deze taken is nader gedefinieerd, in algemene zin én voor de vier componenten afzonderlijk. Tabel 10.1 bevat alle definities⁴.

4 Naast de vier onderscheiden componenten kent het meetinstrument ook nog het aspect *gedrag*. Dit wordt gemeten in de vragenlijsten voor docenten en is daarom hier weggelaten.

Tabel 10.1 – Conceptuele definities burgerschapscompetenties per component per sociale taak

	Kennis	Reflectie	Vaardigheden	Attituden
	Een jongere met deze kennis ...	Een jongere met deze reflectie ...	Een jongere met deze vaardigheid	Een jongere met deze attitude ...
<i>Democratisch handelen</i> <i>Het aanvaarden van en bijdragen aan een democratische samenleving</i>	Weet wat democratische principes zijn en wat het handelen volgens die principes inhoudt.	Denkt na over (on)democratische kwesties en kwesties van (on)macht en (on)gelijke rechten.	Kan het eigen standpunt naar voren brengen en luisteren naar de standpunten van anderen.	Wil ieders stem horen, dialoog aangaan en een actieve, kritische bijdrage leveren.
<i>Maatschappelijke verantwoordelijkheid</i> <i>Medeverantwoordelijkheid nemen voor de leefgemeenschappen waartoe men behoort</i>	Kent sociale regels (wettelijke of ongeschreven regels voor het sociaal verkeer).	Denkt na over belangen tegenstellingen, sociale cohesie, sociale processen (in- en uitsluiting) en eigen bijdrage aan sociale rechtvaardigheid.	Kan zich sociaal rechtvaardig opstellen	Wil zich sociaal rechtvaardig opstellen (niemand uitsluiten), is bereid tot zorg en hulp, wil de ander en het milieu niet schaden door eigen gedrag.
<i>Omgaan met conflicten</i> <i>Betreft (lichte) conflictsituaties of belangen tegenstellingen waarbij de jongere zelf 'partij' is</i>	Kent manieren om conflicten op te lossen zoals zoeken naar win-win oplossingen, hulp van anderen inroepen, ongelijk bekennen, escalatie voorkomen.	Denkt na over hoe het conflict heeft kunnen ontstaan, over eigen en andermans rol daarin en over mogelijkheden om conflicten te voorkomen of op te lossen.	Kan naar de ander luisteren, zich in de ander verplaatsen en win-win oplossingen zoeken.	Wil conflicten onderzoeken, is bereid het standpunt van de ander serieus te nemen en samen naar een acceptabele oplossing zoeken.
<i>Omgaan met verschillen</i> <i>Betreft sociale, culturele, religieuze en uiterlijke verschillen</i>	Kent verschillen van culturele aard, heeft kennis van gedragsregels in verschillende sociale situaties, weet wanneer er sprake is van vooroordeel en discriminatie.	Denkt na over aard en gevolgen van verschillen tussen mensen, culturele achtergronden van gedrag en processen van in- en uitsluiting.	Kan zich bewegen in onbekende sociale situaties, zich aanpassen aan andermans wensen of gewoonten.	Wil andermans opvattingen en leefstijl leren kennen, staat positief tegenover verschillen.

Voor elke cel in Tabel 10.1 zijn vragen voor leerlingen geconstrueerd. Voor de componenten reflectie, vaardigheden en attituden is gebruik gemaakt van Likertschalen (4-puntsschaal). Voor de kenniscomponent zijn multiple-choice items gemaakt (met drie antwoordmogelijkheden, waarvan één het juiste antwoord). De items zijn gefor-

muleerd op het taalniveau van leerlingen uit groep 7/8 in het basisonderwijs. Op basis van exploratieve en confirmatieve factoranalyses op verschillende versies van het instrument (zie Ten Dam e.a., 2010) is een vragenlijst ontstaan die bestaat uit 94 items, te weten:

- 27 kennis-items.
Deze gaan over weten, begrijpen, inzicht hebben in wat je het beste kunt doen in een specifieke situatie. Bij de kennis-items kiezen leerlingen het beste antwoordalternatief uit bij een vraag, bijvoorbeeld: ‘Alle kinderen hebben recht: a) op zakgeld, b) om te kiezen bij wie je woont, c) op onderwijs’. In dit geval is optie c het goede antwoord.
- 28 reflectie-items.
Deze gaan over reflecteren, nadenken over. De voorgelegde vraag is: ‘hoe vaak denk jij na over...’, bijvoorbeeld ‘...of er naar leerlingen wordt geluisterd op jouw school?’. De antwoordopties zijn: (bijna) nooit, heel af en toe, vrij vaak, vaak.
- 15 vaardigheden-items.
Dit zijn ‘self-efficacy’ items, de leerling moet aangeven hoe goed hij/zij zichzelf ergens in vindt. De voorgelegde vraag is ‘hoe goed ben jij in...’, bijvoorbeeld ‘...bij een ruzie een oplossing vinden waarmee iedereen tevreden is?’. De antwoordopties zijn: helemaal niet goed, niet zo goed, best wel goed, heel goed.
- 24 attituden-items.
Deze gaan over iets vinden (menen), willen, tot iets bereid zijn. De voorgelegde vraag is ‘hoe goed past een uitspraak bij jou?’. Een voorbeelduitspraak is ‘ik vind het leuk om iets te weten van verschillende soorten geloof’. De antwoordopties zijn: past helemaal niet bij mij, past niet erg bij mij, past best wel wat bij mij, past helemaal bij mij.

De items zijn overwegend positief geformuleerd. Om antwoordtendentie tegen te gaan, zijn bij de component attitude drie extra negatieve items opgenomen. Bij de component reflectie zijn om dezelfde reden vier dummy-items opgenomen. Dit zijn items die inhoudelijk niet tot het te meten domein horen en die daardoor de respondent ‘dwingen’ even opnieuw na te denken over het te geven antwoord. Verder bevat de vragenlijst vijf items voor het meten van sociale wenselijkheid. Deze in totaal 15 extra items maken geen deel uit van de bedoelde schalen en zijn dus bij de schaalconstructie genegeerd.

10.2 Respons

Van 8075 leerlingen uit groep 8 beschikken we over een vragenlijst Burgerschapscompetenties. De totale respons bedraagt daarmee 80.3%; in de referentiesteekproef is de respons beduidend hoger: 86.8%.

Of er sprake is van selectieve uitval hebben we gecontroleerd door de verdeling naar sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het administratiebestand af te zetten tegen de verdeling naar sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen die de vragenlijst burgerschapscompetenties hebben ingevuld. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Tabel 10.2.

Tabel 10.2 – Respons op de vragenlijst Burgerschapscompetenties; verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het burgerschapsbestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	burgerschap	totaal	burgerschap
LBO all.	6.3	6.2	9.9	8.6
LBO aut.	9.0	9.5	10.0	9.8
MBO all.	5.8	5.9	7.8	7.2
MBO aut.	40.3	40.7	37.6	39.0
HBO/WO all.	3.0	3.0	3.6	3.3
HBO/WO aut.	35.5	34.7	31.2	32.1
n	7747	6746	9720	7798

In de referentiesteekproef komt de verdeling van de respons naar sociaal-etnische achtergrond vrijwel overeen met die in de totale steekproef: de verschillen zijn hoogstens 0.8% in de referentiesteekproef en hoogstens 1.4 in de totale steekproef.

10.3 Schalen

Uit het onderzoek van Ten Dam e.a. (2010) bleek dat de items uit de vragenlijst samen vier hoofdschalen en 17 subschalen vormen. De vier hoofdschalen zijn de totaalschalen voor kennis, reflectie, vaardigheden en attituden. De subschalen representeren ieder een cel uit Tabel 10.1. met enkele uitzonderingen:

- De vaardigheid democratisch handelen bleek in de factoranalyses⁵ te bestaan uit twee factoren; hiervoor zijn daarom twee subschalen gevormd: (1) eigen mening naar voren kunnen brengen en (2) naar anderen kunnen luisteren.
- De attitude democratisch handelen bleek in de factoranalyses eveneens te bestaan uit twee factoren; hiervoor zijn ook twee subschalen gevormd: (1) ieders stem willen horen en (2) kritische bijdrage willen leveren.

5 Er zijn exploratieve en confirmatieve factoranalyses uitgevoerd in de fase van de instrumentconstructie. Voor de technische gegevens hiervan verwijzen we naar Ten Dam e.a. (2010) In COOL zijn de resulterende subschalen gebruikt.

- De vaardigheid maatschappelijk verantwoord handelen en de vaardigheid omgaan met conflicten bleken niet goed onderscheidbaar en zijn samengevoegd tot één subschaal.

De subschalen bleken in de regel wel, maar niet in alle gevallen, een voldoende betrouwbaarheid te hebben. Voor de subschalen van kennis varieerde de betrouwbaarheid van 0.55 tot 0.67, voor de subschalen van reflectie van 0.82 tot 0.88, voor de subschalen van vaardigheid van 0.67 tot 0.78 en voor de subschalen van attitude van 0.57 tot 0.83.

We presenteren hierna op de gegevens uit deze meting van COOL alleen de betrouwbaarheden van de hoofdschalen, die in alle gevallen voldoende hoog zijn.

In Tabel 10.3 – 10.6 staan de items per hoofdschaal en per subschaal, met de betrouwbaarheid (Cronbachs alfa) van de hoofdschaal. De items uit de kennistoets zijn ingekort; met ... wordt aangegeven dat tekstdelen zijn weggelaten.

Tabel 10.3 – Overzicht items ‘kennis’

Kennis totaal: 27 items, alfa 0.82. Vraagvorm: het juiste, respectievelijk beste antwoord kiezen

Subschaal kennis democratisch handelen (8 items)

Wetten zijn ... Wat is het juiste antwoord?

Dat er verschillende politieke partijen zijn is belangrijk omdat ...

In Nederland bestaan verschillende kranten en televisiezenders. Dat is belangrijk omdat ...

Een land wordt ‘ondemocratisch’ genoemd als ...

... schoolfeest ... Wat is een democratische manier om die leerlingen te kiezen?

Alle kinderen hebben recht op ... Wat is het juiste antwoord?

... speelplaats in de straat ... Hoe kunnen ze dat op een democratische manier bereiken?

... democratische spelregels ... Waar let je dan op?

Subschaal kennis maatschappelijk verantwoord handelen (6 items)

Waarom is het verboden om te roken in de bus of de trein?

Je merkt dat je fiets is gestolen. Wat kun je nu *het beste* doen?

... foute beslissing scheidsrechter ... Wat hoor je dan te doen?

Toen je boos was, heb je de buurman flink uitgescholden. Wat kun je nu *het beste* doen?

... fiets van klasgenoot ... Wat kun je *het beste* doen?

... oude man in bus ... Wat moet je doen?

Subschaal kennis omgaan met conflicten (7 items)

... *alle drie iets anders willen* ... Wat is de beste oplossing?

... ruzie op het schoolplein ... Wat kun je *het beste* doen?

... zelf fout bij ruzie met klasgenoot ... Wat kun je *het beste* doen?

... vrienden pesten vriendelijke buurvrouw ... Wat kun je *het beste* doen?

... *ruzie wordt steeds erger* ... Wat kun je *het beste* doen?

... om de beurt afwassen ... Wat kun je *het beste* doen?

... balspel op sportdag ... Wat is *de beste* oplossing?

Subschaal kennis omgaan met verschillen (6 items)

Het is een vooroordeel als iemand zegt dat

... Wim even de klas uit ... Waarom doet de lerares dat?

... baan in een winkel ... Wanneer is het discriminatie als zij de baan niet krijgt?

Welke van de volgende uitspraken is waar?

Uitspraken zoals 'dikke mensen zijn gezellig' [...] zijn voorbeelden van

... thuis bij Esra ... Wat kan Anouk het beste zeggen?

Tabel 10.4 – Overzicht items 'reflectie'

Reflectie totaal: 28 items, alfa 0.94. Vraagvorm: hoe vaak denk je over....

Subschaal reflectie democratisch handelen (6 items)

Gelijke rechten van mensen met een verschillende huidskleur

Of de regering genoeg luistert naar mensen die veranderingen willen

Of er naar leerlingen wordt geluisterd op jouw school

Of er in je klas genoeg rekening gehouden wordt met wat iedereen wil

Hoe je kan zorgen dat er wat verandert op school

Of je meer zou moeten luisteren naar leerlingen die nauwelijks iets durven zeggen

Subschaal reflectie maatschappelijke verantwoord handelen (6 items)

Hoe het komt dat er rijke en arme landen zijn

Of het eerlijk of oneerlijk is dat sommige kinderen meer vrienden hebben dan andere

Hoe het komt dat sommige leerlingen pesten

Hoe het komt dat sommige leerlingen graag de baas spelen

Wat jij kan doen om te zorgen dat er minder gepest wordt op school

Wat jij kan doen voor mensen die het minder goed hebben dan jij

Subschaal reflectie omgaan met conflicten (8 items)

Of de ander misschien toch gelijk had

Hoe de ruzie voorkomen had kunnen worden

Wat je zelf fout hebt gedaan

Waarom de ander zich zo heeft gedragen

Of je in een andere situatie hetzelfde zou doen

Of je het beter anders had kunnen aanpakken

Of je het beter anders had kunnen aanpakken

Wat jijzelf hebt gedaan waardoor de ruzie ontstond

Subschaal reflectie omgaan met verschillen (8 items)

Of geloof iets uitmaakt voor hoe je bent

Waarom sommige meisjes een hoofddoek willen dragen

Waarom sommige ouders hun kinderen verbieden om te gaan met kinderen uit een andere cultuur

Hoe het komt dat sommige kinderen zichzelf beter vinden dan een ander

Hoe het komt dat mensen van verschillende afkomst weinig met elkaar omgaan (afkomst is: waar je geboren bent, wie je ouders zijn)

Hoe het komt dat je het ene kind eerder als vriend uitkiest dan het andere kind

Waarom sommige kinderen niet met andere kinderen willen omgaan

Hoe het komt dat sommige klassen bestaan uit allemaal groepjes die niet zo veel met elkaar te maken willen hebben

Tabel 10.5 – Overzicht items ‘vaardigheden’

Vaardigheden totaal: 15 items, alfa 0.85. Vraagvorm: hoe goed ben jij in.....
<i>Subschaal vaardigheid democratisch handelen 1 – eigen mening naar voren kunnen brengen (3 items)</i>
In een discussie duidelijk maken wat je vindt
Vasthouden aan je eigen mening. als je echt gelijk hebt
Opkomen voor je opvatting
<i>Subschaal vaardigheid democratisch handelen 2 – naar anderen kunnen luisteren (3 items)</i>
Anderen uit laten spreken
Luisteren naar de redenen waarom anderen iets anders kiezen
Snappen hoe een ander denkt
<i>Subschaal vaardigheid maatschappelijk verantwoord handelen en omgaan met conflicten (5 items)</i>
Indenken hoe een ander zich voelt en daarmee rekening houden
Je voorstellen hoe een ander zich voelt als jij een mening over hem of haar geeft
Weer vrienden maken
Begrijpen wat de ander voelt
Een oplossing verzinnen waarmee iedereen tevreden is
<i>Subschaal vaardigheid omgaan met verschillen (4 items)</i>
Je aanpassen aan andermans regels en gewoonten
Je normaal gedragen in een onbekende omgeving
Je taalgebruik aanpassen aan degene met wie je spreekt
Rekening houden met de wensen van anderen als je samen een beslissing moet nemen

Tabel 10.6 – Overzicht items ‘attituden’

Attituden totaal: 24 items, alfa 0.90. Vraagvorm: wat past bij jou?
<i>Subschaal attitude democratisch handelen 1 – ieders stem willen horen (3 items)</i>
Mensen moeten goed naar elkaar luisteren. ook al verschillen ze van mening
Als iemand in de klas het ergens mee oneens is. moet hij/zij de kans krijgen om dat uit te leggen
In een discussie moet iedereen de kans krijgen om iets te zeggen
<i>Subschaal attitude democratische handelen 2 – kritische bijdrage willen leveren (3 items)</i>
Ik wil graag met anderen praten over wat er in de wereld gebeurt
Als we in de klas praten over een onderwerp uit het nieuws. wil ik daar ook wel iets over zeggen
Ik vind het belangrijk dat kinderen en jongeren zich inzetten voor een rechtvaardige wereld
<i>Subschaal attitude maatschappelijk verantwoord handelen (6 items)</i>
Als we in de klas praten over een onderwerp uit het nieuws. wil ik daar ook wel iets over zeggen
Ik vind het belangrijk dat kinderen en jongeren zich inzetten voor een rechtvaardige wereld
Als ik met vrienden in het park een picknick heb gehad. is het normaal dat we de rommel opruimen
Je moet sorry zeggen als je iets hebt gedaan waar de ander verdriet van heeft
Het is normaal dat je meehelpt in het huishouden (bijvoorbeeld met afwassen. tafeldekken. opruimen. schoonmaken)
Als een klasgenoot lang ziek is. vind ik dat er iemand uit de klas bij hem op bezoek moet gaan

Subschaal attitude omgaan met conflicten (6 items)

Als ik ruzie heb. dan wil ik rekening houden met de ander

Als ik ruzie heb. wil ik met de ander goed blijven omgaan. ook als we het niet eens worden

Als ik ruzie heb. probeer ik de ander serieus te nemen

Als ik ruzie heb. wil ik uitzoeken waar we het eens zijn en waar we van mening verschillen

Als ik ruzie heb. ben ik bereid een oplossing te zoeken waar we allebei tevreden mee kunnen zijn

Als ik ruzie heb. wil ik wel toegeven als ik merk dat ik ongelijk heb

Subschaal attitude omgaan met verschillen (6 items)

Ik ben er nieuwsgierig naar hoe mensen in andere landen leven

Ik vind het goed iets te leren over andere culturen

Ik vind het leuk om iets te weten van verschillende soorten geloof

Versillen in culturen maken het leven leuker

Ik vind het leuk om mensen te kennen die een ander geloof hebben

Ik vind het leuk om te gaan met mensen die andere gewoonten hebben dan ik

10.4 Schaalscores

In Tabel 10.7 en 10.8 presenteren we de gemiddelde schaalscores naar steekproef en vervolgens ook nog naar sociaal-etnische achtergrond, voor groep 8. We beperken ons hier tot de scores op de vier hoofdschalen (kennis, reflectie, vaardigheden en attituden).

Tabel 10.7 – Schaalscores op de vier componenten van burgerschapscompetentie

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
kennis	0.78	0.17	6828	0.77	0.17	8037
reflectie	2.25	0.57	6829	2.26	0.58	8037
vaardigheden	3.03	0.41	6844	3.03	0.41	8055
attituden	2.94	0.44	6854	2.94	0.44	8067

Tabel 10.8 – Schaalscores op de vier componenten van burgerschapscompetentie, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Kennis</i>						
LBO all.	0.69	0.17	415	0.68	0.18	664
LBO aut.	0.71	0.18	641	0.71	0.18	765
MBO all.	0.73	0.16	396	0.73	0.16	561
MBO aut.	0.77	0.17	2727	0.77	0.17	3017
HBO/WO all.	0.77	0.15	203	0.77	0.15	258
HBO/WO aut.	0.83	0.15	2333	0.82	0.15	2497
<i>Reflectie</i>						
LBO all.	2.49	0.59	416	2.50	0.57	665
LBO aut.	2.15	0.56	637	2.16	0.56	760
MBO all.	2.43	0.56	396	2.43	0.55	561
MBO aut.	2.17	0.56	2734	2.17	0.56	3025
HBO/WO all.	2.50	0.57	203	2.51	0.56	258
HBO/WO aut.	2.27	0.56	2329	2.27	0.56	2492
<i>Vaardigheden</i>						
LBO all.	3.17	0.45	418	3.15	0.44	667
LBO aut.	2.93	0.45	639	2.93	0.44	763
MBO all.	3.16	0.42	397	3.15	0.41	563
MBO aut.	2.99	0.40	2740	2.99	0.40	3030
HBO/WO all.	3.17	0.40	203	3.16	0.41	258
HBO/WO aut.	3.05	0.38	2333	3.05	0.38	2498
<i>Attituden</i>						
LBO all.	3.10	0.44	419	3.06	0.43	669
LBO aut.	2.81	0.45	641	2.82	0.45	765
MBO all.	3.08	0.43	397	3.07	0.43	563
MBO aut.	2.88	0.43	2744	2.88	0.43	3034
HBO/WO all.	3.12	0.44	203	3.11	0.44	258
HBO/WO aut.	2.98	0.41	2335	2.98	0.41	2501

11 Het uitstroomformulier groep 8

11.1 Het uitstroomformulier

Het uitstroomformulier is ontwikkeld om de situatie van de leerling in groep 8 in kaart te brengen. Het bevat vragen over het vervolgadvis basisonderwijs en de resultaten op de Cito Eindtoets basisonderwijs. Van die toets zijn niet alleen de totaalscores, maar ook de scores voor de (vaste) onderdelen taal, rekenen/wiskunde en studievvaardigheden en het facultatieve onderdeel wereldoriëntatie bij de scholen opgevraagd. De betreffende formulieren zijn in mei 2014, toen het definitieve vervolgadvis bekend was, opgestuurd naar de scholen.

11.2 Respons

Het COOL-bestand bevat voor groep 8 gegevens van 7906 leerlingen in de referentiesteekproef en 10058 in de totale steekproef. In de referentiesteekproef is voor 74.2% van de leerlingen het uitstroomformulier ingevuld, de totale steekproef voor 67.9% van de leerlingen. Ten opzichte van de leerlingen die ook hebben deelgenomen aan de afname van de taal-, lees- en rekentoetsen bedraagt de respons 74.1%, respectievelijk 67.7%.

Om op mogelijk selectieve uitval te controleren is in Tabel 11.1 de feitelijke verdeling van de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen in het administratiebestand afgezet tegen de verdeling daarvan in het uitstroombestand.

Tabel 11.1 – Respons op het uitstroomformulier: verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het uitstroombestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	uitstroom	totaal	uitstroom
LBO all.	6.3	6.7	9.9	9.1
LBO aut.	9.0	9.6	10.0	10.1
MBO all.	5.8	5.4	7.8	6.8
MBO aut.	40.3	40.8	37.6	38.8
HBO/WO all.	3.0	3.1	3.6	3.4
HBO/WO aut.	35.5	34.5	31.2	31.9
n	7747	5777	9720	6603

De verschillen tussen de verdeling van sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en het uitstroombestand zijn zeer gering.

11.3 De Eindtoets basisonderwijs

Aan de Cito Eindtoets basisonderwijs (zie www.cito.nl; Cito, 2014) hebben in het voorjaar van 2014 5996 basisscholen met 159.498 leerlingen deelgenomen. Dat is bijna 90% van alle Nederlandse basisscholen en 85% van de groep 8 leerlingen. Van de leerlingen die aan COOL hebben deelgenomen en waarvan de uitstroomformulieren zijn ingevuld, heeft in de referentiesteekproef 84.1% aan de Eindtoets basisonderwijs meegedaan en in de totale steekproef 85.4%.

Of er verschillen zijn in deelname tussen de sociaal-etnische categorieën (van de leerlingen met een ingevuld uitstroomformulier) kan worden afgelezen in Tabel 11.2.

Tabel 11.2 – Deelname aan de Eindtoets basisonderwijs, naar sociaal-etnische achtergrond (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
LBO all.	90.2	92.7
LBO aut.	83.3	85.0
MBO all.	86.7	90.4
MBO aut.	83.0	84.1
HBO/WO all.	88.1	90.4
HBO/WO aut.	83.7	84.4
n	5680	6501

De tabel maakt duidelijk dat een groter deel van de allochtone leerlingen aan de Eindtoets heeft deelgenomen dan van de autochtone leerlingen en dat de percentages in de totale steekproef bovendien nog wat hoger liggen dan in de referentiesteekproef.

De totaalscore op de Cito Eindtoets varieert van 501 tot en met 550. Deze totaalscore is de (bewerkte) optelsom van de scores op drie onderdelen: taal, rekenen/wiskunde en studievoordigheden. Wereldoriëntatie is een facultatief onderdeel dat minder vaak wordt afgenomen en niet in de totaalscore is verwerkt. De taaltoets bestaat uit 100 items, de reken/wiskundetoets uit 60, de toets studievoordigheden 40 en de toets wereldoriëntatie uit 90 items. In Tabel 11.3 presenteren we allereerst de scores op de Eindtoets uitgesplitst naar steekproef.⁶ In Tabel 11.4 volgen vervolgens de resultaten van de leerlingen op de onderdelen van de Eindtoets en de totaalscore, uitgesplitst naar steekproef en sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 11.3 – Resultaten op de Eindtoets basisonderwijs

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
taal	71.7	13.2	4868	71.0	13.5	5763
rekenen	40.9	10.8	4863	40.5	10.8	5747
studievoordigheden	29.3	6.1	4856	29.0	6.1	5739
wereldoriëntatie	60.3	13.1	3778	59.7	13.2	4332
totaal	534.2	10.4	4919	533.7	10.5	5813

⁶ Ter vergelijking, de gemiddelde totaalscore van alle leerlingen die aan de Cito Eindtoets hebben deelgenomen bedraagt 534.8 (Cito, 2014).

Tabel 11.4 – Resultaten op de Eindtoets basisonderwijs, naar sociaal-etnische achtergrond

	referentiesteekproef			totale steekproef		
	gem.	sd	n	gem.	sd	n
<i>Taal</i>						
LBO all.	64.0	14.1	345	63.5	14.0	550
LBO aut.	65.4	13.1	456	64.5	14.6	562
MBO all.	67.9	13.3	265	68.0	12.5	400
MBO aut.	70.8	12.6	1933	70.5	12.7	2129
HBO/WO all.	73.8	13.5	156	72.1	13.7	199
HBO/WO aut.	76.7	11.6	1644	76.6	11.7	1757
<i>Rekenen</i>						
LBO all.	38.4	10.7	346	38.0	11.0	548
LBO aut.	35.9	11.2	457	35.7	11.3	558
MBO all.	40.2	11.3	265	39.8	11.3	400
MBO aut.	39.6	10.7	1934	39.3	10.7	2130
HBO/WO all.	42.5	10.9	156	42.4	10.4	199
HBO/WO aut.	44.4	9.3	1637	44.3	9.4	1750
<i>Studievaardigheden</i>						
LBO all.	25.6	6.4	347	25.7	6.3	550
LBO aut.	26.4	6.5	456	26.3	6.5	556
MBO all.	27.1	6.3	264	27.1	6.0	399
MBO aut.	29.0	5.9	1933	28.8	6.0	2127
HBO/WO all.	30.0	6.0	156	29.4	5.9	199
HBO/WO aut.	31.6	5.1	1632	31.6	5.1	1745
<i>Wereldoriëntatie</i>						
LBO all.	48.1	12.6	217	48.6	12.3	328
LBO aut.	53.7	13.2	347	53.3	13.1	409
MBO all.	52.1	12.6	190	52.7	12.2	261
MBO aut.	60.0	12.2	1567	59.7	12.3	1706
HBO/WO all.	58.1	13.3	114	57.5	13.5	136
HBO/WO aut.	65.9	11.2	1293	65.8	11.2	1369
<i>Eindtoets totaal</i>						
LBO all.	528.7	10.6	350	528.2	10.6	555
LBO aut.	528.5	10.3	459	528.1	10.4	564
MBO all.	531.8	10.5	269	531.5	10.2	404
MBO aut.	533.2	10.0	1948	533.0	10.0	2144
HBO/WO all.	536.5	9.9	158	535.4	9.9	201
HBO/WO aut.	538.5	9.1	1664	538.4	9.1	1777

11.4 Vervolgadvies voortgezet onderwijs

Aan de leerkrachten van groep 8 is de vraag gesteld ‘Welk advies voor voortgezet onderwijs heeft de betrokken leerling ontvangen? N.B. U kunt meerdere antwoorden aanstrepen als er sprake is van een gecombineerd advies.’ Zij konden kiezen uit acht adviezen en daarnaast nog de opties ‘(nog) geen advies’ en ‘ander advies’. In Tabel 11.5 volgt allereerst een overzicht van de adviezen uitgesplitst naar steekproef; vervolgens volgt in Tabel 11.6 nog een nadere uitsplitsing naar sociaal-etnische achtergrond. De beide opties ‘(nog) geen advies’ en ‘ander advies’ zijn in deze tabellen niet opgenomen.

Tabel 11.5 – Advies voortgezet onderwijs (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
VMBO-PRO	0.9	1.0
VMBO-PRO/BBL+LWOO	0.1	0.1
VMBO-BBL+LWOO	7.2	7.5
VMBO-BBL+LWOO/BBL	0.2	0.2
VMBO-BBL	3.1	3.4
VMBO-BBL/KBL	1.4	1.4
VMBO-KBL	12.2	12.7
VMBO-KBL/GL	0.5	0.5
VMBO-GL	4.0	4.0
VMBO-GL/TL	1.2	1.2
VMBO-TL	18.7	19.3
VMBO-TL/HAVO	6.0	5.9
HAVO	19.7	19.5
HAVO/VWO	7.1	6.6
VWO	17.7	16.7
n	5673	6599

Tabel 11.6 – Advies voortgezet onderwijs, naar sociaal-etnische achtergrond (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
VMBO-PRO	3.1	1.9	1.7	0.6	1.1	0.2
VMBO-PRO/BBL+LWOO	0.6	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
VMBO-BBL+LWOO	15.3	16.0	12.5	7.5	4.0	2.3
VMBO-BBL+LWOO/BBL	0.3	0.9	0.0	0.2	0.0	0.1
VMBO-BBL	6.1	6.6	4.7	3.1	1.7	1.3
VMBO-BBL/KBL	3.1	2.6	0.7	1.6	1.1	0.7
VMBO-KBL	17.8	20.3	13.1	15.0	10.2	5.5
VMBO-KBL/GL	0.8	0.8	0.7	0.6	0.0	0.3
VMBO-GL	5.0	5.5	4.4	4.8	2.8	2.5
VMBO-GL/TL	1.9	1.1	1.3	1.5	0.6	0.9
VMBO-TL	17.5	19.2	19.2	20.8	19.3	16.2
VMBO-TL/HAVO	5.0	4.0	8.1	6.2	4.0	6.6
HAVO	13.3	12.4	12.8	19.5	27.3	23.9
HAVO/VWO	3.9	3.6	9.8	5.9	4.5	9.7
VWO	6.4	4.9	11.1	12.7	23.3	29.7
n	360	531	297	2295	176	1934

<i>Totale steekproef</i>	LBO all.	LBO aut.	MBO all.	MBO aut.	HBO/WO all.	HBO/WO aut.
VMBO-PRO	3.4	2.2	1.9	0.6	0.9	0.2
VMBO-PRO/BBL+LWOO	0.4	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
VMBO-BBL+LWOO	16.8	15.5	10.8	7.4	5.1	2.3
VMBO-BBL+LWOO/BBL	0.2	0.8	0.0	0.2	0.0	0.0
VMBO-BBL	6.5	8.2	3.7	3.2	2.3	1.3
VMBO-BBL/KBL	2.5	2.3	1.4	1.6	0.9	0.7
VMBO-KBL	17.9	20.2	13.6	15.3	10.2	5.7
VMBO-KBL/GL	0.7	0.6	0.5	0.6	0.0	0.2
VMBO-GL	4.2	5.3	4.2	5.1	2.3	2.5
VMBO-GL/TL	1.6	0.9	0.9	1.4	0.9	0.9
VMBO-TL	18.6	19.8	23.0	20.9	21.8	16.0
VMBO-TL/HAVO	5.3	3.3	7.3	6.3	4.2	6.7
HAVO	12.2	13.0	15.2	19.1	26.4	24.0
HAVO/VWO	3.5	3.1	8.0	5.7	4.2	9.6
VWO	6.2	4.7	9.6	12.5	20.8	29.8
n	565	645	427	2488	216	2043

Deel IV

De gezinsgegevens

12 De oudervragenlijst groep 2

12.1 Inleiding

De ouders van de leerlingen in de groep 2 is verzocht een schriftelijke vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst bestond uit drie onderdelen: A. Samenstelling van het gezin; B. Achtergrondgegevens van de ouders/verzorgers; en C. De voor- en vroegschoolse periode.⁷

De vragenlijst is vrijwel geheel dezelfde als die van de eerste en tweede COOL-meting (vgl. Driessen e.a., 2009; Driessen, Mulder & Roeleveld, 2012).⁸ Het algemene doel ervan is om een indruk te krijgen van de situatie waarin het kind thuis opgroeit. Daarvoor wordt informatie gevraagd over een serie gezinsstructurele en gezinsculturele kenmerken. Onder de eerste groep vallen aspecten als gezinssamenstelling, sociaal milieu, en geboorteland. Onder de tweede groep vallen kenmerken die te maken hebben met de religie en taal. Daarnaast zijn ook vragen gesteld over taalstimuleringsactiviteiten in het gezin en over het bezoek van een kinderdagverblijf en peuterspeelzaal en deelname aan voor- en vroegschoolse programma's.

12.2 Respons

Het COOL-bestand bevat voor groep 2 gegevens van 7279 leerlingen in de referentiesteekproef en 8995 in de totale steekproef. In de referentiesteekproef heeft 63.9% van de ouders de vragenlijst ingevuld, in de totale steekproef gaat het om 58.4% van de ouders. Ten opzichte van de leerlingen die ook hebben deelgenomen aan de afname van de taal- en rekentoets bedraagt de respons 64.1%, respectievelijk 58.6%.

7 Deze vragenlijst was bestemd voor alle ouders van kinderen in groep 2. Daarnaast is de vragenlijst ook voorgelegd aan ouders van kinderen in de groepen 5 en 8 die niet eerder hebben deelgenomen aan COOL. Deze ouders hoefden alleen de delen A en B in te vullen. De onderhavige rapportage richt zich op de gegevens van groep 2.

8 De volgende wijzigingen zijn aangebracht. Bij de vraag naar het geboorteland van de ouders, het kind en grootouders is één categorie toegevoegd, namelijk Overig Oost-Europa. Bij de vragen over VVE is nu een uitsplitsing gemaakt naar de voor- en de vroegschoolse fase (peuterspeelzaal en kinderdagverblijf, respectievelijk basisschool). Bovendien is de lijst met VVE-programma's geactualiseerd. Er is ook nog een vraag toegevoegd over deelname aan buitenschoolse opvang.

De respons op de oudervragenlijst is bepaald vanuit twee perspectieven. Eerst zijn we nagegaan of er zich verschillen voordoen in het beantwoorden van de oudervragenlijsten die te maken hebben met de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen. Vervolgens hebben we gekeken of er een relatie is met de toetsprestaties van de leerlingen.

In Tabel 12.1 vergelijken we de verdeling van de sociaal-etnische achtergrond in het totaalbestand met die in het oudervragenlijstbestand.

Tabel 12.1 – Respons op de oudervragenlijst: verdeling sociaal-etnische achtergrond binnen het totaalbestand en binnen het oudervragenlijstbestand (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	totaal	oudervragenlijst	totaal	oudervragenlijst
LBO all.	5.8	3.9	8.0	4.9
LBO aut.	8.5	8.5	8.9	8.7
MBO all.	6.5	4.5	8.3	5.5
MBO aut.	37.6	39.6	36.1	38.9
HBO/WO all.	4.2	2.9	5.0	3.3
HBO/WO aut.	37.4	40.6	33.7	38.7
n	6959	4489	8503	5003

De tabel laat zien dat alle drie de categorieën met allochtone leerlingen in het oudervragenlijstbestand ondervertegenwoordigd zijn. Nadere analyse brengt aan het licht dat de respons onder allochtone ouders in de referentiesteekproef 44% bedraagt en die onder autochtone ouders 69%; in de totale steekproef gaat het om 38, respectievelijk 65%. Dat de respons in de totale steekproef wat lager ligt, komt omdat deze steekproef meer kinderen uit achterstandssituaties, en dan met name allochtonen, bevat.

Tabel 12.2 geeft een beeld van de relatie tussen respons en toetsprestaties. Het betreft een overzicht van de toetsscores op de beide in groep 2 afgenomen toetsen voor taal en rekenen van leerlingen met en leerlingen zonder oudergegevens.

Tabel 12.2 – Toetsresultaten naar respons oudervragenlijst (gemiddelden en standaarddeviaties)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	Taal voor Kleuters	Rekenen voor Kleuters	Taal voor Kleuters	Rekenen voor Kleuters
geen respons	64.4	82.0	63.3	81.0
wel respons	66.7	84.8	66.4	84.6
sd	11.2	12.3	11.3	12.3
n	6971	6960	8374	8388

Tabel 12.2 laat voor zowel de referentie- als totale steekproef zien dat er een tendens is dat leerlingen waarvan de ouders de vragenlijsten hebben ingevuld op de beide toetsen hoger scoren dan leerlingen waarvan de ouders die vragenlijst niet hebben ingevuld. De verschillen bedragen tussen de een vijfde en een derde standaarddeviatie.

12.3 Beschrijving van de resultaten

Bij de presentatie van de resultaten op de vragen wordt de volgorde van de vragenlijst gevolgd. Steeds wordt de vraag letterlijk weergegeven, waarna in tabelvorm de verdeling van de antwoorden volgt. Het betreft het percentage leerlingen per antwoordcategorie en het totaal aantal leerlingen waarvoor die vraag is beantwoord. In verband met ‘missings’ variëren deze aantallen per vraag. Er vindt steeds een uitsplitsing plaats naar referentiesteekproef en totale steekproef. In de referentiesteekproef zijn er 4651 leerlingen met een oudervragenlijst en in de totale steekproef 5257.

12.3.1 Samenstelling van het gezin

*Toelichting: Het gaat om de situatie zoals die op **dit moment** is.*

Tabel 12.3 – V1. Welke ouders of verzorgers zijn er in uw gezin? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
moeder (of verzorgster) én vader (of verzorger)	89.7	89.0
alleen moeder (of verzorgster)	7.2	7.6
alleen vader (of verzorger)	0.4	0.4
twee ouders (of verzorgers) van hetzelfde geslacht	1.4	1.5
anders	1.3	1.5
n	4624	5226

Tabel 12.4 – V2. Wie vult deze vragenlijst in? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
moeder (of verzorgster) van het kind	86.3	85.7
vader (of verzorger) van het kind	13.7	14.3
n	4651	5257

Tabel 12.5 – V3a. Zijn er in uw gezin nog andere thuiswonende kinderen dan het kind dat meedoet aan het onderzoek? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	79.0	78.7
n	4629	5230

Tabel 12.6 – V3b. Hoeveel van die thuiswonende kinderen zijn ouder of even oud (tweeling) en hoeveel zijn jonger dan het kind dat meedoet aan het onderzoek? (in %)⁹

	referentiesteekproef	totale steekproef
<i>Aantal oudere of even oude kinderen</i>		
0	24.0	23.8
1	52.5	52.0
2	18.1	18.5
3	4.0	4.2
4	0.9	0.9
5 of meer	0.6	0.6
n	3107	3481
<i>Aantal jongere kinderen</i>		
0	30.2	30.3
1	57.6	57.4
2	11.1	11.3
3	0.9	0.9
4	0.1	0.1
5 of meer	0.0	0.0
n	2667	3000

Tabel 12.7 – V4. Woont het kind ook nog een deel van de tijd in een ander gezin, bijvoorbeeld in verband met co-ouderschap na scheiding van de ouders? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	5.2	5.0
n	4209	4792

9 Sommige ouders gaven bij vraag 3a aan dat er geen andere thuiswonende kinderen waren, maar vulden bij vraag 3b wel in dat er nog een of meer andere thuiswonende kinderen waren. In die gevallen is vraag 3a op 'ja' gezet. Omgekeerd waren er ook ouders die bij vraag 3a aangaven dat er wel thuiswonende kinderen waren, maar bij vraag 3b invulden dat er geen oudere of even oude kinderen waren en ook geen jongere kinderen. In die gevallen is vraag 3a op 'nee' gezet en vraag 3b op 'missing'.

Tabel 12.8 – V5. Is het kind dat meedoet aan het onderzoek een adoptiekind of pleegkind? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
adoptiekind	0.4	0.3
n	4482	5064
pleegkind	0.8	0.9
n	4450	5021

12.3.2 Achtergrondgegevens van de ouders of verzorgers

Tabel 12.9 – V6. Waar zijn u en uw partner geboren? En waar het kind? (in %)

Toelichting: Bij de volgende vragen wordt vaak iets gevraagd over uzelf en uw partner. Met ‘uzelf’ bedoelen we degene die de vragenlijst invult; met ‘uw partner’ bedoelen we de man of vrouw met wie u **op dit moment** getrouwd bent of samenwoont. Als er geen partner is, hoeft u de vragen daarover niet in te vullen.¹⁰

Referentiesteekproef	moeder	vader	kind
Nederland	85.4	87.2	97.2
Suriname	1.1	1.3	0.0
Antillen/Aruba	0.8	0.8	0.1
Molukken	0.0	0.0	0.0
Turkije	1.9	2.2	0.1
Marokko	2.7	2.9	0.1
voormalig Joegoslavië	0.4	0.3	0.0
voormalige Sovjet-Unie	0.3	0.1	0.0
Polen	1.1	0.6	0.4
China	0.5	0.5	0.2
overig Oost-Europa	0.4	0.1	0.1
Irak	0.4	0.5	0.1
Afghanistan	0.3	0.3	0.1
Somalië	0.4	0.3	0.2
ander westers land	2.0	1.2	0.6
ander niet-westers land	2.4	1.8	0.7
n	4543	4328	4451

10 Voor de rapportage is op basis van wie de vragenlijst heeft ingevuld (Vraag 2), bepaald of ‘uzelf’, respectievelijk ‘uw partner’ de moeder/verzorgster of vader/verzorgster is. Ongeveer 1% van de ouders heeft echter de vraag over de invuller niet beantwoord, zodat niet kon worden vastgesteld wie ‘uzelf’ en ‘uw partner’ zijn. Omdat verreweg de meeste vragenlijsten (84%) door de moeders/verzorgsters zijn ingevuld, is voor de ontbrekende gegevens ‘uzelf’ op moeder/verzorgster gezet en ‘uw partner’ op vader/verzorgster. Terwille van de leesbaarheid wordt hierna alleen nog de aanduiding ‘moeder’ en ‘vader’ gebruikt.

<i>Totale steekproef</i>	moeder	vader	kind
Nederland	83.2	84.4	97.0
Suriname	1.3	1.4	0.0
Antillen/Aruba	0.8	0.8	0.1
Molukken	0.0	0.0	0.0
Turkije	2.3	2.8	0.1
Marokko	3.7	4.1	0.1
voormalig Joegoslavië	0.5	0.5	0.0
voormalige Sovjet-Unie	0.3	0.1	0.0
Polen	1.1	0.6	0.4
China	0.5	0.5	0.2
overig Oost-Europa	0.4	0.1	0.1
Irak	0.5	0.5	0.1
Afghanistan	0.4	0.3	0.1
Somalië	0.5	0.4	0.2
ander westers land	2.0	1.3	0.6
ander niet-westers land	2.6	2.2	0.8
n	5118	4868	5013

Tabel 12.10 – V7. Waar zijn de grootouders geboren? (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	van moeders kant		van vaders kant	
	oma	opa	oma	opa
Nederland	81.7	81.9	82.9	82.6
Suriname	1.6	1.6	1.8	1.9
Antillen/Aruba	0.9	0.7	0.9	1.1
Molukken	0.1	0.1	0.1	0.1
Turkije	2.7	2.7	3.1	3.2
Marokko	3.0	3.1	3.1	3.1
voormalig Joegoslavië	0.5	0.6	0.5	0.4
voormalige Sovjet-Unie	0.4	0.3	0.1	0.1
Polen	1.1	1.0	0.6	0.5
China	0.7	0.7	0.7	0.7
overig Oost-Europa	0.5	0.4	0.2	0.2
Irak	0.5	0.4	0.5	0.5
Afghanistan	0.3	0.3	0.3	0.3
Somalië	0.5	0.4	0.4	0.4
ander westers land	2.5	2.7	2.0	2.1
ander niet-westers land	3.1	3.1	2.8	2.8
n	4565	4542	4471	4456

<i>Totale steekproef</i>	van moeders kant		van vaders kant	
	oma	opa	oma	opa
Nederland	79.0	79.1	79.7	79.4
Suriname	1.8	1.8	2.1	2.2
Antillen/Aruba	1.0	0.8	1.0	1.1
Molukken	0.1	0.1	0.1	0.2
Turkije	3.4	3.4	3.8	3.9
Marokko	4.3	4.3	4.3	4.4
voormalig Joegoslavië	0.6	0.7	0.6	0.6
voormalige Sovjet-Unie	0.3	0.3	0.1	0.1
Polen	1.1	1.0	0.5	0.5
China	0.7	0.7	0.7	0.6
overig Oost-Europa	0.4	0.4	0.2	0.2
Irak	0.5	0.5	0.5	0.6
Afghanistan	0.3	0.3	0.3	0.3
Somalië	0.6	0.5	0.5	0.5
ander westers land	2.6	2.7	2.1	2.2
ander niet-westers land	3.3	3.3	3.3	3.2
n	5150	5125	5031	5016

Tabel 12.11 – V8a. Hoeveel jaar wonen u en uw partner in Nederland? (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
minder dan 3 jaar	0.9	0.6	1.0	0.7
3-5 jaar	1.2	0.8	1.4	0.9
6-9 jaar	2.6	1.4	3.0	1.7
10 of meer jaar	11.2	10.9	12.7	13.3
altijd al	84.1	86.2	81.8	83.4
n	4578	4239	5165	4765

Tabel 12.12 – V8b. Hoeveel jaar woont uw kind in Nederland? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
minder dan 1 jaar	0.4	0.4
1-3 jaar	1.2	1.3
4-5 jaar	1.6	1.8
meer dan 5 jaar	1.8	2.0
altijd al	95.0	94.4
n	4598	5186

Tabel 12.13 – V9. Hebben u of uw partner nu of in het verleden in Nederland asiel aangevraagd? (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
ja	2.2	2.2	2.4	2.8
n	4578	4336	5167	4895

Tabel 12.14 – V10a. Wat is het hoogste opleidingsniveau dat u en uw partner hebben gevolgd? (in %)

Toelichting: Als u niet het precieze type weet (bv. omdat het om een avondopleiding gaat of omdat de opleiding in het buitenland is gevolgd), probeer dan een zo goed mogelijke inschatting te geven. Kleuteronderwijs niet meetellen.

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
geen onderwijs gevolgd	1.1	0.8	1.6	1.0
1-3 jaar lager onderwijs/basisonderwijs	0.7	0.4	0.9	0.6
4-6 jaar lager onderwijs/basisonderwijs	1.2	1.2	1.6	1.6
1-2 jaar lager beroepsonderwijs (LBO/VBO/VMBO-beroepsgericht)	1.9	2.0	2.1	2.3
3-4 jaar lager beroepsonderwijs (LBO/VBO/VMBO-beroepsgericht)	7.3	12.0	7.8	12.1
1-2 jaar MULO/MAVO/VMBO-theoretisch/VMBO-gemengd	1.7	1.9	1.7	2.0
3-4 jaar MULO/MAVO/VMBO-theoretisch/VMBO-gemengd	7.3	6.7	7.6	6.7
1-3 jaar HAVO/HBS/VWO/atheneum/gymnasium	1.5	1.4	1.5	1.5
4-6 jaar HAVO/HBS/VWO/atheneum/gymnasium	3.0	2.5	3.0	2.6
middelbaar beroepsonderwijs ((K)MBO of leerlingwezen)	36.0	35.0	35.2	34.5
hoger beroepsonderwijs (HBO)	28.5	24.8	27.2	24.0
wetenschappelijk onderwijs (universiteit)	9.9	11.3	9.8	11.1
n	4593	4322	5182	4863

*Tabel 12.15 – V10b. Van welk onderwijstype hebben u en uw partner het **diploma behaald?**¹¹ (in %)*

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
geen enkel diploma	6.2	6.8	7.5	8.1
lager beroepsonderwijs (LBO/VBO/VMBO-beroepsgericht)	8.2	11.8	8.7	12.2
MULO/MAVO/VMBO-theoretisch/VMBO-gemengd	7.9	7.7	8.0	7.7
HAVO/HBS/VWO/atheneum/gymnasium	3.9	4.3	4.1	4.3
middelbaar beroepsonderwijs ((K)MBO of leerlingwezen)	39.1	37.1	38.4	36.6
hoger beroepsonderwijs (HBO)	26.4	22.3	25.2	21.5
wetenschappelijk onderwijs (universiteit)	8.2	10.0	8.1	9.7
n	4583	4285	5158	4822

Tabel 12.16 – V11. Hebben u en uw partner een betaalde baan voor 12 uur of meer per week? (in %)

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
ja	70.3	92.6	68.7	91.9
n	4554	4290	5147	4835

11 In de vragenlijst konden de ouders van elk onderwijstype afzonderlijk aangeven of ze daarvan een diploma hadden behaald. De tabel geeft een overzicht van het *hoogste* onderwijstype waarvan een diploma is behaald.

Tabel 12.17 – V12. Tot welke kerk of geloof rekenen u en uw partner zich? En tot welke rekent u het kind? (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	moeder	vader	kind
tot geen enkele kerk of geloof	42.6	46.2	50.1
Rooms-Katholieke kerk	25.3	23.6	20.3
Protestantse Kerk in Nederland (incl. Nederlandse Hervormde Kerk; Gereformeerde Kerken in Nederland; Evangelisch-Lutherse Kerk)	13.9	13.1	12.3
Protestants Orthodoxe kerk (o.a. Gereformeerde Kerken vrijgemaakt; Christelijk Gereformeerde Kerken; Gereformeerde Gemeenten)	3.5	3.3	3.2
Pinkster- en Evangeliegemeenten	1.6	1.3	1.5
een andere Christelijke kerk	2.3	1.8	2.0
Islam	8.8	8.9	9.0
een andere	2.0	1.8	1.7
n	4574	4295	4413

<i>Totale steekproef</i>	moeder	vader	kind
tot geen enkele kerk of geloof	41.0	44.6	48.5
Rooms-Katholieke kerk	25.4	23.5	20.3
Protestantse Kerk in Nederland (incl. Nederlandse Hervormde Kerk; Gereformeerde Kerken in Nederland; Evangelisch-Lutherse Kerk)	13.0	12.2	11.3
Protestants Orthodoxe kerk (o.a. Gereformeerde Kerken vrijgemaakt; Christelijk Gereformeerde Kerken; Gereformeerde Gemeenten)	3.2	3.0	2.9
Pinkster- en Evangeliegemeenten	1.6	1.3	1.5
een andere Christelijke kerk	2.4	1.9	2.1
Islam	11.3	11.5	11.5
een andere	2.2	2.0	1.8
n	5166	4841	4982

Tabel 12.18 – V13a. Welke taal spreekt het kind het meeste met ... (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	moeder	vader	broers of zussen	vriendjes of vriendinnetjes
Nederlands	90.2	90.4	94.1	96.7
Fries, streektaal, dialect	3.6	4.2	3.5	2.7
buitenlandse taal	6.2	5.4	2.4	0.6
n	4519	4267	4152	4435

<i>Totale steekproef</i>	moeder	vader	broers of zussen	vriendjes of vriendinnetjes
Nederlands	88.8	88.9	93.6	96.7
Fries, streektaal, dialect	3.8	4.4	3.7	2.6
buitenlandse taal	7.4	6.7	2.7	0.7
n	5082	4793	4644	4988

Tabel 12.19 – V13b. Welke taal spreken u en uw partner het meeste met elkaar? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
Nederlands	82.8	80.4
Fries, streektaal, dialect	7.4	7.4
buitenlandse taal	9.8	12.2
n	4362	4911

Tabel 12.20 – V14. In welke mate beheersen u en uw partner de Nederlandse taal?
(in %)

Toelichting: Niet bedoeld worden Fries, streektaalen en dialecten.

	referentiesteekproef		totale steekproef	
	moeder	vader	moeder	vader
<i>Verstaan/begrijpen</i>				
niet of zeer slecht	0.4	0.3	0.4	0.3
slecht	0.6	0.6	0.8	0.7
redelijk	4.2	3.2	4.9	3.9
goed	18.8	18.7	19.7	19.9
zeer goed	76.0	77.2	74.2	75.2
n	4596	4331	5195	4887
<i>Spreeken</i>				
niet of zeer slecht	0.4	0.3	0.4	0.4
slecht	1.1	0.6	1.4	0.8
redelijk	5.0	4.0	5.8	4.8
goed	19.8	20.4	20.4	21.2
zeer goed	73.6	74.7	72.0	72.8
n	4560	4299	5149	4848
<i>Lezen</i>				
niet of zeer slecht	0.5	0.5	0.6	0.6
slecht	1.4	1.3	1.8	1.5
redelijk	4.6	4.9	5.2	5.7
goed	19.2	20.5	19.8	21.4
zeer goed	74.2	72.8	72.6	70.8
n	4562	4297	5150	4848
<i>Schrijven</i>				
niet of zeer slecht	0.7	0.7	0.8	0.7
slecht	2.1	2.0	2.5	2.3
redelijk	6.1	6.9	6.7	7.8
goed	22.2	22.8	22.6	23.4
zeer goed	68.9	67.6	67.4	65.7
n	4552	4292	5140	4842

12.3.3 De voor- en vroegschoolse periode

Tabel 12.21 – V15. Hoe vaak komt het voor dat u en/of uw partner... (in %)

<i>Referentiesteekproef</i>	elke dag	paar keer per week	paar keer per maand	(bijna) nooit	n
samen met het kind een (prenten)boek of strip lezen	42.8	42.1	11.5	3.7	4504
het kind voorlezen	54.1	31.9	9.6	4.4	4359
samen met het kind naar de bibliotheek gaan	0.7	2.9	52.8	43.6	4361
samen met het kind praten over wat er op school gebeurd is	92.3	7.1	0.4	0.1	4493
samen met het kind naar een kinderprogramma op de tv kijken	55.7	34.6	5.9	3.8	4526
samen met het kind een spelletje of computer-spelletje doen	23.9	55.3	17.2	3.6	4515
<i>Totale steekproef</i>	elke dag	paar keer per week	paar keer per maand	(bijna) nooit	n
samen met het kind een (prenten)boek of strip lezen	41.7	42.4	12.1	3.9	5088
het kind voorlezen	52.2	32.7	10.3	4.8	4904
samen met het kind naar de bibliotheek gaan	0.9	3.3	52.3	43.5	4899
samen met het kind praten over wat er op school gebeurd is	92.1	7.2	0.5	0.1	5065
samen met het kind naar een kinderprogramma op de tv kijken	56.4	34.2	5.8	3.6	5108
samen met het kind een spelletje of computer-spelletje doen	25.0	54.6	16.8	3.6	5091

Tabel 12.22 – V16a. Is het kind voordat het naar de basisschool ging naar een **crèche/kinderdagverblijf** geweest? (in %)

Toelichting: Met een crèche/kinderdagverblijf bedoelen we **niet** de peuterspeelzaal. Naar de peuterspeelzaal vragen we bij vraag 17.

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	56.7	56.6
n	4485	5060

Tabel 12.23 – V16b. Zo ja, gedurende hoeveel jaar? (in %)¹²

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	2.8	3.0
1	5.3	5.8
1½	8.6	9.1
2	11.5	12.5
2½	5.8	6.3
3	7.8	7.7
3½	30.6	29.2
4 of meer	27.6	26.4
n	2488	2804

Tabel 12.24 – V16c. Hoeveel dagen gemiddeld per week? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	1.0	1.1
1	20.1	18.8
1½	5.7	5.8
2	36.0	35.3
2½	5.9	6.1
3	18.9	19.3
3½	2.0	1.9
4	6.8	7.5
4½	0.8	1.0
5 of meer	2.8	3.1
n	2474	2787

Tabel 12.25 – V17a. Is het kind voordat het naar de basisschool ging naar een peuterspeelzaal geweest? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	60.9	61.9
n	4512	5094

12 Bij de vragen v16a, v17a, v18a en v19a gaven sommige ouders aan dat hun kinderen niet naar een kinderdagverblijf, respectievelijk peuterspeelzaal waren geweest en/of niet aan een voor- of vroeg-schools programma hadden deelgenomen, terwijl ze bij de vervolgvragen (b en c) wel specifieke informatie over de duur en intensiteit of het soort programma hadden gegeven. In die gevallen zijn de a-vragen op 'ja' gezet.

Tabel 12.26 – V17b. Zo ja, gedurende hoeveel jaar? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	5.1	5.2
1	14.3	14.4
1½	45.3	44.5
2 of meer	35.2	35.9
n	2733	3135

Tabel 12.27 – V17c. Hoeveel dagen gemiddeld per week? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	5.1	4.6
1	35.8	33.1
1½	8.0	7.9
2 of meer	51.1	54.3
n	2716	3110

Tabel 12.28 – V18a. Heeft het kind voordat het naar de basisschool ging in de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf deelgenomen aan een voor- of vroegschoolse programma (VVE)? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	18.8	19.7
n	4500	5080

Tabel 12.29 – V18b. Zo ja, welk programma was dat? (in %)

Toelichting: Meerdere antwoorden mogelijk ¹³

	referentiesteekproef	totale steekproef
Boekenpret	2.1	2.0
Kaleidoscoop	0.4	0.4
Piramide	5.9	6.5
Opstapje	0.7	0.9
Startblokken/Basisontwikkeling	2.3	2.5
Ko-Totaal	1.7	1.6
Spel aan Huis	0.5	0.7
Spel- en boekenplan	0.7	0.7
een ander programma	4.9	4.8
n	4651	5257

Tabel 12.30 – V18c. Gedurende hoeveel jaar was dat? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	9.6	9.6
1	24.8	24.7
1½	29.4	29.9
2	36.3	35.8
n	783	930

Tabel 12.31 – V19a. Heeft het kind op de basisschool deelgenomen of neemt het nog steeds deel aan een voor- of vroegschoolse programma (VVE)? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	11.0	12.4
n	4410	4980

¹³ Bij deze zogenoemde multi-responsvraag konden de ouders van elk voorgegeven programma aangeven of hun kind er aan heeft deelgenomen of er nog deel aan neemt. Omdat de optie ‘nee’ ontbrak, kan geen onderscheid worden gemaakt tussen echt ‘nee’ en ‘missing’. Bij deze vraag is daarom als centeringsbasis de gehele steekproef genomen.

Tabel 12.32 – V19b. Zo ja, welk programma is of was dat? (in %)

Toelichting: Meerdere antwoorden mogelijk ¹⁴

	referentiesteekproef	totale steekproef
Boekenpret	1.8	1.7
Kaleidoscoop	0.2	0.3
Piramide	3.1	3.5
Opstapje	0.7	1.0
Startblokken/Basisontwikkeling	0.6	0.7
Ko-Totaal	1.1	1.2
Spel aan Huis	0.3	0.4
Spel- en boekenplan	1.0	1.0
een ander programma	2.7	3.0
n	4651	5257

Tabel 12.33 – V19c. Gedurende hoeveel jaar is of was dat? (in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
½ of minder	8.4	7.7
1	18.2	18.7
1½	34.4	31.8
2	39.0	41.8
n	418	534

Tabel 12.34 – V20. Neemt uw kind deel aan buitenschoolse/naschoolse opvang?(in %)

	referentiesteekproef	totale steekproef
ja	26.9	25.8
n	4517	5095

14 Bij deze zogenoemde multi-responsvraag konden de ouders van elk voorgegeven programma aangeven of hun kind er aan heeft deelgenomen of er nog deel aan neemt. Omdat de optie 'nee' ontbrak, kan geen onderscheid worden gemaakt tussen echt 'nee' en 'missing'. Bij deze vraag is daarom als centeringsbasis de gehele steekproef genomen.

Literatuur

- Ali, J., & McInerney, D. (2004). *Multidimensional assessment of school motivation*. Paper presented at the 3th SELF Research Conference, Berlin.
- Batenburg, T. van, & Werf, M. van der (2004). *NSCCT: Verantwoording, normering en handleiding*. Groningen: GION.
- Cito (2014). *Terugblik en resultaten 2014. Eindtoets Basisonderwijs. Groep 8*. Arnhem: Cito.
- Dam, G. ten, Geijssel, F., Reumerman, R., & Ledoux, G. (2010). Burgerschapscompetenties: De ontwikkeling van een meetinstrument. *Pedagogische Studiën*, 87(5) 313-333.
- Driessen, G., Mulder, L., & Roeleveld, J. (2012). *Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Technisch rapport basisonderwijs, tweede meting 2010/11*. Nijmegen: ITS/Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Driessen, G., Mulder, L., Ledoux, G., Roeleveld, J., & Veen, I. van der (2009). *Cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸. Technisch rapport basisonderwijs, eerste meting 2007/08*. Nijmegen: ITS/Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Hendriks, A. (1997). *The construction of the Five-Factor Personality Inventory (FFPI)*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen (dissertatie).
- ITS/SCO-Kohnstamm Instituut/GION/Cito (2005). *Cohortonderzoek onderwijsloopbanen COOL 5-18. Voorstel voor een geïntegreerd cohortonderzoek in primair, secundair en tertiair onderwijs*. Nijmegen/Amsterdam/Groningen/Arnhem: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut/GION/Cito.
- Jungbluth, P., Roede, E., & Roeleveld, J. (2001). *Validering van het PRIMA-leerlingprofiel*. Reeks secundaire analyses op de PRIMA-cohort bestanden. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Koomen, H., Verschueren, K., & Pianta, R. (2007). *Leerling Leerkracht Relatie Vragenlijst. Handleiding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Ledoux, G., Roeleveld, J., Langen, A. van, & Smeets, E. (2012). *COOL-Speciaal. Inhoudelijk rapport*. Amsterdam/Nijmegen: Kohnstamm Instituut/ITS
- Midgley, C., Maehr, M., Hruda, L., Anderman, E., Anderman, L., Freeman, K., Gheen, M., Kaplan, A., Kumar, R., Middleton, M., Nelson, J., Roeser, R., & Urdan, T. (2000). *Manual for the Patterns of Adaptive Learning Scales (PALS)*. Ann Arbor, MI: University of Michigan.
- Mulder, L., Hoeven-Van Doornum, A. van der, & Roeleveld, J. (2009). *Aantallen en typen zorgleerlingen in schooljaar 2007/08. Resultaten van de aanvullende data-*

- verzameling *COOL 5-18 ten behoeve van het monitoren van zorgleerlingen*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/Kohnstamm Instituut.
- Peetsma, T., Wagenaar, E., & Kat, E. de (2001). School motivation, future time perspective and well-being of high school students in segregated and integrated schools in the Netherlands and the role of ethnic self-description. In J. K. Koppen, I. Lunt & C. Wulf (Eds.), *Education in Europe, cultures, values, institutions in transition. Vol. 14* (pp. 54-74). Münster/New York: Waxmann.
- Pianta, R. (2001). *Student-teacher relationship scale*. Lutz, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Roeleveld, J., Smeets, E., Ledoux, G., Wester, M., & Koopman, P. (2013). *Prestaties en loopbanen van zorgleerlingen. Secundaire analyses op COOL-data ten behoeve van evaluatie Passend Onderwijs*. Amsterdam/Nijmegen: Kohnstamm Instituut/ITS.
- Seegers, G., Putten, C. van, & Brabander, C. de (2002). Goal orientation, perceived task outcome and task demands in mathematics tasks: Effects on students' attitude in actual task settings. *British Journal of Educational Psychology*, 72(3), 365-384.
- Smeets, E., Veen, I. van der, Derriks, M., & Roeleveld, J. (2007) *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Veen, I. van der (2007). *Resultaten van het COOL proefonderzoek naar leerlingvragenlijsten op het sociaal-emotionele domein*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Postbus 9048
6500 KJ Nijmegen

KOHNSTAMM
INSTITUUT
Kohnstamm

Postbus 94208
1090 GE Amsterdam

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

ISBN 978 90 5554 483 7
NUR 840